

România literară

O convorbire cu ION DRAD

(Paginile 4—5)

CARTEA în procesul educației

7 memorabila Expunere din noiembrie 1981 a tovarășului Nicolae Ceaușescu există un pasaj care reflectă excepționala grijă pentru formarea tinerei generații în spiritul umanismului revoluționar, al unui înalt devotament față de partid și patria socialistă: „Copiii și tineretul, soimii patriei, pionierii, uteciștii reprezintă garanția dezvoltării națiunii noastre socialiste, viitorul socialist și comunist al României. De felul cum sînt crescuți și educați azi, depinde felul cum vor acționa în viitor în viață și muncă”. Vorbind despre răspunderile uniunii de creație, în aceeași Expunere secretarul general al partidului subliniază: „Avem nevoie de o literatură militantă, revoluționară. Avem nevoie de romane, de piese de teatru care să oglindească munca entuziastă, grea, dificultățile ce trebuie depășite, dar și succesele pe care le înregistrează poporul nostru în edificarea celei mai drepte societăți din lume, în urcușul spre înaltele piscuri luminoase ale comunismului”.

Opera literară este, astfel, o expresie a angajării sociale. Opera literară ne face, astfel, demonstrația permanentei înnoiri a unei tot mai organice legături între construcție și educație. „Cartea înseamnă cunoaștere, cunoașterea înseamnă creație”, spunea G. Călinescu, el însuși un admirabil educator și prieten al tinerilor muncitori din uzine și de pe ogoare. Și adăuga: „Cartea e ca o ființă, ea cuprinde o experiență care se transmite neîncetat, cartea e un pedagog”. Sadoveanu a numit cartea o „creangă din viața unui popor”, iar Arghezi — dacă e frumoasă — i-a adus cinstire celui ce a scris-o. De cînd există cartea, nimeni n-a putut s-o despartă vreodată de mormăla, de educație, și în aceasta constă valoarea ei profund umană. Cartea formează, cartea dezvoltă personalitatea. Mai ales în acest secol al științei, mai ales la noi, în acest cîcinal al adîncirii revoluției tehnico-științifice, al calității și eficienței, mai ales la noi unde se pune atîta preț pe creșterea omului de mine, cartea are un rol extrem de important. Pentru că nu poți să îți închipui pe specialistul de mine, din oricare domeniu, din agricultură, din industrie, lipsit de un orizont larg cultural, fără sentimente adine patriotice, fără dragoste de oameni și țară.

„Cartea”, într-adevăr, un educator. Tipărim în țară cărți în tiraje de ordinul a zeci și zeci de milioane: cărți în domeniul științelor sociale și politice, al științelor naturii, tehnicii, agriculturii, cărți ale clasicii literaturii și ale beletristicii contemporane, în limba română și în limbile naționalităților conlocuitoare, albume de artă, cărți pentru copii și tineret, manuale școlare și cursuri universitare. Tipărim cărți care se traduc în alte țări, cum tot așa tipărim cărți din toate domeniile culturii, științei și artei universale: astfel încît, îmbogățind biblioteca lumii, avem noi înșine un tot mai larg acces la ea.

Cînd spunem carte, cînd spunem artă ne gîndim, în virtutea conceptului partidului nostru despre viață și societate, la acele cărți, la acea artă care au fost dintotdeauna unul dintre marile educatori ai umanității. Fiindcă dintotdeauna arta adevărată a fost și a rămas o formă de angajare a artistului, o atitudine exprimînd un ideal, o tendință, un crez moral-ideologic. Artă socialistă slujește poporului care construiește socialismul. Se înțelege, astfel, că scriitorul, fiind fiul națiunii sale, al poporului său, nu poate exista în afara colectivității, nu poate crea în afara imperativelor societății în care trăiește. Patria este pentru el spațiul de spiritualitate, de limbă, de idealuri și de afirmare a talentului său pus în slujba educării și formării unor oameni noi, cu trăsături noi. Scriitorii noștri sînt astfel chemați să cunoască faptele oamenilor țării și să sădească — așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — „în conștiința lor o înaltă răspundere, hotărîrea de a acționa întotdeauna ca revoluționari, de a fi întotdeauna împotriva a ceea ce este vechi și perimat, de a promova întotdeauna noul, de a nu precupeți nimic pentru victoria comunismului, pentru bunăstarea poporului și independența țării, pentru pace în lume!”. Să se inspire din munca lor străbătută de pașos, pilduitoare, eroică. Să se inspire din faptele acelor oameni care, în procesul complex al construcției societății socialiste multilateral dezvoltate, la care participă și oamenii de artă, se construiesc, totodată, pe ei înșiși. Sînt oamenii pe care îi întîlnim în drumurile noastre prin țară, oameni ai satelor în care se desfășoară în acest februarie tradiționala „Lună a cărții”, oameni ai uzinelor, ai minelor, ai șantierelor, ai laboratoarelor de cercetare, ai institutelor de învățămînt și ai școlilor, oameni tineri și oameni în vîrstă, participanți, clipă de clipă, prin muncă și creație, la edificarea noii societăți în România, oameni care, odată cunoscuți și identificați cu propria conștiință a scriitorului, nu se poate ca, în timp, să nu devină eroi al unor opere de profunzime.

Angajați în marea acțiune a partidului de modelare a conștiințelor, de educare a constructorilor lumii de azi și de pregătire a omului viitorului, scriitorii au înțeles că numai această implicare lucidă, înalt responsabilă, dă sens major operei fiecăruia.

O angajare profund politică, ea fiind trăită nu numai în virtutea unor intense sentimente, ci și a unei vizuni științifice, dialectice, asupra vieții și epocii, asupra luptei dintre vechi și nou, asupra sensurilor de continuă dezvoltare a societății noastre.

„România literară”

CONSTANTIN GĂVENEA : Stradă din Tulcea iarna (Din expoziția retrospectivă deschisă la Sala Dalles)

S T Ă P Î N I I

Nu vă uitați că sînt bătrîn,
Că și bătrîn mi-s tot român
Ce gata stă oricînd să-l cheme
De-o cere-o-ntunecată vreme.

De ani vr-o două mii la fel
Noi urmărîm același fel:
Să fie pururi vatra, vatră,
Iar sub șuvoi să stee piatră !

O, matca mea bimilenară !
Cum nu te-am da pe nici o țară,

Cu șesuri, Dunărea, Carpații
Și drepturi pentru alte nații.

Aici sîntem și răminea-vom
Și de va trebui lupta-vom
Pe-acest pămînt dospit în sînge
Și greu de-ar fi, tot nu ne-om plinge.

Bătură mulți cu arme locul
Dar nu i-a ajutat norocul —
Vom răminea, noi cei de veacuri,
Pe-aceste strămoșești meleaguri.

Mihai Beniuc

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu, Redactor
şef adjunct: G. Dimisianu, Secretar
responsabil de redacţie: Roger Câmpeanu.

Viaţa literară

Luna cărţii la sate

● În toate judeţele ţării, începând de săptămîna trecută, se desfăşoară, organizate de asociaţiile scriitorilor, cenele literare şi cercurile literare şi organele locale de cultură şi educaţie socialistă, ample manifestări incluse în cadrul „Lunii cărţii la sate”: întâlniri între scriitori şi redactori din edituri cu cititorii din mediul sătesc, simpozioane, prezentări de noi lucrări beletristice, mese rotunde etc.

Bucureşti

● La căminul cultural din comuna Gruia, la şcoala generală şi la căminul cultural din comuna Movila şi la şcoala generală din comuna Buceu, judeţul Ialomiţa, Ion Gheorghe şi D. Almaş au participat la sezători literare în cadrul cărora au dat preţioase îndrumări membrilor ceneclurilor literare din aceste localităţi.

● La căminul cultural din comuna Frumuşani, cu sprijinul Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Călăraşi, s-a desfăşurat un festival de poezie patriotică dedicat patriei, partidului, păcii. Au fost prezentaţi Virgil Cărianopol, Viorel Cozma, Al. Raicu, Octav Sargeţiu, Ion C. Ştefan şi Gh. D. Vasile.

● La S.M.A. Ştefăneşti, din sectorul agricol Ilfov şi la cooperativa agricolă din Brăneşti au fost iniţiate serii de poezie patriotică. Despre importanţa „Lunii cărţii la sate” a vorbit Ioan G. Pană, care a citit apoi din lucrările sale. Au mai participat D. C. Mazilu, Vasile Lupu, Mircea Bogdan, Nicolae Gane, Nicolae Călin, Ileana Coman, Dumitru Plîngu, Marin Nicolae şi Const. Ghiţă.

● Elevii şi cadrele didactice de la liceul din comuna Pogoanele, judeţul Buzău, s-au întâlnit cu Aristide Popescu, Bucur Chiriac, Gheorghe Andrei, Eugen Mihăescu, Romulus Şandru, Ion Nae şi Gheorghe Vasile care au purtat cu cei prezenţi un fructuos dialog cu privire la problemele literaturii contemporane.

● La Casa de cultură a sindicatelor din Buftea şi la Institutul agronomic „N. Bălcescu” au citit versuri patriotice Octav Sargeţiu, Eugen Cojocaru, Barbu Alexandru Emandi, C. Dragoman, Al. Lăpuşneanu, C. Monea, Gh.

Penciu, Mariana Pleşa, Th. Şerbănescu, Gabriel Teodorescu şi Ion Vladimirov.

● Poeţii Valentin Deşliu şi Ion C. Ştefan, în cadrul salonului literar „Ion Vineanu”, au susţinut un recital de poezie patriotică — încadrat în manifestările „Lunii cărţii la sate”, la căminul cultural din Buda, comuna Cornetu.

● Sub genericul „Pace şi umanism”, în prezenţa unui mare număr de tineri cooperatori din comuna Sapoca, judeţul Buzău, s-a desfăşurat un recital de poezie susţinut de Arcadie Donos.

Recitalul a fost prefăcut de prof. Ioan Stoica, din cadrul Comitetului judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă Buzău.

● La căminul cultural din Mînistirea, la Clubul tineretului, la Biblioteca judeţeană şi la Teatrul popular din Călăraşi s-au desfăşurat sezători dedicate „Lunii cărţii la sate”. Au participat Ion Grecea, Viorel Cozma, Dionisie Petcu şi Gheorghe Stănescu.

● În cadrul „Lunii cărţii la sate”, în comunele Postolache şi Singeru din judeţul Prahova au avut loc sezători literare în cadrul cărora N. Rădulescu-Lemnar, Mircea Ionescu-Quintus şi Ion Vergu Dumitrescu au citit din creaţiile lor.

Cluj-Napoca

● Asociaţia scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat o serie de întâlniri, încadrate în „Luna cărţii la sate”, la căminele culturale din Vişoara, Jucu, Cojocna, Luna, Iara, Gila, Moldovenesti, Floreşti, „Mihai Viteazu”, Huedin.

Scriitorii Ion Arcas, Maria Baciu, Petre Bucşa, Mariana Bojan, Horia Bădescu, Dolna Cetea, Balint Tibor, Şt. Damian,

Vasile Grunea, Vasile Igna, Negoiţă Irimie, Mircea Oprea, Gabriel Pamfil, Nicolae Prelipceanu, Ion Şitan, Cornel Udrea, Valentin Taşcu, Petre Poantă, Adrian Popescu, Janesik Pal, Vasile Sălăjan, B. Szabo Istvan, Aurel Gurghianu, Vassarela Geza, Teodor Tanco, Tudor Savu, Marcel Runcean, Kiraly Laszlo, Janki Bela au citit din lucrările lor şi au răspuns la întrebările numeroşilor spectatori, elevi şi cadre didactice, cu privire la şantierul lor literar şi proiectele de viitor.

Timişoara

● În comuna Ciocova, judeţul Timiş, s-a desfăşurat o manifestare deschisă de Ştefan Rigo, de la Şcoala interjudeţeană de partid, care a vorbit despre „Contribuţia tovarăşului Nicolae Ceauşescu la acţiunile pentru apărarea păcii, dezvoltării inteligenţei şi colaborării între popoare”.

A urmat un program de lecturi, sub auspiciile Asociaţiei scriitorilor din Timişoara, în cadrul căruia au citit din lucrările lor Anghel Dumbrăveanu, Valentina Dima, Dorian Grozdan, Zvetimir Raicov, Mircea Şerbănescu. Despre problemele cărţii agrozootehnice au vorbit prof. dr. ing. Constantin Anderca şi prof. dr. ing. Marin Milea, de la Institutul Agromomic.

Elevii şcolilor generale şi ai liceului agro-industrial din Ciocova au prezentat un frumos program artistic.

● În satul Tebea, judeţul Hunedoara, s-a desfăşurat o sezătoare literară la care au participat Nicolae Dan Frunteleşu, Ion Iu, Ion Bujor Pădureanu, Neculai Chirica, Eugen Evu, Mariana Pindaru, Valeriu Birgău.

Iasi

● La căminul cultural din Băltaşi, judeţul Iaşi, s-a desfăşurat o sezătoare literară în cadrul căreia Andriş şi Al. Husar au vorbit despre lucrările literare de actualitate în care se reflectă viaţa nouă a satului românesc.

Cenacluri literare

● Cenaclul „Ion Minulescu” de pe lângă casa de cultură „C.A. Rosetti” a susţinut, la şcoala generală nr. 30, un recital de poezie dedicat lui M. Eminescu. Despre „Luceafărul” poeziei româneşti au vorbit Petre Protopopescu şi Gh. Eminescu, nepotul marelui poet. Au recitat versuri dedicate lui Eminescu, Al. Gheorghiu Pogoneşti, Costin Monea, Mihaela Orăscu-Tomescu, Gheorghe Oproiu, Stela Gherghel, Ion Machidon, Marga Dumitrescu, Ana Lungu şi Gh. Ierugan. Au recitat versuri eminesciene actorii Angela Chiuraru, Mihnea Moisescu, Lucian Vasiliu, Toni Zaharian.

● La clubul platformei Industriale Militari din Capitală s-au întâlnit cu cititorii şi membrii cenaclului literar IREMOAS George Alboiu, Aureliu Goci, Gabriel Iuga, Vasile Andronache.

Au citit versuri Gheorghe Diaconu şi proză, Sandu Georgescu, Nicolae Sineşti, Alexandru Filip.

● Luni, 15 februarie, orele 19, în foaiatul Sălii Majestice a Teatrului Giuleşti va avea loc şedinţa Cenaclului secţiei de Iramaturgie a Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti şi al revistei „Teatrul”. Se va citi piesa „Pata” de Vasile Băran şi Şerban Creangă.

Cenaclul „Flacăra” al scriitorilor hunedoreni la un sfert de veac

● Cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la înfiinţarea cenaclului literar „Flacăra” al scriitorilor hunedoreni, au avut loc o serie de manifestări literare. Au participat Cornel Popescu, redactor şef al Editurii Cartea Românească, Nicolae Dan Frunteleşu, redactor şef al revistei „Luceafărul”, Ion Iu, redactor la revista „Astra”, şi poetul Ion Bujor Pădureanu.

Scriitorii oaspeţi au fost primii de Maria Koka, secretar al Comitetului municipal P.C.R. Hunedoara. Oaspeţii au fost prezenţi apoi în mijlocul viitorilor siderurgişti, al elevilor din ultimele clase de la „Grupul şcolar siderurgic” al C.S.H., unde au citit din creaţiile proprii.

După amiază, a avut loc la Clubul „Siderurgistul” o altă manifestare literară în cadrul căreia a prezentat saluturi către cenaclul „Flacăra” şi că-

tre scriitorii hunedoreni, Cornel Popescu şi Petrişor Cioreba.

Cu acest prilej, Maria Mitrofan, secretar al Comitetului judeţean Hunedoara al P.C.R., a dat citire mesajului omagial adresat de către Biroul Comitetului judeţean Hunedoara al P.C.R., semnat de către tovarăşul Radu Bălan, prim secretar al Comitetului judeţean Hunedoara al Partidului Comunist Român, adresat scriitorilor hunedoreni.

A urmat o sezătoare literară în cadrul căreia au citit din lucrările lor Nicolae Dan Frunteleşu, Ion Iu, Ion Bujor Pădureanu, Ioan Vasile, Neculai Chirica, Eugen Evu, Maria Bucătaru, Tiberia Voica, Ioan Evu, Ioan Radu Igna, Martin Seghedi, Cornelia David, Stelian Deana, Marin Negoiţă, Petrişor Cioreba, Mihai Stana, Raisa Boiangiu, Maria Aslău, Viorel Bohar, Mariana Pindaru, Dumitru Hurubă, Valeriu Birgău.

„Rotonda 13” — Dragoş Vrâncănu

● Muzeul literaturii române organizează vineri, 12 februarie, orele 18, în cadrul tradiţionalei serii de evocări literare „Rotonda 13”, o manifestare omagială DRAGOŞ VRÂNCĂNU, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la naştere. Vor evoca personalitatea omului şi scriitorului Dragoş Vrâncănu: Lucian Avramescu, Al. Bacilă, Mihai Constantines-

cu, Eugen Jebeleanu, Ov. Papadima, Marin Sorescu, Romulus Vulcănescu. Prezidează Şerban Cioculescu.

Manifestarea, care va avea loc la sediul muzeului din str. Fundaţiei nr. 4, va cuprinde, de asemenea, audierea, pe bandă de magnetofon, a vocii autorului evocat, ca şi citirea unor pagini inedite, în lectura actorului Dinu Ianculescu.

SEMNAL

● Hortensia Papadat-Bengescu — **CONCERT DIN MUZICA DE BACH**. Receditare în colecţia Arcade. Postfaţă şi bibliografie de Gabriel Dimisianu. (Editura Minerva, 218 p., 5 lei).

● Eugen Simion — **INTOARCEREA AUTORULUI**. Subintitulat „Eseuri despre relaţia creator-operă”, noua carte a criticului cuprinde capitolele: I. Contre Sainte-Proust; II. Structura unei existenţe; III. Strategia criticilor; IV. Dialoguri. (Editura Cartea Românească, 470 p., 17,50 lei).

● Georgeta Horodincă — **SOMNAMBULII SOARELUI**. Roman. (Editura Cartea Românească, 478 p., 17 lei).

● Cristina Hăulică — **TEXTUL CA INTERTEXTUALITATE**. Eseul se subintitulează „Pornind de la Borges”. Cuprinde capitolele: 1. Intertextualitate; 2. Fuga autorului; 3. Transgresiuni; 4. Lectura. (Editura Eminescu, 212 p., 8 lei).

● Vasile Lovinescu — **AL PATRULEA HAGIALIC**. Noul studiu consacrat lui Matei Caragiale se subintitulează „Segeză nocturnă a Craiovei de Curtea-Vechi”. (Editura Cartea Românească, 166 p., 3,75 lei).

● Marcel Pop-Cornilş — **ANATOMIA BALENEI ALBE**. Eseul este subintitulat „Poetica romanului american epopeic-simbolic”. (Editura Univers, 430 p., 15 lei).

● Valentin Clucă — **PE URMELE LUI HOGAŞ**. Monografia turistică este împărţită în capitolele: Popasuri biografice, Itinerare didactice, Pe drumuri de munte, La munţii Neamţului şi Actualitatea creatorului Calistrat Hogaş. (Editura Sport-Turism, 160 p., 12,25 lei).

● Ion Liţă — **CASADORUL**. Volumul cuprinde „Trei romane”: „Casadorul”, „Insula”, „Stropitoarea”. (Editura Eminescu, 282 p., 9,25 lei).

● Gheorghe Andrei — **COPAC SOLITAR**. Volum de versuri. (Editura Albatros, 52 p., 4,75 lei).

● Antoaneta Apostol — **CEASUL DE FRUNZE**. Volum de versuri, reunind ciclurile „Văi”, „Doi”, „Trei”. (Editura Junimea, 80 p., 12,50 lei).

● Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu — **LIMBILE LUMII**. „Mica enciclopedie” prezintă, atât publicului larg cât şi specialiştilor, peste 2.000 de limbi vorbite pe Terra într-o caracterizare de natură lingvistică şi enciclopedică succintă. (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 374 p., 29 lei).

● *** — **ALTE 13 ROTONDE**. Volumul, continuând pe cel publicat în 1976, reprezintă transcrierea evocărilor din cadrul cunoscutelor manifestări lunare „Rotonda 13”, desfăşurate la Muzeul literaturii române în cursul anilor 1973—1980. Prefaţă de Edgar Papu. (334 p., 16 lei).

● Ericeo Verissimo — **DOMNUL AMBASADOR**. Romanul scriitorului brazilian ce „obisnuieşte să spună că e un pictor frustrat care, neştiind să picteze cu cerneală, pictează cu cuvinte”, cum se autocaracteriza, este tradus şi prefăcut de Micaela Ghişescu. (Editura Univers, 512 p., 15,50 lei).

LECTOR

ERATUM: În articolul „Civilizaţia spiritului”, apărut în numărul precedent al revistei (pag. 8), la începutul alineatului al treilea din prima coloană, în loc de „...interpretarea formelor culturale artistice”, rog a se citi: „Interpenetrarea...”

Al. Paleologu

Cronica

Țăranii

CUM să fi fost aceea zi de 8 februarie 1907? Imaginile timpului ne arată o zi de iarnă crepusculară, cu aglomerări de zăpadă murdară împrăștiată pe dealurile Moldovei de sus. Cadavrul descuț al unui țăran, fotografiat probabil de autoritățile represive, zace aruncat în noroi ca un semn înfricoșător al tragediei. Țăranul lui Octav Băncilă, proiectat pe zarea incendiată, fugind printre morți și răniți, cu priviri năpraznice, de minie, de spaimă, de durere. Sigur, această serie imaginară de decențe sinistre trebuie prefațată de tabloul lui Lucian La împărțirea porumbului, cu chipurile de clăcași fantomatici îndreptându-se fără nădejde spre un fel de judecată de apoi. Momentul evocat de marele artist poate fi plasat cu o sută sau cu două sute de ani înainte, pentru că robia țăranului a avut o istorie lungă, mereu fulgerată de războaie și răzmerițe, până când minia dezlănțuită a cuprins mai toate județele României vechi. Fenomenul care a zguduit țara se anunța demult, dar, firește, inerția, conservatismul doctrinar, liberalismul birocratic n-au putut evita asasinarea a unsprezece mii de răsculați.

Este de reținut pentru noi că marile tensiuni sociale și politice care au marcat hotarul dintre ultimele două secole au mobilizat conștiința unor mari scriitori, ei devenind adversari ai idilismului în literatură, ai pacifismului în politică, ai lichelismului și trădării în presă. Se desprinde cu putere exemplul lui Mihai Eminescu, ca redactor, la ziarul „*Timpul*”, organ al partidului conservator. Cîna deschide neavizată culegerea articolelor apărute în acest ziar constată uimit că în probleme fundamentale, de viață și de moarte pentru poporul nostru, Eminescu părăsește ideologia conservatoare, pledind pentru progres, pentru libertate, pentru asanarea culturală și morală a societății. Conștiința geniului, cultura uriașă îl angajau în polemici de vervă scriptitoare, în studiul socio-politice de izbitoră modernitate. Am din nou prilejul să amintesc editorilor, în genere factorilor de cultură, că nici aceste capodopere de publicistică nu se află la îndemîna marelui public, persistă o prea veche ezitare de a da în lături cortina de pe magnificul spectacol animat de Eminescu în articolele lui politice. Iată de pildă ce spunea în articolul *Starea țăranului român*, apărut în „*Timpul*” din 15 februarie 1886, deci cu puțină vreme înaintea răzcoalelor din 1888: „Singurul strat social în țară la noi, care dă producția cea mare, este populația rurală. Care este însă soarta acestei populații? Țăranul în genere este foarte sărac, pentru că produce pentru sine foarte puțin și, astfel, se hrănește rău mai mult din cauza lipsei decît din obiceiul frugalității; așa fiind, populația de la țară descrește mereu. În starea aceasta economică, țăranul este dat pe mîna unei administrații stupide, corupte și brutale, care, în loc să-l îngrijească de interese, să-l ajute a-și îmbunătăți soarta și să-l ocrotească, îl prigonește, îl jefuiește și-l maltratează”.

Mai departe, pînă la sfîrșit, o avalanșă de acuzații se abate în capul guvernanților, unele din ele distrugătoare pentru un partid liberal autentic, dar era vorba de o formă imitată, trasă bine „...la porțile Orientului, unde totul e luat ușor”, cum avea să spună Poincaré.

Problema țăranimii ajunge mereu sub condelul lui Eminescu, este evident că îl obseda, judecata lui pornind de la aspecte economice și morale de mare importanță pentru evoluția societății românești. Dar cum ar fi scris dacă flăcările ar fi dogorit fața vizionarului la plină maturitate, în 1907, luna lui februarie, undeva, în Moldova lui, poate chiar la Ipotești?

Nici Caragiale n-a avut parte să vadă cu ochii lui tragedia, dar îi scria lui Misir: „Știu ce se petrece în țară. Îmi explic de ce și-mi închipui cum, și asta adăugă încă mai multă amărăciune dorului meu de patrie”. Nu văzuse dar își închipuia totul, lumea îl era bine cunoscută, se poate spune familiară, pentru că autorii masacrului erau eroii comediilor lui, răstigniți pe voci de un spirit lucid și necrutător. S-a observat adesea că marele artist n-a ironizat și nu a satirizat moravuri sătești, cînd a scris despre țăranii a făcut-o cu sfială și cu demnitatea omului onest, ca un martor cinstit. Țînta cravașei lui erau politicienii, starea joasă a agentului electoral, pleava cenușie în care inotau marii înviriți, profitorii înșelătoriei demagogice. Dar iată-l pe însuși Caragiale scriind în studiul 1907, *din primăvară pînă în toamnă*: „Imensa clasă a țăranilor nu are, propriu vorbind, nici un reprezentant natural al intereselor ei în Cameră, destul de însemnată clasă ar avea, după lege, dreptul să trimită... din toată țara, cam 20 la sută din membrii Camerei Deputaților. Dar colegiul al III-lea votează prin delegați, iar delegații sunt recrutați tot din plebea de care vorbeam mai sus și impuși fără putință de împotrivire maselor sătești”.

NU ESTE îndolală că atitudinea a doi scriitori geniali față de drama țăărănească a dat naștere nu numai unui curent de opinie, dar și unei alte viziuni scriitoricești, mai realiste, mai apropiată de adevărurile epocii. Oricum, „voioasa argătime” nu va mai fi văzută din veranda conacului de la Mircești iar moartea răzvrătiților nu va mai fi deloc „o dulce înfrățire cu pămîntul”. Va veni Slavici cu țăranii lui neîmpăcați, va veni Cosbuc, definit de Călinescu în lini magistral-lapidare: „...poet mare, profund original, un vizionar al mișcărilor sempiternice cu un accent ardelean numaidecît

evident, înimitabil și tocmai pentru aceea așa de des imitat”. Goga va alcătui portretul emoționant al țăranului ardelean însetat de libertate și de unirea cu Țara: „Vin rinduri, cete se-nfiripă, din vechea veacurilor lavă, din ceas în ceas, din clipă-n clipă tot crește oastea mea grozavă”.

Astfel eram tot mai aproape de timpul Sadoveanu, timpul cristalizării în zeci de volume a spiritualității țăărănești din spațiul carpato-dunărean, loc de întîlnire a unor străvechi civilizații. Urmărit în mișcarea lui lentă, în materia lui gînditoare, în dialogul permanent cu natura, cu istoria, țăranul sadovenian, deobicei plasat în Moldova de sus, adună caracteristici valabile pretutindeni pe pămîntul românesc. Nu este poetizarea artificială a lumii rurale, nu este escamotarea suferințelor adînci, „stilul”, limba frumoasă nu sînt decît un reflex al vorbirii cronicărești, o albăie adîncă în care se mișcă vechi patimi omenești. „Nu e nimenea mai chemat să vorbească despre poezia populară decît Sadoveanu, avea să spună Lucian Blaga în 1923. În el se continuă acel geniu specific al rasei noastre, care a creat cîntecele bătrînești cu vagul lor fond metafizic...”. Sigur, Blaga era cel mai indicat să elogieze o personalitate ca a lui Sadoveanu, deoarece el însuși era rezultatul aceleiași misterioase alchimii rurale. Satul românesc este izvorul unui amplu sistem filosofic, *Spațiul mioritic*, și în bună măsură al poeziei, fenomen limpezit pe deplin în celebrul *Elogiu...*

Print-un curios transfer de vocații, un ardelean avea să scrie romanul tragediei din 1907, neîrădînd vreo clipă nici moravurile, nici limbajul, nici culoarea social-politică „regățenească”. Au mai scris mulți, s-a tipărit chiar un roman voluminos al lui Cezar Petrescu, dar a rămas *Răscoala* lui Liviu Rebreanu. În ciuda unor neajunsuri în fixarea tipologiei, neajunsuri semnalate și de G. Călinescu în *Istoria sa*, romanul se va citi mereu pentru realismul vizionii, pentru dramatismul tulburător care animă fiecare pagină. Este omagiul suprem adus țăranilor care s-au ridicat împotriva unui guvern făcut din moșieri, din negustori și afaceriști de tot felul. Așa cum hotărîsc legile firii, represiunea singeroasă n-a adus liniște în țară, nici atunci, nici mai tîrziu, problema țăărănească a rămas pe ordinea de zi, lîngă problema, tot mai amenințătoare pentru ordinea burgheză, a mișcărilor muncitorești. Este ușor de observat că literatura, ca în genere arta începutului de veac douăzeci, stă sub semnul presiunii puternice a categoriilor sociale productive asupra unor guverne care nu reprezentau nici măcar anemica și devitalizată burghezie românească, văzută cu exaltitate pitorească de genialul „comedian” născut la Haimanale. Cum popularitatea marilor opere creează mode, am asistat ani lungi la apariția unor surrogate literare cu pretext țăărănesc. Diverse neveste de moșieri sau rude sărace au inundat piața cu povești de un erotism de mahala și un pitoresc de bilci. Dar îndată după revoluție, Zaharia Stancu întreprinde o adevărată saga a țăranului din cîmpia dunăreană. În ciuda umbrei sentimentale care învăluie lumea lui Stancu, țăranul își păstrează datele caracterologice esențiale, cunoscute și din Rebreanu, curajul exploziv, puterea de a acționa justitiar, uriașa forță latentă acumulată într-un lung răstimp de opresiuni.

A venit apoi Marin Preda cu țăranii lui încă necunoscuți, încă incredibili, încă neînțeleși, ca să avem un criteriu de rigoare, o măsură a puterii de a exprima lumea rurală. Cu puține excepții, marea literatură a satului a fost dată de scriitori cu origine sătească. Criteriul rămîne valabil, deși granița dintre sat și oraș se clatină; rămîne valabil pentru că noi vom fi interesați de spectacolul istoric al destrămării vechilor relații, al cutumelor milenare, al erorilor care conduceau în bună măsură spiritul țăărănesc. Știm din Blaga că „orizontul spațial al inconstienței și o realitate psiho-spirituală mai adîncă și mai eficace decît ar putea să fie vreodată un simplu sentiment”. Așadar ieșirea din „spațiul mioritic” e un act de mare complexitate și nemăsurată întindere în timp, greu de perceput și de înscris literar fără o cunoaștere adîncă, pînă la contopire. Nici marele talent al lui Marin Preda n-a izbutit totdeauna să treacă ușor personajelo în aria urbană. Cred că încă nu s-a scris cartea mare a colectivizării, a procesului care a răscolit în adîncuri întreaga societate. Asemeni unui seism, fenomenul își arată și azi efortul de echilibrare, de așezare în noua malcă. Este de așteptat și cartea care să urmărească avaturile unui țăran care a părăsit satul, pentru că în afară de asimilarea superficială a moravurilor orașenești, n-am aflat de modificări de conștiință mai adînci. În momentul de față rațiuni economice tind să oprească exodul spre oraș. Aceste rațiuni implică un proces interesant și, după părerea mea, sănătos în perspectivă. A te păstra în „matricea stilistică” originară nu e simplu romantism.

În ultimul deceniu au apărut cărți importante, cu vizuni originale, îndrăznețe asupra lumii țăărănești. Caracterul polemic al acestor cărți este justificat, ele se referă la crori grave comise în trecut, dar am impresia că a venit timpul unor analize mai profunde, relevante în ceea ce este înedit și impresionant. Lotul mare de scriitori cu sorginte sătească poate îndreptăți și roade literare pe măsură.

Jertfele aduse de țăranii de-a lungul multor secole merită cu prisosință efortul de a surprinde tocmai amplexarea și dramatismul unor mari transformări revoluționare.

Nicolae Jianu

CICERONE CIOBANU : Portret (Galeriile de artă ale municipiului București)

Moartea Ciclopului

În căutarea lui Ulise –
În căutarea Omului
Pribeșind după fericire –
Scâlcește galben ochiul Ciclopului.

Razele lui urmăresc intraatomic
Să curețe de dragoste orașe și sate.
Gheare de lumini îndoliate
Sfirtecă piepturile insectaților.
Hohote de Moloh electronic
Întetesc vilvătaia spaimei
Cu zeești OZN-uri și păsări de foc.
Miine monstrul vrea să ia locul Soarelui
Cu racheta purtătoare a orgoliului,
Dincolo de numărătoarea inversă,
Dincolo de etajele în trepte
Și să închidă oamenii în peșteri.

– Priviți cum impietește apa mărilor
Pe o stea ce nu mai e albastră !
Priviți roboții mei cum scormonesc
Spre un soare de mii de ori mai puternic
Pulverizînd și dealuri și munți.
Priviți Ciuperca din cer care strigă
Pentru spectacolul acesta unic :
„A fi sau a nu fi !”.

De-aceea iscusința noului Ulise
Ne cheamă uniți în homerică luptă,
Pentru a orbi colosul în vis
Înainte de noua beție de singe.

Cînd puterea lui Polifem se va stinge,
Fiindcă „Nimeni” nu se teme de zeii
Care scufundă navele speranței,
Cînd nici un corăbier nu va grăbi înapoi
Pînă vom implini Marea Chemare,

Pacea,

Stăpină pe stihii nucleare,
Va face piatra vale roditoare

Și limpezind lumina din vecii
Va veșnici puterea de-a iubi.

Nicolae Liu

Convorbire cu poetul ION BRAD

„A-ți pune întrebările veacului în care trăiești”

PE UNA din colinele bătrânului ținut atic, într-un elegant cartier de vile ateniene, se înalță impunător o construcție, în care piatra, atât de familiară acestor ținuturi, se armonizează într-un modern stil românesc cu lemnul carpatic. În acest edificiu se află sediul ambasadei României în Grecia.

O conversație pe teme literare cu poetul Ion Brad, ambasadorul țării — deci și al culturii noastre — pe aceste meleaguri, este, îmi dau seama, un fericit privilegiu. Domnia-sa mi-l acordă, răspunzând cu amabilitate întrebărilor pe care i le adresez.

— Incep cu o întrebare pusă, probabil, și de alți interlocutori înaintea mea: titlul volumului selectiv, apărut în colecția B.P.T. în 1979, pe care l-am adus cu mine din România, este incitant. Oricine, la prima vedere, și-ar pune întrebarea: De ce Ora... întrebărilor, în anul când poetul Ion Brad împlinea vîrsta de cincizeci de ani?

— Nu știu dacă a mai pus cineva întrebarea. Dau interviuri foarte rar, din lipsă de timp. Asta îmi simplifică, oarecum, existența. Aici, ca ambasador al României, sînt foarte ocupat. Cînd există relații bune, chiar foarte bune între țări, cum e cazul relațiilor româno-elene, diplomații au mai mult de lucru. Și asta e bine. În ce privește titlul *Ora întrebărilor*, dat volumului selectiv din '79, l-am stabilit aici la Atena (după titlul unei poezii) împreună cu prietenul meu din anii universității clujene, Aurel Martin, directorul Editurii Minerva. El, care este un excelent critic de poezie, mi-a sugerat și alcătuirea cărții pe alte criterii decît cele cronologice sau după titlurile volumelor. Astfel am ajuns la structurarea pe cicluri și la inversarea ordinii cronologice a poeziilor. Am încercat să fiu sever cu mine însumi. Nu știu dacă toate poeziile reținute în volum meritau, sau dacă am fost prea nedrept cu unele din cele lăsate afară.

Semnificația titlului nu trebuie legată neapărat de împlinirea vîrstei de 50 de ani. Totuși, nu este străină de acest eveniment, oricum, dramatic în existența fiecărui om. La cumpăna vieții, nu te mai uiți în conștiință ca într-un iezir senin, liniștit. Mai ales că nici epoca nu ne-a cruțat vîjele de încercări, de situații problematice. A pune și a-ți pune întrebări la toate vîrstele, ca poet, este cel mai firesc lucru. Dar a nu-ți pune, la 50 de ani, întrebările veacului în care trăiești, ar fi o trădare a poeziei însăși. Fiindcă ea, poezia adevărată, aspiră dintotdeauna să exprime omul, rostul lui existențial. De aceea nu poate exista fără încercarea de-a incita sufletul și conștiința omenească la îndoile creațoare, la întrebări și răspunsuri mai adînci, care nu se nasc, nu se pot naște din virful buzelor. Pînă să ajungi la adevăr, trebuie să disloci multe roci ale aparenței. A pune și a-ți pune întrebări nu înseamnă, deci, a face elogiul incertitudinii, descumpănirii, neîncrederii. Dimpotrivă, e semnul gîndirii dialectice, al încrederii în forța omului de-a se confrunta cu destinul, de-a nu se lăsa bătut de toate vînturile, de-a ști căruia spațiu istoric aparține, din ce țară și din ce timp își hrănește ființa. Dacă poetul de azi, poetul revoluționar, al esențelor, nu al epitetelor, reușește sau nu în această tentativă, rămîne să aprecieze critica și mai ales cititorii. Deci, în dubla d-voastră calitate, aveți dreptul să credeți ce vreți despre *Ora întrebărilor*.

— Înțeleg, din cele spuse de d-voastră și din lectura poeziilor acestui volum, că „ora întrebărilor” este, de fapt, vîrsta maturității creatoare, vîrsta dominată de expresia dilematului, a neliniștii grave, a marilor întrebări. Într-un articol publicat nu de mult în „România literară”, Octavian Paler, referindu-se la existența ciclurilor în cultură, observa că „sînt epoci în care spiritul este fascinat de Răspuns, și epoci în care spiritul este fascinat de Întrebare”. Epoca întrebărilor, a neliniștilor, a căutărilor obsedante urmează unei epoci în care răspunsurile devin nesatisfăcătoare, „cînd progresul amenință să înmărmurească”; altfel spus, „nu există progres fără întrebări”. Considerați că și în creația d-voastră a existat o etapă care a proslăvit răspunsuri, și abia acestea i-a succedat etapa întrebărilor?

— Da, adevărat. Și în creația mea a existat o perioadă cînd, cu o ușurință vecină nu numai tineretii literare, dar și grabei și superficialității de gîndire, predomina plăcerea răspunsurilor, întrebările rămînînd pe planul al doilea. O estetică simplistă și simplificatoare ne-a împins pe mulți, aproape pe toți din generația mea, să-i plătim tributul de optimism facil. Ca și cînd revoluția românească n-ar fi fost întotdeauna autentică, înrădăcinată în pămîntul țării, profundă, deci dramatică.

Unghiul de vedere, istoric și estetic, s-a schimbat fundamental numai după Congresul al IX-lea al partidului. Eliberarea de dogme, de simplificări și osificare neînsemnînd, firește, o ruptură de credința noastră, ci o deschidere de orizonturi reale, care pîneau în noi de multă vreme. Epoca adevărului trebuia să ducă, prin fiecare dintre noi, la ceea ce-și dorea Labiș, colegul și prietenul nostru scump, în „lupta cu inerția”. Izvoarele lirismului s-au dezlegat și, iată, asistăm de atîția ani la înflorirea poeziei românești. Că nu totul e autentic, că mai sînt și falși descoperitori de planete poetice, cunoscut de mult, pe care împrejurarile și unii critici îi pun deasupra adevărului literar, nu trebuie să ne sperie.

Dar de preocupat merită să ne preocupăm. A vorbi despre Labiș, chiar și acum după 25 de ani de la moartea sa, ca despre o simplă promisiune în lirica nouă, cită vreme poezii cu stilul calchiat pe experiențele străine, depășite, țin devansul scenei literare, mi se pare nedrept și păgubitor. Generația mea a dat mult mai mult liricii românești decît i se recunoaște încă. Prin aceasta, nu vreau să neg, dimpotrivă, cred că pun și mai mult în evidență meritele unui efort, reușit aproape la cota cea mai înaltă, pe care l-au făcut poezii din generația imediat următoare. Dar fără munca noastră dusă în condiții mult mai grele, oare ar fi fost posibilă reușita lor? Nu e adevărat, nu a existat un hiatus între Blaga și Nichita Stănescu. În afară de faptul că, acceptînd o asemenea teză, i-am nedreptăți pe unii poeți ca Al. Philippide, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu și alții încă, intrați în opinia publică românească, masiv, definitiv, mai ales în anii de după Eliberare, am șterge cu buretele prea ușor meritele unor animatori de poezie cum a fost Miron Radu Paraschivescu. „Școala lirică” de la Cluj s-a constituit, încă din 1949, în plin avînt al dogmatismului literar, prin efortul și dibăcia lui M. R. Paraschivescu. Tinerii, foarte tinerii pe atunci, A. E. Baconski, Al. Andrițoiu, Aurel Rău, Tiberiu Utan, Victor Felea, Ion Horea, Aurel Gurghianu, A. Căprariu, ca și unii poeți ca Geo Dumitrescu, Radu Stanca și Șt. Aug. Doinaș, implicați direct sau numai incitați de „școala clujană” a lui M. R. Paraschivescu (aflat pe atunci mereu în contact cu Lucian Blaga, fiindcă pe Argezi nu-l iubea) nu pot fi, nu trebuie uitați sau minimalizați cînd se

GHEORGHE ZIDARU : Digul pescarilor (Galeria „Căminul Artei”)

scrie istoria poeziei românești actuale. Prezentarea lor în dimensiuni reale ar fi o sarcină în primul rînd a criticilor care au trăit și ei momentul acelei „deschideri” sau „redeschideri”, spre lirism, pe care l-au înțeles și stimulat, cu destule riscuri. Printre aceștia ar fi, într-o ordine subiectivă, Dumitru Micu, Mircea Zăciu, Aurel Martin, Cornel Regman, Victor Felea. Firește, fără să se cantoneze la începuturi, ci să-i vadă pe poezii generației mele de la altitudinea scrisului lor de azi. Fără ei, repet, nu cred că ar fi fost posibilă ecloziunea lirică de mai tîrziu.

Articolul interesant și incitant al lui Octavian Paler, la care vă referiți, ajută, cred, pe un plan mai larg, o asemenea discuție și „valorificare critică” a trecutului literar mai apropiat. Pentru că, vedeți, devine și el, treptat, istorie. Deși, vorba lui Călinescu (pe care o găsiți citată și explicată în postfața la noua ediție a romanului meu *Ultimul drum*, apărută recent la editura Eminescu) numai după 50 de ani se va vedea cine este și cine nu este...

— În cei peste treizeci de ani de creație, v-ați dedicat, îndeosebi, poeziei lirice, deși ați abordat și romanul și piesa de teatru. Totuși, cele peste douăsprezece volume de versuri consacrate *Poezii*. Dacă-mi este îngăduit, structura dumneavoastră sufletească este, în esență, lirică; un lirism grav, filosofic, marcat de marile întrebări asupra existenței. Repetînd ceea ce ați afirmat într-o culegere a lui Bazil Gruia, aș îndrăzni să spun că dumneavoastră, ca și Lucian Blaga, „țineți mai mult de stele decît de pămînt”. Este interesant, pentru mine, să aflu cum se armonizează lirismul dv. structural cu interesanta și înaltă funcție pe care o îndepliniți în această țară?

— Comparația cu Blaga nu e potrivită. El era, într-adevăr, și un fantastic poet uranic, stăpîn pe cosmosuri vaste, infinite. Aceasta a fost impresia mea și asupra omului, nu numai asupra poetului, și la ea mă refer în cartea publicată de Bazil Gruia. Pe cînd, vai, poezia mea este mult prea legată de pămînt, ca un plug care nu-și are rostul dacă nu-l împlinți bine în brazde.

Funcția de aici îmi face pămîntul țării și mai drag. Pentru că nu-l mai simt direct sub tălpi, ci-l port în mine, în oase și în suflet, ca pe o ființă care m-a născut, dar care se naște continuu din ființa mea spirituală. E un sentiment ciudat acesta, uneori cutremurător, pe care regret că nu-l pot surprinde mereu proaspăt, dominator, în poezie. Ar fi, cred, cea mai frumoasă poezie patriotică din cîte se pot scrie.

De la elini, inclusiv de la unii mari poeți, actuali, ca Elytis și Ritsos, din care am tradus, cum știți, poezii învătă foarte mult în ceea ce privește arta liricii patriotice. La ei totul e impregnat de istoria și mitologia Greciei, de peisajele fizice și spirituale ale acestei țări dăruită de zei cu prea multe fericiri și nefericiri, ce-au făcut din filii săi un arhipelag durabil, chiar cînd insulele dislocate rătăcesc pînă la marginile lumii. Da, în sensul unei asemenea comuniuni de idei ar fi drept să mă bucur că mă aflu, ca reprezentant al țării și culturii mele, aici, în țara tuturor legendelor, a curenților filosofice și a experiențelor literare ce durează de milenii. Și, confruntat zilnic cu aceste dimensiuni perene ale umanismului, trebuie să spun că sînt mîndru de întreg tezaurul spiritual al României, îmbogățit azi imens și sistematic, cum, uneori, acasă, nici nu ne dăm seama.

— Numeroase poezii ale d-voastră, îndeosebi cele aparținînd ultimilor ani, sînt străbătute de sentimentul neliniștii, al căutării perpetue, reflectă un periplu zbuciumat al căutării sensului existenței. Dacă am intuit bine, sensul existenței — în plan filosofic — nu este decît cunoașterea. Nevoia imperioasă de cunoaștere. Dureașoara nevoie de cunoaștere. Omului, acestei „trestii cugetătoare”, îi este specifică aventura cunoașterii. La d-voastră, adesea, actul cunoașterii este sugerat prin motivul labirintului. Îmi stăruie în memorie îndeosebi strofa: „Că singura pedeapsă de pe lume / Nu-s muncile căznite, repetate, / Incaierul cu fiare, cu himere, / Că setea de a-l cunoaște Labirintul, / Cărrile care se-ntorc în noi / Precum un riu de sînge la izvoare”.

Ați vrea să-mi vorbiți despre acest motiv în poezia d-voastră?

— Acest motiv s-a accentuat în poezia mea nu atât după ce am văzut Labirintul din Cnossos, cât mai ales după ce viața m-a învățat că sensurile ei reale nu sînt rectilinii, iar soluționarea marilor și dramaticelor probleme ale lumii contemporane — deci și ale omului — sînt mai degrabă întortocheate, labirintice. Prea mult singe a vărsat omenirea și mai varsă încă în setea ei de cucerire a adevărului, a libertății, de împăcare cu sine însăși, pentru ca să ne mai putem permite iluzia că drumurile vieții sînt niște alei bine trasate, odată pentru totdeauna, și foarte confortabile. Fără a înțelege sensul luptei, nu ne putem bucura nici de victoriile ei. În afara sau înăuntrul nostru. Întoarcerea rîului de singe la izvoare asta înseamnă: a birui himerele și monștrii care torturează viața lumii, dar și pe cei ce se ascund în noi, în conștiința noastră. A purifica aerul de noxele ce intoxică plămîni umanității și, astfel, a ne salva pe noi înșine. Cartea mea de poeme *Războiul cunoașterii* a încercat o străpungere în direcția unor asemenea sensuri. Dar lirismul ei este subordonat cadenței epice, pretextului mitologic. Are poate ceva prea elaborat. Totuși, în la poemele din această carte...

— Octavian Paler afirma, în material amintitului articol, că, în secolul XX, revine obsedant motivul labirintului. Citează, în acest sens, cartea lui Hocke, *Lumea ca labirint*, „emblematice” pentru acest veac. Îndreptățiti această afirmație?

— Văd că vă obsedează eseurile lui Octavian Paler. Merită! Să fiu sincer, dintre toți eseistii noștri, el este pus pe gilcevi înțelepte, cel mai neliniștit, un poet incomod cu sine însuși, exemplar pentru prea multe comodități de gîndire, care ne mai caracterizează pe noi, ceilalți. Esești ca el ne îndeamnă la poezia de calitate.

— Vorbind despre mitul labirintului am atins, cred, un aspect relevant din lirica d-voastră: cel al motivelor mitologice. Căci, la d-voastră, poezia pare că se hrănește din mitologie ca dintr-un adevărat „corn al abundenței”.

— Motivele mitologice? Nici un poet român autentic n-a ocolit mitologia națională, filtrată de geniul popular în atîtea capodopere lirice. Sensurile lor dau caracter național poeziei, dar o și înalță în sferele universalului. Acolo unde se întîlnesc, se ciocnesc și se armonizează sensurile tuturor mitologiilor, unde domină, totuși, mitologia greacă, impregnată de filosofia care a stat la baza umanismului european. Mi-ar plăcea să călătoresc mai mult pe corăbiile marilor mituri. Dar sînt prea multe capcane, prea multe căi cunoscute ce traversează poezia universală, deci prea multe riscuri de-a nu putea trece, ca Ulise, printre stîncile banalităților ispititoare. Cu miturile nu ne putem juca.

— În mitologia românească, ca și în celelalte mitologii ale lumii, motivul „marilor călătorii” se identifică, se confundă cu însăși filosofia existenței; condiția umană în sine fiind legată de conștiința timpului, a începutului și a sfîrșitului, a vieții și a morții. Și în

poezia d-voastră revine adesea motivul „marilor treceri”, fie sugerat metaforic, ca în „Clepsidră”, fie apoftegmatice, ca în poezia „Testament”: „Pînă la ceasul ultim ce ne doare, Pînă la cel de-al doilea început...” Sînteți adeptul cărei filosofii, în legătură cu „marea trecere”, cu „cel de-al doilea început”?

— Trebuie luat sensul metaforic, nu interpretată *ad litteram* aparența filosofică ce-ar face din acest „al doilea început” o credință în „lumea de apoi”. Filosofia mea, chiar și în legătură cu „trecerea”, cu „resurecția”, nu este și nu poate fi decît dialectică, fiindcă, altfel, aș cădea în păcate religioase. M-aș întoarce la anii adolescenței, la primele încercări, rămase în caietele de școală...

— Deși compartimentările duc uneori la schematism, totuși, în ce curent v-ați înscris lirica, dacă ați dori să vă autodefiniți?

— Dacă ar exista un asemenea curent literar, lirica mea ar aparține celui mediativ și patriotic.

— Și, în sfîrșit, o ultimă întrebare, alături de care îmi exprim întreaga grațitudine pentru bunăvoința cu care ați răspuns curiozității mele intelectuale: Ce scrieți? Ce veți publica?

— Scriu mereu, scriu zilnic, după preceptul arhicunoscut: *nulla dies sine linea*. În afara multiplelor telexuri și telegrame, care vor mărturisi, cîndva, cel puțin pasiunea mea de a face binele ce i se cuvine țării, scriu poezii, traduc, în colaborare, din poezii grece contemporane (pentru o viitoare antologie subiectivă: *Poezii grece, prietenii mei*), iar cînd găsesc timp, mai ales noaptea și-n zilele de sărbătoare, ca să pot avea puțină continuitate, scriu proză. Am început cartea a V-a și, cred, ultima din romanul de familie, carte care se va numi *În așteptarea trozilor*.

De publicat, voi publica, în 1982, la Editura Eminescu, un nou volum de versuri, *Cartea zodiilor*, scris în ultimii 3—4 ani.

Cam atât, ca să nu promit mai mult decît se cuvine. Manuscrisele de proză pe care le am trebuie încă revizuite atent. Și timpul îmi lipsește mereu.

În încheiere, aș vrea să vă mulțumesc, tovarășe profesoară, că mi-ați făcut această vizită, la ambasada României din Atena, în această casă despre care toți grecii zic că e frumoasă, care nu seamănă cu ale lor și de construirea căreia m-am ocupat timp de peste 6 ani. Știți bine, țărănilor le place să facă fîntini, s-așeze temelii de case. Fîntinile, în stîncă asta roșie, sînt greu de săpat. În schimb, casele pot fi așezate cu temei. Iar în zidurile lor, de ce nu, un strop din viața noastră, că așa stă bine oricărui muritor.

Vă rog să mărturișiți colegilor dumneavoastră, profesorii din Constanța, cei care fac atât de mult pentru limba și literatura română, emoția de a fi cunoscut, prin d-voastră, înalta lor ținută intelectuală.

Interviu realizat de
Nina Preda

Atena, 5 ianuarie 1982

Gheorghe ISTRATE

PĂMÎNT AL FIINȚEI

Suav minereu

Pămîntul meu va face dreptate-n fiecare :
tăcerea lui m-aude, lumina lui mă doare
desfac o zi din urmă și-o readuc în grai
pămîntu-acelei zile e veacu-n care stai ;
tu curgi din neîntîlnă-n tiparele de veci
din punctul fix al lumii spre-o altă lume treci
mă-ndemni să-mi țin cuvîntul deasupra unei flori
și-n floare e otrava atîtor vechi ninsori
ce mi-au zidit făptura adulmecînd mereu
corola de penumbra — suavul minereu...

Zămisliri

Desfac din nod lumina cea dreaptă, ne-ncepută
și mă inundă lacom pămîntul ca o plută
tirindu-mă-n noianul de nopți decolorate
(cerneala lor sleită izbește greu din spate)
să pot printre silințe să las o întrebare :
cîtă Ființă este-n ființa core moare ?
să pot să neg extazul rugării de-a mai fi
cu aripile strînse-ntr-o margine de zi...

Soare inițial

Busolele credinței pămîntul și le-arată
acelui plins al lumii ce ne-a suris odată,
acelui vulturi aspri, nepogoriți, magnetici,
acelui nord perpetuu cu nuferi morți, frenetici...
Retrag din vis lumina să caute-n izvoare
cenușile prelinse din delta altui soare
lumină neagră-n care cuvîntul nu aude
perdelele ființei foșnind peste feude...

Sigiliu

De mult pîndesc pămîntul să-i caut o pricină
să-i răvășesc odihna, să-l dezvelesc de vină
să-i scormon în noroiaie febril ca un scafandru
să-i pipăi vîsla nopții ce-l mișcă-n ceruri, tandru,
și-apoi să plîng cu mine mărunt-infriguratul
pe umărul săgeții ce-a-mpurpurat Aflatul
îmbrățișat cu lancea umilă ce străpunge
sigiliul neîntîlnii — absența mea din singe.

Rănire

Adun din crini sămînța rămasă din lumină
melodiind retina tăcerii ce-o să vină
mi-adun prin ploi scheletul cu-nfrăgexiri de rouă —
o pasăre-n rugare cu catedrale-n ouă...
Adun din amintire din stratul de-nserare
bătrînii mei de iarbă, străbunii mei de sare
și-i urc în care negre — căruțe de pămînt —
și mă înham alături de judele cuvînt
mă-nham cu frunza-n două cu fluturile-paj
prin mărăcinii minții, prin rănile-n extaz...
leșind din frigul friicii, din scîncetul mirării
mă-nham la pescărușul ce-ntinde pleoapa mării...

Inițieri

Încep să-nvăț iubirea și-ncep să-nvăț să flu
silabisînd pătura-n stejarul din sicriu
și-ncep să-nvăț tăcerea din care-a mai rămas
ființa mea topită-n grenada unui glas...
Vai, ce odgoane arse atinse scurt de săbii
desprind oceanul sacru de acrele corăbii ! ?
ce continente pure se sfarmă și fecundă
truțașă nemurire — atol ce se scufundă ? !...

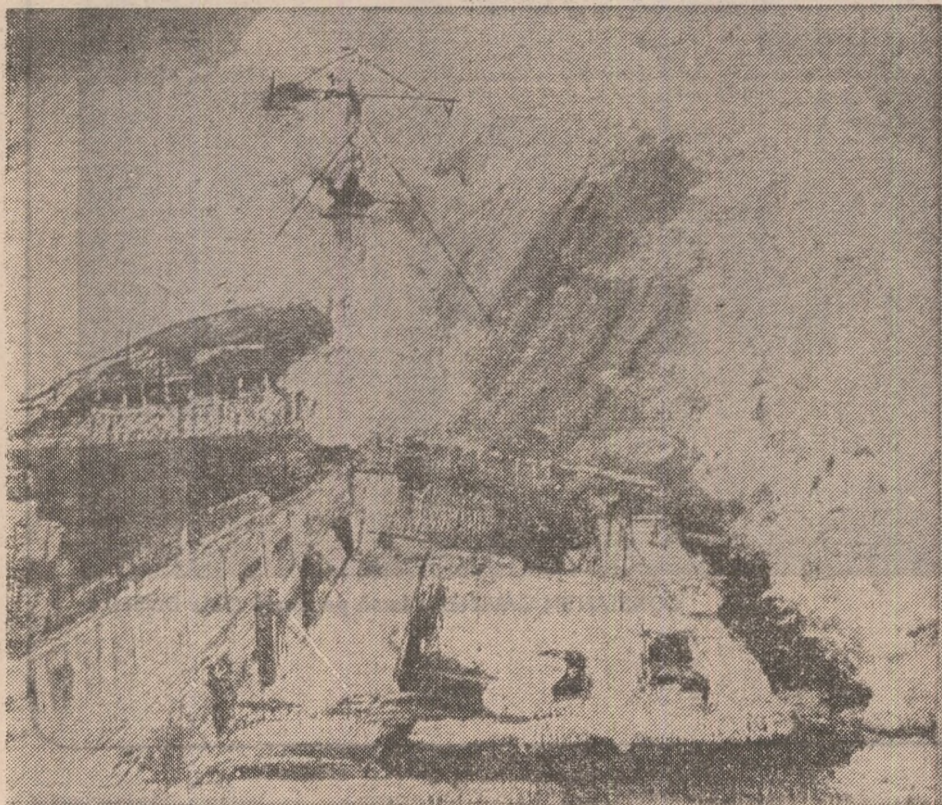
Pămînt zodiacal

Și totuși zorii lasă-n lentila din fereastră
un imn de flori-copile, candori arzînd în glastră
patriarhală lampă scaldîndu-și pruncii calzi
în aerul odăii — vecernii de heralzi...
Din umedul luminii, din respirări de mumă
pămîntu! suferinței încet-încet se-adună
și mă preface voce și mă reface chip —
ocean sortit să rabde cătușe de nisip
dar dincolo de umbră, de noaptea mea cea reauă
începe să răsufle învîțul meu la steaună...

★

Pe marmore sucite în piatra idolatră
un ciine-și poartă noaptea cu sine și și-o latră
el poate-aude zodii și-n ochiul lui m-ascunde

pămîntul mă întreabă, pămîntul îmi răspunde...

DRAGOȘ VIȚELARU : Compoziție (Galeria „Căminul Artei”)

Fotografie de Ion Cucu

Mircea DINESCU

Cită Veneție

Cită Veneție consumă omul pină ce moare
hamal al umbrei umblă cu ploaia parcă-n
inventatorul femeii-fringhie femeii-pat
numai de placa de patefon decapitat

botează porturi unde e dealul pupat de gropi
scoate din strană ca din manșetă care de popi
fiindcă e toamnă și vinu-i leneș fără stăpin
culeagă flota lanuri de cizme foșnet de fin

sub limba noastră sate sărace trag la belșug
de plictiseală una la alta vacile sug
se-aduce marfă la magazinul cu vinătăi
cită Veneție neconsumată în ochii tăi

Războiul împăratului cu sine însuși

Aiurit sub razele lunii pipăram și eu
turnam vinul în lampă
îmi fumam îngerașul
pe cînd trupele-n cîmp se scaldau în
și soldații cărau chiar orașul în ranițe.

Mai tîrziu aducîndu-mi la picioare ofrandă
mari bucăți din mormîntu-mi de aur
am tăcut să nu-i sperie confuzia gloriei
precum tusea din trestii
precum vinul din lampă

Valea efemeră

Anul acesta se despart amanții
steaua cu osul peștelui în gît
latră la noi și cîntă pentru alții
de milă de tristețe de urît.

Fiindcă mă simt lucrat cu minutarul
și incolțit de obiecte mici
văd rujul cum înjunghie paharul
și pieptănul din stofă de arici

și scaunul ce roade musafirii
și care te-a-nghițit definitiv
și-oglinda ca o tablă a-nmulțirii
bolborosindu-mi fața de bețiv

pe care-o s-o mai port vreo două toamne
ca pe un vas înmiresmat cu ceai
sorbit în stradă de distinse doamne
de ucigași de preoți și de cai...

Și-n valea asta Doamne, efemeră,
pe care unii-au botezat-o vîrf
dă-mi nu iubită ci infirmieră
și-un viitor cu vanități de stîrv

Revolta instrumentelor

Pe sub miini se va acri pianul
precum turcul mucețit sub fes.
Subțirel și legănat ca lanul
flautu-i bolnav de tignafes.

Bărci se rup ușor din dușumele,
cuci în ouă verzi de pitpalac
bat denunțuri. Gudură drapele
lemnul care n-a ajuns copac.

Vaca oarbă paște printre linii
trenuri moi și călători distrați.
Unde-i cringul ce trădînd ciulinii
azvirlea cu fete în soldați ?!

Jurnal de bord

Bolnav de faruri în ieslea Balcanilor
unde marea clipocește și-n closetul bodegii
c-o scindură din gard îți faci o corabie
c-o șapcă de semințe devii negustor.
E de-ajuns o bancnotă de-o sută
și ai acte în regulă sau de turc sau de grec :
Ibrahim, Kazaluki sau Ianis
doar în larg deslușești cum te cheamă.
Europa e-n vaporul de-alături. Hai salut-o !
Patefonul din port linge spuma.
Ziua alunecă pe lama cuțitului
și nu se mai taie.

Atentator de provincie

Lîngă oftatul gării bodegă-i cu noroc
pisica iar se freacă de scaun și ia foc
vioara taie capul țiganului coclit
nu strănuta că zboară toți fluturii din zid.

Azi o s-atac orașul dar parcă dinadins
castelul e de apă păzit numai de-un ins
și-unde credeam că-i griul învîrtoșat și roz
soldații își usucă ciorapii pe siloz.

Cu cine-nvîrte toamna afacerile-i reci ?
Pe unde curge raiul în om miroase-a beci
și-a spirt trecut prin piine și-a buci de
nenufar...
Nu strănuta că zboară frumosul din ziar

Vaca

Indrăznește tu și-mpinge vaca
în pian să pască pe furiș
clapele cu limba ei săraca
sirmele cu foșnet de frunziș.

Să vedem atunci ce-o să mai facă
pianistul veșted și cam spîn
cînd o să-și apropie de vacă
mîinile cu vag miros de fin.

CONSTANTIN GAVENEA : Iarnă pe stradă (Sala Dailles)

EMINESCIANA (II)

S-A GLOSAT mult, cum spuneam în articolul trecut, asupra concepției eminesciene de viață, cu alternativa afirmare a pesimismului sau a optimismului acesteia. S-a luat mai puțin în considerație poziția lui Eminescu în problemele cunoașterii, deși Titu Maiorescu, în termeni precizi, o depistase: „Cu totul oșebit¹⁾ în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așa de puțin format, incit ne vine greu a-l cita îndată după Alexandru (sic), dar în fine poet, poet în toată puterea cuvintului, este d. M. Eminescu²⁾”. În acel moment, Eminescu nu avea decât 22 de ani și nu publicase în „Convorbiri literare” decât **Venere și Madonă**, **Epigonii și Mortua est**. Caracterizându-l „deocamdată blazat în cuget”, Maiorescu desigur se aștepta la evoluția firească și la depășirea acestei faze. Parcă ar fi făcut radioscopia spirituală a poetului, el diagnostică în termeni memorabili: „reflexiv mai peste marginile iertate”. Acesta era, într-adevăr, tinărul poet, în anii studiilor vieneze și berlineze.

Blazarea este o formă de manifestare a scepticismului față de adevărurile și credințele aproape unanim acceptate. În **Fragmentarium**³⁾ ne izbăște neîncrederea tinărului studios, mai ales în disciplinele științelor omului, noologice.

Ce crede Eminescu, de pildă, în privința eticii?

„Morală e o negațiune. Să nu faci, să nu zici”. (subliniat în text).

O asemenea reflecție nu putea fi decât a unui refractar, care nu vedea decât lațura prohibitivă a moralei, refuzând să o ia în considerație pe cea pozitivă, ce e drept variind în timp și în spațiu, nefiind una și definitivă.

Pe aceeași pagină, mai sus, găsim o altă reflecție, dintre cele mai paradoxale: „Morală servește pentru a explica în rău faptele bune ale oamenilor și în bine faptele lor reale”.

Cred că trebuie să citim diftongat „reale”, bisilabic, în sensul „rele”, cum se pronunța în vechime și se mai rostește în popor, iar nu trisilabic re-a-le.

Aforismul este interesant, numai că în acest caz morală servește celor de rea credință, iar nu interpreților ei strict exacti, deoarece nici o etică din lume nu a preconizat primatul răului asupra bineului, iar dacă l-a constatat, l-a și combătut.

Tot pe aceeași pagină, revine o apoftegma latină, netălmăcită și greșit tras-crisă, pe care o arborează poetul și în poemele al căror erou, reflexiv și el, „mai peste marginile iertate”, este Andrei Mureșanu:

„Cabala demagogică și a despotismului e teoria succesului. Mundus vult decipi ergo decipiatur.”⁴⁾ Dascălul de căpetenie al școlii este Machiavelli⁵⁾. Morală, adevăr, demnitate, justiție sunt numai mijloace, scopul e succesul personal și de familie a principelui sau demagogului reversibil⁶⁾. Emblema zgriptorului cu două capete⁷⁾.

Se știe că acesta din urmă, vulturul bicefal, figurează exclusiv în stemele imperiale, după regulile heraldicii. **Teoria succesului** nu este de fapt, așa cum credea Eminescu, efectul unei intrigi, caracteristică celor două extreme: demagogia și despotismul. Cit despre mult hulitul secretar florentin, el se folosea de precepte, unele imorale, în scopul însă al măririi patriei și al unității italiene. A fost un geniu pozitiv și numai în aparență unul negativ. În enumerarea mijloacelor imorale, implicarea însăși a moralei, a adevărului, a demnității și a justiției corespund, ce e drept, unei profunde blazări și unui scepticism universal, în acest sector, al științelor omului: etica, gnoseologia, dreptul. Întorcînd însă pagina și trecînd peste prima cugetare și peste a doua, de fapt un vers⁸⁾, de incontestabilă valoare etică, vom vedea că Eminescu, în fond, îl recunoștea moralității, dacă nu și moralei, prețui:

„Moralitatea e pentru suflet identică cu sănătatea pentru trup. Un popor imoral e fizic nesănătos sau degenerat”.

Cine a mai văzut însă un întreg popor imoral? În ipoteză totul este posibil, dar realitatea este alta: de ordin individual, iar nu colectiv.

Despre psihologie, disciplină științifică

¹⁾ De Vasile Alecsandri.
²⁾ **Diracția nouă în poezia și proza română**, 1872.

³⁾ M. Eminescu, **Fragmentarium**, Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, în-8°, 816 pagini.

⁴⁾ Lumea vrea să fie înșelată, deci fie înșelată. În text **vuet și decepi**.

⁵⁾ În text cu dublu e

⁶⁾ În sensul oportunist, versatil.

⁷⁾ Căzut e corpul nostru cînd sufletu-l căzut.

relativ recentă, Eminescu n-are o părere mai bună decît despre etică:

„Psihologia este un semn al decadenței filosofice”.

Iar despre o altă nouă ramură a ei: „Psihologia popoarelor. Doctrina despre însușirile sufletești ale popoarelor. Ceea ce nu-i psihologie în ea, este poate mai bun”.

De fapt psihologia popoarelor nu era o doctrină, ci rezultatul unor observații asupra colectivităților naționale. Eminescu se ridica principal contra tuturor doctrinelor, considerate ca dogmatice.

Sub acest raport, el este nedrept și față de literatură, cînd afirmă:

„Literatura sub rubrica psihologiei este neînsemnată”.

Or, înainte de ivirea psihologiei ca ramură a filosofiei, literatura, — o putem spune fără nici o exagerare — a anticipat-o. O poezie, o schiță, o nuvelă, un roman, o comedie sau o tragedie, deschideau calea psihologiei, prin parcurgerea întregii game de simțiri omenești. Romanul lui Proust și *Ulysses* al lui Joyce merg mai adînc în sondajul conștiinței și al subconștientului, decît teoriile sau anchetele psihologiei. Așadar și în stadiul ei actual, psihologia e adeseori handicapată de literatură. Dar încă din antichitate, în cîteva cuvinte ca *odi et amo*,⁹⁾ ale lui Catullus, e cuprinsă dubla polaritate a celui mai adînc și general sentiment omeneșc.

Shopenhauer făcea distincție judicioasă între filosoful creator și profesorul de filosofie, care nu făcea decît să reproducă ideile celui dintîi. Mai categoric, Eminescu scrie, într-un moment de indispoziție sau de idiosincrazie:

„Slab ca capul unui filosof”¹⁰⁾.

Se știe despre Kant că adusese o lovitură decisivă metafizicii, care pînă atunci deținea primatul în filosofie. Curios! Eminescu îl contestă însăși existența istorică:

„Există metafizică? Pin-acuma încă nu”.

Mal curloasă, însă, este încrederea pe care o are în cea mai proaspătă ramură a științelor omului. Iată ce spune despre sociologie¹¹⁾, căreia-i acordă un statut științific:

„Sociologia e între toate științele unica care atinge interesele oamenilor, sentimentele, patimele și prejudițiile lor”.

Nici alte discipline noologice nu se bucură de favoarea lui, uneori cu respingeri sumare, ca aceasta:

„... nu un conglomerat de cunoștințe, ca istoria sau geografia, și ca disciplinele curat descriptive...”

Despre literatura națională, autorul **Epigonilor** nu se dezminte, preferînd-o pe cea veche, a înaintașilor, celei noi:

„Dar luați a mină statistica literaturii românești, înfigeți-vă ochii în ea spre a vedea mai bine progresul ce-l facem — **progres** metaforă ironică pentru **degres**”¹²⁾, căci cine privește obiectele din fundamentul lor absolut, acela va putea vedea lesne pasul făcut îndărăt — negativul e mai mare, cu mult mai mare decît cel pozitiv”.

Or, tocmai statistica era aceea care, pentru oricare altul decît Eminescu, ar fi dovedit că progresul era real, iar nu o „metaforă” ironică.

O PRIM aci examinarea domeniilor în care marele poet, dublat de un cugetător remarcabil, își manifestă neîncrederea generalizată în științele omului. Surpriza volumului constă tocmai în pasiunea cu care neofitul abordează științele naturii și încercarea lui de a le aplica metodele matematice. În acest sens, observațiile finale, culese de autoarea ediției, sub semnăturile G. Bogdan-Duică, Octav Onicescu, Aurel Avramescu, Lucius Săvescu, și Em. C. Grigoraș, sint orientative și trimitem la ele, ca și la excelența introducere a Magdalenei D. Vatamaniuc, căreia nu i-a scăpat nici una din principalele preocupări eminesciene.

Textul nu e însă scutit de numeroase greșeli de tipar, mai ales în transcrierea unor nume proprii străine și a citatelor în diverse limbi (latină, franceză, germană, engleză). Nu le voi releva, preconizînd însă, în viitor, apelul pentru ultima corectură, la cunoșcătorii acestor limbi, spre a da unei ediții ca aceasta maxima acuratețe. M-aș limita numai la unele rectificări filologice. Eminescu n-a putut scrie:

⁸⁾ Urăsc și iubesc (pe nestatornica lui iubită Clodia).

⁹⁾ Repetăm constatarea că Eminescu, deși incomparabil muzician în vers, nu era sensibil la cacofonie.

¹⁰⁾ Termenul era creat de Auguste Comte în 1839.

¹¹⁾ În sensul curent, pe atunci, de judecări!

¹²⁾ Regres.

TRAPEZ

XXXVI

147. Auzind — ne povestea Mihail Ralea — că se sună la ușa sa tirziu după miezul nopții, a deschis fereastra dormitorului aflat la etaj și a întrebat cine este.

— Telegramă! Caz de moarte, se predă și noaptea!

A coborît cu genunchii moi, știind la ce se poate aștepta. Seara, sosisse de la Huși, unde își înmormintase mama și își lăsase totă, bolnav de inimă. A luat telegrama și a pus-o, nedesfăcută, pe masa din sufragerie. Împreună cu soția sa, care coborîse de asemeni, au stat în fața ei, fiecare pe un scaun, minute în șir, într-o muțenie lugubră.

În cele din urmă, ca și cum s-ar fi supus unui supliciu, a întins mina și a desfăcut, cu degete de gheață, fatala depeșă. În aceeași clipă, zărea în josul ei numele unui partizan politic din Huși, și, nevenindu-i să-și creadă ochilor, parcurea următorul text: — Președintele Tribunalului mort subit. Rog faceți toate demersurile necesare pentru ca în postul rămas vacant...

— Caz de moarte, se predă și noaptea!... repeta el în încheiere, pe față cu expresia unui om care ar fi asistat pentru prima oară la o reprezentație de teatru al absurdului.

147 bis. Întimplarea povestită de Ralea mi-ar fi fost de mare folos, dacă mi-aș fi amintit-o la timp, în vara anului 1975. Atunci, într-o foarte călduroasă zi de august, ducîndu-mă anume la Cernavoda, ca să trec Dunărea înot, cit mai aproape de mărșul pod care împlinise optzeci de ani, la sfîrșit, spre a consemna evenimentul, am vrut să telegrafiez citorva prieteni. Dar, fiind zi de sărbătoare, poșta era închisă. Un turc foarte cumsecade, văzîndu-mi dezamăgirea, m-a îndreptat spre „Telefoane”, care funcționau în altă clădire, și unde, m-a asigurat el, se primesc și telegrame. Însă acolo mi s-a spus că „numai telegrame de moarte”.

Abia după ce părăsisem Cernavoda, mi-a venit în minte un text pe care poșta n-ar fi avut cum să-l refuze: — Prietenul vostru mort astăzi de fericire trecînd Dunărea înot...

Geo Bogza

PENTRU CĂ a venit vorba de Cernavoda, nu pot să nu pomenesc faptul că acolo trăiește Ilie Cileagă, profesor de limba română, care, ca profesor de limba română, a reușit să mă emoționeze, și în nenumărate rînduri. Dar visul meu ar fi să trecem împreună Dunărea înot.

„O eufemism! Fericirea nerozilor și scăparea viclenilor, cine te-a inventat, a intentat forma în care se-mbracă lașitatea omenească, lipsa de convingeri împedezi, felonie”.

Eminescu a scris: „O eufemism! — acesta fiind circumlocuțiunea avantajoasă în locul expresiei directe și necruțătoare a adevărului. La textul:

„...simțirea a apucat a fi marele eleimosinar al psihologiei, care acopere orice sărăcie de conștiință...”, editoarea tălmăcește fantezist noțiunea **eleimosinar** „...probabil de la cuvîntul german: **Ellenmassinar**”, cum s-a propus...”

Adevărul e altul: de la gr. *elēimosynē*, lat. pop. *alemosina*, fr. *aumône*, germ. *Almosen* = milostenie, milă, pomană.

Marele eleimosinar e deci simțirea, elementul care și-a făcut o mare pomană cu psihologia etc., adică i-a adus apa, din belșug, la moară.

În altă parte ni se vorbește de „...dreptul conuncidian — Jus valachala...”.

Dublă eroare! E vorba de dreptul consuetudinilor sau cutumiar (obiceiul pămîntului!), iar **Jus** fiind un substantiv neutru, corect urmează **valachichum**, iar nu **valachala**! De altfel urmează

„...Istoria acestui complex de datine străbune — a regulat viața lor publică și privată în curs de șase secole”.

Fenomenul, după aprecierea lui Eminescu = adevăr organic. În text citim însă, în loc de **phainomenon**, **phonomenon**, ca și cum ar fi vorba de sunet! Iată cum o singură vocală buclucașe duce la nonsens.

O lecțiune greșită este și „Hifallcul berbece”, în loc de **Itifallcul** berbece, simbol erotic în plastica elină (vezi și la Rimbaud „ithyphallique et ploplopuesque”¹⁴⁾!). Altă lecțiune cronată și lipsită de orice sens!

Eminescu scrisese desigur:

„Va să zică plăcut sau neplăcut e un accidens¹⁵⁾ și și nu un essentialis”.

În text: **aciedens** (cuvînt inexistent) și, romanizat, **essentialis**!

Ne îngăduim un lung citat, pe cit de interesant, pe atât de limpede, pe care editoarea îl comentează necorespunzător:

„În dispoziția sufletască, care se numește cu chief¹⁶⁾ — în orice caz efectul unei băuturi, ochiul are un fel de luciditate, poate în urma eliberării inteligenței de grijile zilnice, care face ca toate lucrurile să apară într-o lumină proprie — poate cea adevărată — lumină oarecum estetică, căci într-adevăr în asemenea momente par toate caracteristice și de aceea frumoase. E ciudat ce impresie îți face atunci ca un microcefal, un dobitoc, un strigău. Treaz fiind toate aceste chipuri îți pot fi indiferente, nici le observi, nici te interesează. Curățită inteligența de această greutate a zălci, de nepăsare, fiecă intimplare, fiecă om face asupra-ți o impresie marcată, și se pare c-ai citi rău, mai des c-ai privi o comedie. Ce

¹³⁾ Inexistent!

¹⁴⁾ Fr. Soldătesc.

¹⁵⁾ Termen antonim noțiunii esențial.

¹⁶⁾ G. Călinescu ortografia „Kief”, spre a-l reda sensul original al cuvîntului, de petrecere orientală.

șeme¹⁷⁾ promte îți par atunci cel mai mulți oameni. Este un flor¹⁸⁾ înaintea ochilor, dară unul diamantin. E ca și cînd ai privi printr-o prismă care dă lucrurilor imaginii de curcubeu, va să zică la desemnă c-o regularitate matematică. Orice strigare e mai supărătoare, și leșită dintr-un piept de prost sau de om beat, ea se și manifestează ca atare, distingearea e mai clară, deși omul nu este ceea ce se numește treaz. Hanswurstiada¹⁹⁾ se dezvoltă atât de veridic înaintea vieții, atât de gretoasă și de clară totodată, dar totodată atât de indiferentă în privința voinței²⁰⁾, incit această stare seamănă mult cu momentele argintoase²¹⁾ ale poeziei, în care omul vede umbra luminoasă²²⁾ a lucrurilor, fără ca ele să-i escite voința”.

Ei bine! Pudica interpretă, care n-avea însă de ce să se rușineze notează astfel: „Eminescu face reflecții pe marginea stărilor de visare provocată prin mijloace artificiale și se pronunță împotriva celor ce alunecă pe panta degradării ființei umane”.

Dimpotrivă, Eminescu, fără a face apologia beției, descoperă în starea de euforie a celor ce nu s-au îmbătat, bind cu măsură, o luciditate deosebită, de pe urma căreia însă omul nu vede, ca la trezia obișnuită, toate lucrurile în rău, ci într-un clar-obscur plin de farmec și de poezie. Tilcul pedagogic e pur și simplu un comentariu convențional. Cititorul neprevenit poate gusta atât justetea, cit și noutatea observației psihologice, în proza unui poet autentic.

O ultimă observație! Replica istorică, atribuită de editoare lui Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (în loc de **Perigord**):

„On s'appuît, Sire, sur ce qui résiste” corect:

„On ne s'appuie que sur ce qui résiste” a fost rostită de scriitorul François Andrieux (1759—1833), director al Tribunalului, înaintea primului-consul, Napoleon Bonaparte, iritat de unele observații ce-l opunea proiectelor lui. Este un avertisment în favoarea sincerității dezinteresate și împotriva lingușitorilor servili. Caragiale a reluat vorba în fabula **Teme-lia**, din 1907:

„Să nu te rezemi, Doamne, decît pe ce rezistă!”

Lectura generală a cărții nu e însă ușoară, datorită multor pagini cu limba nefixată și cu stingăci de expresie, fie în traduceri, fie în textele originale, despre care editoarea ne avertizează judicios că rămîne încă mult timp să treacă pînă la despărțirea apelor în acest **Fragmentarium**, rezultat al unei munci ingrate și titanice, care oglindește universalitatea spiritului eminescian.

Șerban Cioculescu

¹⁷⁾ Scheme (ard.).

¹⁸⁾ Buchet.

¹⁹⁾ Paiațeria (germ. Hanswurstiade).

²⁰⁾ În sens schopenhauerian, a voinței oarbe.

²¹⁾ Epitet frecvent în feerica viziune eminesciană a lumii, mai ales a nocturnului.

²²⁾ Cea mai optimistă. Sintagmă memorabilă.

La aniversarea „Tribunei”

O mare tradiție

APARIȚIA la Cluj, în urmă cu un sfert de veac, a primului număr dintr-o nouă serie a **Tribunei**, avea multiple și profunde semnificații. Ea răspundea, înainte de toate, cerințelor firești de promovare și afirmare sporită a culturii românești din Transilvania, îmbogățită acum cu un conținut ideologic nou, legind astfel prin vreme firul unor aspirații și tradiții de luptă pentru afirmarea ideilor de libertate și suveranitate națională, desăvârșite azi în condițiile societății noastre profund democratice. Pe aceste coordonate majore își inscrieseră sensul existenței sale **Tribuna** lui Ioan Slavici, al cărui prim număr, apărut în urmă cu aproape un veac, la Sibiu, aducea în al său articol-program, **Către publicul român**, ideea limpede că publicația trebuia să devină o tribună deschisă de exprimare liberă împotriva oricăror tendințe de îngrădire națională a oricărui neam amenințat a „fi jignit în dezvoltarea lui firească, anume ca popor deosebit”. Programul lui Slavici continua deci pe cel al **Telegrafului român** (de dinaintea înlăturării de la conducerea acestuia a lui N. Cristea) și se alătura viguros **Gazetei Transilvaniei**, devenită și ea, din 1884, cotidian politico-cultural. În paginile acestei **Tribune**, cu o existență de aproape două decenii, s-au întâlnit semnăturile cele mai de seamă ale scrisului românesc din Transilvania, la acea dată, începând cu Ioan Slavici și George Cosbuc, până la I. Pop-Reteganul sau V. Braniște, promovind spiritul unui adevărat cult al dragostei pentru popor și pentru creația acestuia. Nu altea au fost țelurile **Tribunei poporului**, ce apărea din 1897 la Arad și care, din 1904, preia, simplu, titulatura **Tribuna**, dovădindu-se o continuatoare fidelă a seriei sibieni, până în 1912. A urmat apoi, între 1924—1930, tot la Arad, **Tribuna nouă**, pentru ca în 1938 un alt mare scriitor al acestor ținuturi, Ion Agârbiceanu, să scoată la Cluj o nouă ediție a **Tribunei**, subliniind în articolul program, **Către cititor**, sarcinile ce și le asuma cotidianul, de a apăra ideea integrității teritoriale întru „luminarea idealului național al vremurilor de azi”. Între 1940—1944 publicația se va numi **Tribuna Ardealului**, iar din 1945 preia, sub genericul **Tribuna nouă**, sarcinile propagandistice ale momentului istoric, fiind principalul cotidian politic din Cluj al forțelor democratice, până în 1948. Nouă ani mai târziu, la 10 februarie 1957, ca urmare a efervescenței creatoare ce se manifesta mereu prin pregnant în această parte de țară, pe drumul făuririi culturii noi, socialiste, apare primul număr al actualei serii a revistei **Tribuna**, publicație ce „își propune să continue tradiția militantă a presei românești din Transilvania” — cum se afirmă în articolul-program **Cuvânt înainte** — precizându-se că „apărind în Transilvania, va fi legată de viața acestei regiuni, dar se va feri să devină o revistă de provincie”. Revista **Tribuna** pornea astfel la drum cu ambiții și cu responsabilități mari. Ea s-a impus de la bun început ca o oglindă fidelă, de conștiință critică, a fenomenului cultural românesc din Transilvania, și din în-

treaga țară, căutând a fi de asemenea atentă la mișcarea literar-artistică și cultural-științifică a creatorilor aparținând naționalităților conlocuitoare. Profilul **Tribunei** s-a fixat de la început (sub primul ei redactor șef — Ioanichie Olteanu, urmat, mai bine de un deceniu, de Dumitru Mircea) pe coordonatele ilustrării active a trei domenii de manifestare distincte de altfel în fizionomia spirituală a Clujului, străveche cetate culturală și universitară. Acestea au fost — beletristică, istorică și de cercetare în domeniul științelor pozitive. Dar, nicidecum, în toți cei douăzeci și cinci de ani de existență, publicația clujeană nu a abdicat de la principiul promovării valorilor de interes național, fiind în același timp un autentic laborator de creație al tinerilor. Astfel, alături de scriitori ca Ion Agârbiceanu, Mihai Beniuc, G. Călinescu, Tudor Arghezi, Tudor Vianu, Victor Eftimiu etc., etc., au semnat aici cei mai prestigioși scriitori români contemporani, de paginile **Tribunei** legându-se începuturile afirmării și impunerii în conștiința publicului a multor scriitori din generațiile tinere, unii plecați acum din vatra almei mater, dar revista a avut și continuă să aibă în jurul ei un nucleu impresionant de scriitori, legați organic de viața spirituală a orașului de pe malurile liniștite ale Someșului. O echipă, în marea ei majoritate alcătuită din tineri, selecțată și formată sub atenta îndrumare a actualului redactor șef al revistei, D. R. Popescu, asigură azi travaliul redacțional, căutând, mai mult ca oricând, deschiderea orizontului de cuprindere tematică dincolo de perimetrul transilvănean. Cercetind istoria celor două decenii și jumătate de activitate, **Tribuna** ni se dezvăluie, nu o dată, ca promotoare a unor tăioase polemici pe probleme de actualitate literară, ca inițiator de debateri analitice în chestiuni acute de istorie literară dar și de istorie națională (C. Daicoviciu a susținut multă vreme o rubrică incitantă privind originea poporului nostru), a organizat numere omagiale, pentru prima dată în presa românească de după război, dedicate unor personalități de frunte ale culturii noastre moderne (C. Brâncuși, George Enescu), a găzduit anchete internaționale pe teme culturale sau a publicat eseuri științifice datorate unor savanți ca Octavian Fodor, Eugen A. Pora, Athanase Joja, Grigore Moisil etc., dând spații ample traducerilor din literatura universală, în pas cu pulsul la zi al mișcării ideilor literare. În plus, publicația clujeană a acordat o atenție aparte vieții artistice, urmărind constant, prin cronici și comentarii pertinente, mișcarea teatrală din țară, arta plastică în evoluția sa pluri-valentă, viața muzicală, fără a neglija cituși de puțin activitatea artistică a masei de amatori. Dar dincolo de toate acestea, numele revistei actuale rămâne legat nemijlocit de numele unor scriitori care, mărturisit sau nu acum, vor putea fi considerați la rîndul lor de către istoria literară, drept noua generație tribunistă. Și între aceștia nu vor putea lipsi numele unor Vasile Rebreanu, Ion Vlad,

Implinirea unui sfert de veac de la apariția seriei noi a „Tribunei” reprezintă un veritabil moment festiv pentru întreaga noastră publicistică literară și culturală. Preluind și îmbogățind o mare tradiție, „Tribuna” contemporană s-a străduit să devină și a devenit una dintre revistele de referință ale actualității. De-a lungul celor 25 de ani, în paginile sale au văzut lumina tiparului numeroase texte aparținând celor mai reprezentative personalități ale culturii noastre socialiste, totodată acordindu-se o mare atenție descoperirii și promovării de noi talente, puternice și originale. Angajînd plenar și valorificînd toate forțele creatoare locale, revista a știut totuși să evite provincialismul și să se constituie într-o adevărată publicație de interes național.

La aniversarea a 25 de ani de existență rodnică, redacția noastră urează colegilor de la „Tribuna” noi succese și activitate bogată pe calea afirmării culturii noastre contemporane.

R. L.

Mărturie

DECI, au trecut 25 de ani de la reparația „Tribunei”! Acuma îmi dau seama, reflectînd asupra curgerii acestui sfert de secol, că, într-un anume fel, eu nici nu am plecat cu adevărat de la revistă. De fapt, în tot ceea ce am făcut sub imperiul bucuriei de a crea, rămîne ceva din noi înșine pentru todeauna. Încă din primele zile de reflecție a „Tribunei”, fiind de față, am încercat — într-un înedit spirit de emulație și efervescență — să contribuim la ceea ce-a constituit și constituit harul și darul revistei. După cum se știe, „Tribuna” a refuzat, încă de la început, clișeele, locurile comune, starea de amorfire a spiritului. Astfel, revista a devenit rapid ceea ce-a necesitat. Agora — unde se puteau întâlni, firesc, spirite creatoare din generații mai vîrstnice pînă la debutanți. În conștiința revistei s-a statuat și necesitatea ca ea să fie scutită de atitudinile de clan, de coterie. La poziția politică, civică și estetică s-a adăugat în mod firesc și latura de etică profesională. Nu au fost puține condeiele mari, din toate părțile țării, care au sprijinit „Tribuna”. Se poate citi în acest adevăr faptul că literatura și cultura românească sînt una și aceeași singură ființă, indiferent în ce colț al României se află cel ce creează. După ce am părăsit revista „Tribuna” și am trecut la Editura Dacia am constatat că, aproape spontan, s-au născut acele nevăzute și subtile canale de colaborare fraternă, atât de necesare unor instituții de adevărată cultură. De la „Tribuna” au venit scriitorii mai tineri sau mai vîrstnici la Dacia și de la editură la revistă. În fapt, și unii și alții fiind căutători de aur, de pe aceeași hartă a visului. Și, cred, numai astfel este bine. La cei 25 de ani pe care îi împlinesc, îi doresc „Tribunei” să fie întotdeauna ea însăși, iar celor care îi dăruiesc nestemata numelui lor succese și mai depline — pentru strălucirea literaturii României de azi.

Al. Căprariu

Augustin Buzura, Al. Căprariu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Vaida, Ion Cocora, Negoiță Irimie, Ion Lungu, Ion Oarcășu, Miron Scorobete etc., etc. Șezătorile **Tribunei**, întîlnirile cu publicul larg de cititori din uzine și școli, de la căminele culturale ori din unități militare, au facilitat rodnică și neuitate schimburi de idei între creatorii grupați în jurul revistei și statornicii ei cititori. De la Sighet la Turnu Severin, de la Suceava la Arad, **Tribuna** a fost mereu o prezență vie în frontul unic național de formare a conștiinței comuniste a omului societății noastre de azi. Ea își serbează astfel jubileul împlinirii unui pătrar de veac de existență ca o adevărată tribună de propagare fermă a ideilor celor mai înaintate de progres și pace în lume, slujind cu devoțiune cauza înălțătoare a Partidului nostru, de mobilizare creatoare a întregului popor pentru înfăptuirea unei Români puternice, prospere și înfloritoare.

La mulți ani !

Constantin Cubleșan

Filosofie și cultură

Pasiunea cugetării

PRIN gînd omul se înalță deasupra cenușului vieții și umple lumea de sens; prin gînd ia ființă și se organizează lumea spiritului ca o încoronare a existenței noastre; prin gînd omul devine un demiurg (un *Deus in Terris* cum îl numea Giordano Bruno) care știe nu numai să scormonească tainele pămîntului, dar și să zgîlție tările înaltului pentru a izvedi „frumuseți și prețuri noi”; prin gînd, care este deopotrivă gîndire, sensibilitate, voință, omul oficiază „miracolul” culturii, parcurge distanța de la natură la cultură, reunind în ființa sa puterea lăuntrică, învăluitoare și spiritualizatoare a lui Orfeu, cu forța de erou civilizator a lui Prometeu; prin gînd omul încarcă de poesis lumea în care viețuim și proiectează asupra ei urlașul reflector al întrebărilor producătoare de neliniște și căutare. Gîndul este mafeitatea și verticalitatea omului, căci prin gînd acesta nu se mulțumește să fie un dezlegător de probleme mai mult sau mai puțin bine puse, ci se menține în sfera plină de tensiune a punerii de probleme noi. Lumea gîndului nu este o lume împietrită, moartă, încremenită ci o lume mișcătoare, vie, de relief adînc și autentică frumusețe; ea se aseamănă mai mult cu o pădure luxuriantă în care colcăie viața în mii de forme și în care se naște mereu ceva nou. Pătrunzînd în această lume fascinantă, rareori ajungem însă la matca ei de germinație, acolo unde — vorba lui Parmenide — putem găsi gîndul în coaja lui pură; deși zonă a unor esențe originale, această matcă a gîndului ne aprinde totodată ca rezultatul a unui îndelung și laborios travaliu de cugetare: **aforisme, maxime, cugetări**, iată acest „strat al murelor”, în care energia gîndului nu produce temple monumentale, ci adevărate bljuteri spirituale de o asemenea concentrare diamantină încît orice adaos să devină de prisos.

Printre contemporanii noștri, profesorul Marin Voiculescu este unul din acei puțini dăruiri de spirit care a cutezat să pătrundă în această zonă prin două splendide cărți **Băgăzul gîndirii** (editura „Scrisul Românesc”) și **Lumea în gîndire** (editura „Junimea”). Desigur nu toate cugetările cuprinse în ele au percutanța razelor de soare și desăvîrsirea cristalului, dar există în aceste cărți suficient aur al gîndului menit să dea strălucire vieții spiritului, să ne delecteze la modul superior și să ne instruiască. Demnă de stîmă și prețuirea noastră sînt înseși cultura, talentul și curajul intelectual al autorului, dacă ținem seama (spre a-l cita pe Dumitru Ghișe din *Cuvînt înainte la Lumea în gîndire*) de „Cîtă concentrare presupune formularea unei maxime. Transcrierea unui gînd, adeseori a unei întregi concepții în cîteva cuvinte, seamănă cu explozia săgeții din corzile unui arc în care s-a acumulat întreaga energie a arcașului. Să ajungi la o asemenea concizie și echilibru încît orice adaos sau orice pierdere de substanță să devină inadmisibilă, nu e numai o performanță ci și un mare privilegiu. Nu întîmplător, nici poezii, nici autorii de aforisme nu sînt mulți!”

Se pot emite gînduri aforistice despre orice, dar parcă cele mai incitante, mai pline de miezul înțelepciunilor străbune sînt cele în care gîndul se apleacă asupra lui însuși, scormonește în propria lui substanță și în propria lui lucrare. Iată cîteva exemple: „Gîndirea este ca o fințînă; seacă atunci cînd nu e folosită”; „Oful gîndirii este cînd stă. Să nu oftăm prea des”; „Pe călcîiul unui gînd se sprijină o lume”; „Curcubeul gîndurilor este infinit”; „Patima de a gîndi este un viciu frumos”; „Grija pentru cuvinte este sfință, cea pentru idei dumnezeiască”.

Este dificil să scrii despre o carte de maxime și aforisme nu numai pentru că o asemenea carte nu poate fi nici cum rezumată (dealtfel, a da seama despre orice carte, modalitatea cea mai comodă dar și cea mai puțin relevantă este să o rezumi), ci și pentru că ea se refuză caracterizărilor obișnuite. Trebuie să descoperi o anume tonalitate a spiritului, o anume atitudine intelectuală. Astfel, Ion Dodu Bălan în *Cuvînt înainte* la cea dintîi carte subliniază, între altele, faptul că aforismele lui Marin Voiculescu nu au un caracter rigid, didactic-moralizator, ci sînt vii și autentice, țîșnite din observarea atentă a vieții, dintr-un fond de cultură, dintr-o profundă cunoaștere psihologică a mișcărilor sufletului, a stărilor de conștiință și, ceea ce mi se pare extrem de important, din străvechea înțelepciune românească. „Aforismele lui Marin Voiculescu încheagă portretul moral al omului din perspectiva omiei românești, a categoriilor etice fundamentale ale etnopsihologiei neamului nostru”.

Am putea cita numeroase cugetări care surprind o fațetă sau alta a sufletului românesc, care luminează o încăpere sau alta a marelui gînd românesc. Poate că un aforism ca acesta nu ne va mulțumi întru totul — „Blajinul Eminescu ne-a lăsat săgeți de foc în aura plinsului românesc” — dar mi se par cu deosebire relevante cele spuse despre **Putna și Drago-mirna**. Cea dintîi — „izvor de meditație, de cultură, de înălțare, în semn de răscrucă al istoriilor, nu al istoriei; universalitate de dor, de discernere, de sinteză; tezaur de natură, de codri, de glie, miniatură de măreție, de nesfîrșit, de vocație”. Cealaltă — „templu al originalității, al discretului, al sintezelor. Aici descoperi o lume, o stea anume într-o constelație, o petală într-o floare a artei, a culturii, a istoriei. Ea e un dar al Moldovei, al țării”.

Al. Tănase

Imn și alegorie

MULT mai îndreptățit decât un critic literar să comenteze poezia lui Ioan Alexandru din ultimul deceniu, de la **Imnele Bucurei** (1973) la recent apărutul volum **Imnele Țării Românești***, ar fi un gramatic de felul acelora bizantini din vremea strălucirii constantinopolitane, erudiți cunosători ai culturii antice grecești și deopotrivă ai tradiției creștine, ai scrierilor patristice, ai dogmelor și ai subtilităților teologice. Prin efectul istoriei și specializarea disciplinelor, specia a dispărut și termenul însuși a ieșit din uz; puțin îl știu, și mai puțin îl folosesc. Mi l-am reamintit citind noua carte a lui Ioan Alexandru și recitindu-le pe cele care au precedat-o: cu **Imnele Țării Românești** se încheie, o spune și poetul într-un scurt cuvânt „către cititor”, trilogia ale cărei prime părți sînt **Imnele Transilvaniei** (1976) și **Imnele Moldovei** (1980), intrucit **Imnele Bucurei** reprezintă, după însăși mărturia autorului, un prolog. Operă impunătoare și demnă de respect, trilogia lui Ioan Alexandru și prologul ei ocupă însă un loc cu totul deosebit în peisajul literaturii românești contemporane; nu doar prin proporții, nu doar prin valorile expresive, ci în primul rînd prin materialul inspirației poetice și prin sensul lucrării, de ansamblu ca și de detalii. S-a reproșat adesea criticilor literare că și-ar fi modificat atitudinea față de poezia lui Ioan Alexandru odată cu elaborarea succesivelor părți ale acestor vaste construcții, sugerindu-se nu o singură dată că schimbarea, cu atât mai vinovată, s-a produs din motive extraliterare. Este însă un fapt notoriu de istorie literară că „schimbarea” criticilor, atîta cît a fost, a fost precedată de o schimbare a însăși poeziei lui Ioan Alexandru, profundă, radicală, deloc interpretabilă ca o simplă, liniară „evoluție”; precedată și determinată. La începutul deceniului abia încheiat poezia lui Ioan Alexandru a trecut printr-o transformare de proporții; care, de fapt, nu a dus la o schimbare propriu-zisă a atitudinii criticii, cît a dovedit existența și rezistența îndărătnică a unor prejudecăți ale epocii dogmatice.

FIINDCĂ nu s-a făcut, în toți acești ani, nici o discuție de fond asupra sensului și aspectelor metamorfozei petrecute în poezia lui Ioan Alexandru; și nu s-a făcut dintr-o inhibiție rămasă din anii închisărilor dogmatice. Atunci, se știe, prin asimilări și identificări forțate, noțiuni și realități din cele mai diferite au fost puse laolaltă, într-o devălmășie a confuziei, sub etichete sumare și condamnate în bloc; deloc bătrînă, chiar și generația mea își amintește, fiindcă le-a trăit, de enormitățile azi incredibile, atunci instituționalizate pînă la a fi difuzate prin școală, în legătură cu genetica și cibernetica: de exemplu. Ne despărțim de trecut rizind — dar nu întodeauna. Nu ridem atunci cînd, în loc să construim, trebuie să recuperăm; cînd prezențul moștenește datorii grele de la trecutul de care ne-am despărțit. Majoritatea acestor — să le spun, totuși, „erori”?; e prea puțin! — au fost corectate, printr-un efort eroic; dar nu în întregime. În acei ani, de pildă, printr-o înțelegere mai degrabă neînțelegătoare a luptei împotriva misticismului au fost sistematic ignorate, în ciuda însemnății lor istorice și culturale, marile monumente de veche artă românească de origine și funcționalitate religioasă, de la Voroneț la Hurezi, de la bisericile maramureșene la ansamblurile mănăstirești ctitorite de străluciți voievozi. Abia în deceniul '60—'70 a început să li se acorde importanța cuvenită; și se cunoaște suficient, pentru a nu fi nevoie să insist, ce răsunet a avut în lume tirzia lor redescoperire și cît a cîștigat reputația în plan internațional a tradițiilor noastre istorice și artistice. Nu ne putem închipui nici Moscova fără turlele bisericii Vasili Blajeni, nici Parisul fără Notre-Dame; și dacă pe una am văzut-o, de trei ori într-un deceniu, mereu proaspăt aurită, iar despre cealaltă am citit că i-a fost curățată fațada în urma unei curajoase inițiative culturale și editare a lui André Malraux, mi se pare profund greșit să punem această grijă pentru monu-

mente reprezentative pe seama misticismului. O atitudine cu adevărat științifică pornește de la realități și le situează în contextul lor istoric; fără a se respecta aceste reguli elementare, fără a înțelege, nici o judecată nu e posibilă. Epoca dogmatică proceda prin anatema și tabuizare; prin instituirea tăcerii în locul analizei; prin cultivarea iluziei că o realitate încetează să existe, dispăre, dacă nu se vorbește despre ea; deși în confruntarea dintre dogme și realitate, istoria a dovedit-o, a cîștigat întotdeauna realitatea. Dogma este însă mereu surdă la istorie; iar concepția dogmatică, în fundamentul ei, este magică, nu științifică. Urme ale acestei concepții le-am regăsit, nu fără mirarea stîrnită de anacronisme, în cele mai multe comentarii despre poezia mai nouă a lui Ioan Alexandru: în evitarea, premeditată ori nu, a discutării la obiect a acestei lirici atît de particulare în toate aspectele sale. Iată un citat caracteristic prin inadecvare despre noul volum al poetului: **Imnele Țării Românești** e, se spune, „o carte de respirație amplă, de celebrare solemnă, «cîntare», poezie de laudă fără nimic festiv, venind din aceeași ființă, născută din aceleași ritmuri stihiale din care s-au hrănit alți poeți transilvăneni. Ioan Alexandru și Ion Gheorghe continuă stirpea lui Goga și Cotruș, filonul liricii sociale și profetice”. Nu menționez nici autorul și nici publicația deoarece ilustrez un fenomen, nu polemizez; iar atitudinea exprimată în acest comentariu este reprezentativă: voit sau nu, cartea lui Ioan Alexandru este anexată mistificator unor tendințe și autori de care, în realitate, nimic nu o apropie și nu o leagă. Poetul însuși, om foarte cultivat și cu deplină cunoaștere a specificului poeziei sale, va fi zîmbit blind, cu îngăduință cucernică, de-î vor fi căzut sub priviri aceste rînduri. „Stihialul” e tot ce poate fi mai străin de spiritul și de litera actualei poezii a lui Ioan Alexandru, canonică și ceremonioasă cu program: cum poate fi „stihială” o poezie ce reactualizează, însuși poetul o declară, „tradiția bizantină”?! Apoi, lirica lui Ioan Alexandru nu are nimic în comun cu poezia lui Ion Gheorghe, fie că ne referim la violența expresivă, — și nu numai expresivă — din **Elegii politice**, fie că avem în vedere încercarea de constituire, pe baza unor elemente eterogene și de sursă uneori cu totul bizară măcar sub aspect geografic, a unei fanteziste mitologii ce apare, față de reprezentările din trilogia **Imnelor**, drept esențială pagină. În sfîrșit, „stirpea lui Goga și Cotruș” și „filonul liricii sociale și profetice” sînt formule asociate fără nici o acoperire poeziei lui Ioan Alexandru; ar fi ca și cum, mutînd discuția în planul istoriei literare, i-am considera pe Goga și pe Cotruș ca aparținînd grupării denumite de G. Călinescu, în **Istoria literaturii române**..., „ortodoxii”; lucru imposibil. Dar, incompetență sau diplomație, efectele acestei atitudini sînt aceleași: în loc să lămuirească, intervenția critică încetosează retorice, în loc să se aplice textului poetic, bate cîmpii. Și încă, spre a rămîne în termeni călinescieni, fără pic de grație!

POEZIA lui Ioan Alexandru din trilogia **Imnelor** se bizuie pe folosirea unui material de certă identitate culturală și istorică, nicidecum și niciodată ambiguizată de poet; resuscitîndu-l, poetul are conștiința îndeplinirii unei supreme îndatoriri patriotice; iar acest material este întrebunțat în sensul exprimării unei adevinți pasionate, al unei ardente credințe în realitatea pe care o figurează; nu ca recuzită, decorativ, cum se întîmplă cel mai adesea în lirica „ortodoxistă”. Reîluind cîteva din formulările lui Albert Béguin din **Poésie de la Présence** (Seuil, 1957), se poate spune că Ioan Alexandru nu lansează o interogație în necunoscut, ci pornește de la cunoaștere spre a identifica în infinitatea materiei sensibile semnificații știute. Nu obține revelații misterioase, ci luminoase: fiindcă el știe. Totul este citit printr-un „cod” universal ce descoperă pretutindeni o ordine adîncă; a cărei existență este pusă în valoare prin credința în ea: cine nu crede nu vede. În acest fel, totul devine o alegorie: în profan este conținut și identificat sacral, tot așa cum, spune poetul, pămîntul este o oglindire a cerului („I-o lacrimă de cuib acest pămînt / În care cerurile se răsfață”), iar totul e cuprins în orice („Universul e întreg cuprins / În fiecare creatură”). Istoria, în datele ei concrete, este iluminată lăuntric de așteptarea și apoi împlinirea a ceea ce era dat: „Și-n neamul meu întii au fost-au eroii războinici / Ce-au frămîntat scump singele lor sub copite de cai / Pe aceste meleaguri. Dar pămîntul rînit / Vinturi și plozi și înghețuri repede-l vindecară / Unii de silă mureau alții de bunăvoie plecrau / Biruitori să se-ntoarcă la vetre. Țara o ocrotiră / 'Ndelung prin jertfiri și-n cenușă / Închiși ca-n columbarii sub pămînt țineau / De-una acasă al lor încă neștiut unde-i va duce”. Transfigurat din acest punct de vedere, faptul istoric al cuceririi Daciei de către romani ca-

pătă o semnificație diferită de cea milenară: „Cînd mai tirziu se arată aici o putere / Un rost ceva vrednic de-o mai moartă slujire / Întru viață Vestea-nvierii pe nave de lemn cu cohorte / Romane prin apostolii dintii a pătruns peste Istru”. Uciderea lui Brâncoveanu și a fiilor săi, a „pruncuților” cum spune poetul, evocată în multe poeme din **Imnele Țării Românești**, ia înfățișarea unui martiriu de felul acelora curente în Imperiul Roman pînă la împăratul Flavius Valerius Constantinus, mai cunoscut sub numele de Constantin cel Mare, în timpul căruia creștinismul a devenit religie de stat și capitala imperială a fost mutată la Constantinopol, moment însă de la care, scrie un mare istoric, „demonitatea cetățeanului roman dispăru odată cu libertatea sa, sub povara unei autocrații de tip asiatic”. Să fie, în referirile la o stirpe „constantină”, și o asociere simbolică între Brâncoveanu și vechiul imperator? Oricum, în versuri hieratice, de o grație bizantină, poetul stilizează imaginea țării ca paradis al belșugului, curăției și evlaviei în vremea domniei lui Brâncoveanu: „Bunătațea domnului s-a-ntins / Din Ardeal pînă la Marea Moartă / Și-n arderea candelor aprins / Aurul luminii se deșartă // Bărganu-i cotropit de griu / Dealurile de livezi și poame / Și străvezi în baltă și pîriu / Clopoșei minjilor în coame // Și muierile de sub bărbăți / Nu se sting pînă e dat să prindă / Frumusețea celorlalți Carpați / În pruncuțul nopții de colindă // Pînă țara țarăși s-a umplut / De-amiroi de prunci și-alegănare / De la Jii și pînă peste Prut / Nu incap valahii-n sanctuare // Brâncoveanu încropi pridvor / Și zugravii grabnic în afară / Au întins altarul umblător / Să se poată-măpărtăși o țară // Vilele pătrund pînă-n păduri / În amurg cînd umbrele se-ngî-nă / Să se-nmoaie cerbii în călduri / Cînd bufnesc coroanele în lună // Și în stîncă unde ne e loc / În prăpastie și surpătură / Să se-abată cerul cu-noroc / Murmură un pustnic din scriptură // Cu un strop de schit în jurul lui / Și sub munte cu o mănăstire / Să nu facă umbră nimănui / N-are drept să iasă din iubire”. Vladimirescu e văzut, în postura oarecum inedită, de sînt militar autohton: „Pustnic a rămas Tudor neînsurat / Fete din Valahia mănoasă / Eunuci le vestejeau în pat / Sub o semilună puturoasă // Cînd îndrăzniră cismele cu mir / Din sfîntele altare să le ungă / Tudor auzea din Vladimir / Cum bat clopotele într-o dungă // Uritul pustirii e ajuns / În cărămă noastră cea mai sfîntă / Și de plînsul văduvei străpuns / Tricoloru-n noapte se frămîntă // Teodor Tiron, Teodor Strătilat / Deșteptați oșteni din calendare / Și-n cămașa morții-nfășurat / Pandur Tudor ia înfățișare.” Pașoptiștii „și-au luat avîntului măsură” spovedindu-se lui Popa Șapcă: „Pașoptiștii dînr-au bordei prea strîmt / De la Popa Șapcă din scriptură / Din altarul lui de sub pămînt / Și-au luat avîntului măsură // Popa Șapcă-l spovedi pe rînd / Și le-a pus o lacrimă pe limba / Din Lumina Logosului sfînt / Ce-nviază totul și preschimbă”. Această tehnică a proiectării sacralului în profan, a spiritualului în secular — nu se întîlnește însă numai în utilizarea materialului istoric. „Țara” laică devine „patrie” spirituală: „Și cu vremea țara se trezi / Că e patrie întru Părinte”; „Am încredințarea pe pămînt / Că-s imbarcat pe o navă cuvioasă / Și-o nădejde-n toate cite sunt / Că vom ajunge-n patrie, aca-

să”. Limitele acestora nu sînt geografice, terestre: „Și-i liniște și pace peste țară / Și fiecare-n sine-i fericit / Căci sîntem frați sub steaua milenară / A magilor porniți din răsărit”. Imnele lui Ioan Alexandru dau astfel existență poetică unui amplu registru de reprezentări simbolice consacrate, cu o remarcabilă virtuozitate și care, probabil, oferă cunoscătorilor plăcerea de a identifica în întregime rețeaua de înțelesuri: crinul, trandafirul, lăleaua, cerbul, vulturul, elemente poetice deseori invocate, în de acest simbolism, ca și termenii de **invier** (în eshatologia creștină reprezintă un ideal și poate fi trăită cu anticipație, ca viață veșnică și comuniune, în cadrul ritual), **iubire** („... este iubire”, I Ioan, IV, 8) și **lumină** („... este lumină”, I Ioan, I, 5). Cînd poetul scrie „Și-n neamul meu un singur legămint / Pînă astăzi este în putere / Această patrie, acest pămînt / Să-l pregătim încet de inviere” sau „Nu e clipă în viața mea / Să nu-mi trec iubirea pe la Tine” sau „Este patria fără hotar / Ținem de ceruri și de nemurire” sau „Atît de-adînc lumina a pătruns / Dincolo de tot ce-mi aparține / Să-mi aprindă numai într-ascuns / Candelele stingerii de sine” ne aflăm în fața unor versuri încărcate de semnificații, în ciuda simplității lor de suprafață. Mai mult decât pentru un comentariu critic, **Imnele** lui Ioan Alexandru sînt potrivite pentru o exgeză avizată, capabilă să pătrundă adînc în ansamblul acestor reprezentări. În ce mă privește, nu am cunoștințele necesare spre a o întreprinde; și, de altfel, cred că altele sînt chestiunile cărora un critic trebuie să le răspundă. Cea dintîi privește valoarea literară a **Imnelor**; dar fiind vorba de o creație cu teză și funcțională, este evident că mai mult decât oricînd o apreciere estetică nu poate scoate din discuție valorile de conținut. Sub acest aspect, trilogia lui Ioan Alexandru și prologul ei îmi apar ca expresia cea mai deplină, din întreaga literatură română, a încercării de a se face o poezie nelaică; este un uriaș efort experimental, chiar dacă autorul se vrea un tradiționalist; dar direcția acestui experimentalism, pentru mine cel puțin, este istoricește tardivă și anacronică, putînd fi, în schimb, fecundă în plan literar. Respectînd opțiunea poetului, admirîndu-i consecvența și fervoarea, trebuie totuși să menționez că se pot formula întrebări privind legăturile dintre spiritul acestor poezii și spiritualitatea contemporană. Faptul că în istoria noastră, pînă la epoca modernă, manifestările țînînd de cultul creștin ortodox au fost, cum preciza N. Iorga, „una din formele cele mai vechi și mai bogate ale vieții noastre naționale” nu poate fi, desigur, ignorat; plasate în contextul lor istoric, aceste manifestări, potențate prin „strămătarea” în Carpați a „vulturului”, cum scrie Ioan Alexandru într-un poem, atunci cînd „Sofia sfîntă s-a împrăștiat / De pe Bosfor smerită-n iatagane”, erau la acea dată, și au fost lungă vreme, un fenomen de integrare în spiritul de atunci al timpului; un fenomen de „sincronism”, cum am spune azi. Azi, cînd în virtutea aceleiași nevoi de situare în orizontul contemporaneității, idealurile și opțiunile noastre sînt hotărît altele decât cele din vremea lui Neagoe și Brâncoveanu, a căror valoare istorică și culturală rămîne însă incontestabilă.

Mircea Iorgulescu

Calendar

● 12.II.1862 — s-a născut **Al. Davila** (m. 1929)
● 12.II.1894 — s-a născut **Otilia Cazimir** (m. 1967)
● 12.II.1899 — s-a născut **I. Peltz** (m. 1980)
● 12.II.1924 — s-a născut **Banu Radulescu**
● 12.II.1930 — s-a născut **Teodor Vărgolici**
● 13.II.1907 — s-a născut **Al. Călinescu** (m. 1937)
● 13.II.1909 — s-a născut **Vasile Cărbăș**
● 13.II.1911 — s-a născut **Șerban Nedelcu**
● 13.II. 1920 — s-a născut **George Sidorovici** (m. 1976)
● 13.II.1927 — s-a născut **Nichifor Mihața**
● 13.II.1932 — s-a născut **Aurel Covaci**
● 14.II.1902 — s-a născut **I. Călugăru** (m. 1956)
● 14.II.1907 — s-a născut **Dragoș Vrâncanu** (m. 1977)
● 14.II.1927 — s-a născut **Vintilă Ornar**
● 14.II.1928 — s-a născut **Radu Cărnecl**
● 14.II.1936 — s-a născut **Doina Sălăjan**
● 14.II.1937 — s-a născut **Damian Necula**
● 14.II.1937 — s-a născut **Mihai Gramatopol**
● 14.II.1937 — s-a născut **Ion Vergu Dumitrescu**

● 15.II.1840 — s-a născut **Titu Maiorescu** (m. 1917)
● 15.II.1910 — s-a născut **Paul Dăniel**
● 15.II.1911 — s-a născut **Iacob Slavov**
● 15.II.1920 — s-a născut **Lucian Emandi**
● 15.II.1921 — s-a născut **V. Em. Galan**
● 15.II.1923 — s-a născut **Petre Solomon**
● 15.II.1930 — s-a născut **Romulus Zaharia**
● 15.II.1931 — s-a născut **Petre Stoica**
● 15.II.1944 — s-a născut **Florica Mitrol**
● 16.II.1938 — s-a născut **Corina Cristea**
● 16.II.1940 — s-a născut **George Suru** (m. 1979)
● 16.II.1947 — s-a născut **Ion Pa-chia Tatomirescu**
● 16.II.1952 — s-a născut **Nicolae Crepcea**
● 17.II.1895 — s-a născut **Ștefan Bărsănescu**
● 17.II.1927 — s-a născut **Titel Constantin**
● 17.II.1946 — s-a născut **Elena Se-lenaru**
● 17.II.1947 — a murit **Elena Văcărescu** (n. 1864)
● 17.II.1971 — a murit **Miron Radu Paraschivescu** (n. 1911)
● 17.II.1973 — a murit **Ion Petrovici** (n. 1882)

Rubrică redactată de GH. CATANA

* Ioan Alexandru, **Imnele Țării Românești**, Editura Cartea Românească, 1981.

Reîntoarcere la vatra cea teafără

— **D**A, și la noi ca peste tot, tinerii s-au dus, au rămas numai bătrînii. Dar se duc și bătrînii. Interlocutorul nostru, Andrei Balint, președintele C.A.P.-ului din Săcelele Brașovului, are 60 de ani. Ceva din acești ani se văd pe el, se văd pe fața cu pungi sub ochi, cu pielea albă, subțire, fragilă, cu pomeții vag înroșiți sub apăsarea de dinăuntru a venelor îngroșate. În rest e un ins în putere, un voinic, cu o statură într-adevăr prezidențială, cu umeri largi, cu burta falnică, dar puternică, fermă, exercitînd un prestigiu ocult asupra celor din jur, care-s niște țărani mai puțini la trup. Vorbește la fel, falnic. Dar cînd ne-a spus ce ne-a spus, pe fața lui de obicei impietrită s-au ciocnit, violent, niște sentimente contradictorii, care deodată i-au muiat resorturile, l-au lăsat parcă fără aer. S-a predat, nemaifiind marele Balint, șeful destinelor țărănești dintr-un important colț de țară, ci doar un țăran. Un țăran bătrîn. A înghițit în sec și a repetat:

— Da, cum vă zic, se duc și bătrînii. Pe tineri îi mai ții, dar pe ai bătrîni n-ai cum. El cînd îți zic „adio”, „adio” e.

Deci faptele, aici, la Săcele, unde Balint e președinte de două decenii, de cînd s-a înființat C.A.P.-ul, se petrec cam ca pretutindeni. Tinerii pleacă la oraș, agricultura rămîne pe seama bătrînilor. Dar parcă ele, aceste fapte, sînt aici, la Săcele, mai altfel, adică mai apăsate, mai dure ca-n pretutindenea satului românesc. Și poate că ele, aceste fapte, nu s-ar vedea chiar astfel dacă Săcelele ar fi o așezare oarecare, ruptă abia acum din anonimatul istoriei. Dar Săcelele sînt altceva. Ca să înțelegem bine lucrurile, va trebui deci să vorbim, înainte de toate, despre acest altceva.

Va trebui să amintim că aceste Săcele ale Brașovului, la fel ca Brașovul, sînt o vatră istorică, o carte de începuturi, tipărită în graiul lui Coresi, cu coperti ferecate în vechi arginturi și cu file de pergament născute din sacrificii a multe și pline turme de oi purificate în albul lor.

O carte vorbind despre oi și ciobani, o carte vorbind despre străvechimea, dăinuirea și lămurirea noastră pe zarea acestui pămînt și pe toate zările ce-l cuprind între Dunăre, Carpați și mare. Căutînd locul în care să înfigi compasul, spre a da un ferm și rotund ocol pămînturilor acestei țări, descoperi Brașovul și descoperi, chiar în hotarul lui, Săcelele. Săcelele au denumit, din vechime, faimosale „sapte sate” (sau „sătucele”, sau „sătele”, sau „săcele”) ale oierilor din Țara Bîrsel, matrice a vechiului sat pastoral românesc, crescut direct din trunchiul dacic. Pe trupul acestor așezărimonumente se pot citi multe din actele capitale ale existenței românilor, încrustate în documente, în memorie, în piatra tocită a edificiilor, în dimia aspră a verbului, care e aspră doar pe dinafară, pe dinăuntru fiind lina unduitoare și caldă a gîndului și simțirii ce-au născut „Miorița”.

— „Miorița” se mai știe pe-aici? Vreau să spun, mai demult se știa?
— O știe Ion Vaida. O zice cu fluierul.
— Cine-i Ion Vaida?
— E brigadier la cîmp. Are 79 de ani.
— Încă muncește?
— Încă.
— Și zice de oia bîrsană?
— Zice.

SĂCELELE, înșirate pe valea șerpuitoare scăldată de apele Ciucășului, între ape suave și muntii bătrîni, numese astăzi un oraș modern. Patru din cele șapte așezări ale oierilor (Satulung, Cernatu, Turcheș și Baciul) au alcătuit, în 1950, orașul Săcele, sediul marii uzine a „Electropreciziei”, fondată în 1948, celelalte trei (Târlungeni, Purcăreni, Zizin) fiind acum o singură comună, Târlungenii, destinată și ea să devină oraș.

Ce-a mai rămas, în înfățișarea și în viața de azi a Săcelelor, din povestea păstorilor, din acea epopee a marilor transhumante care se desfășeau, din cununa de piatră a Țării Bârsei, spre țara întreață, pînă la Dunăre și la mare? Ce-a mai rămas din acea epopee ce coincide, în timpul fără hotar, cu viața celor dintii strămoși ai noștri? Doar un cîntec de fluier, zis de-un bătrîn? Nu numai „Electroprecizia”, dar o întreață centură de uzine și fabrici dominate de coloșii Brașovului, flancate de esplanade de blocuri, înconjoară Săcelele de pretutindeni, încercuind vechiul sat și în același timp deschizîndu-l, prin altfel de porți decît cele arhaice, spre toate zările. Viața de azi a Săcelelor este viața unui mare centru muncitoresc. Coloana lui verte-

brală sînt fabricile, respirația lui sînt marile coșuri industriale, vîrsîndu-și fumul peste ierburile și turmele ce se retrag în baladă, pămîntul lui e un pămînt ferecat în fier. Cît trebuie să ari în el, ca să dai de drumurile oierilor?

— Cîți muncitori sînt în Săcele? Și cîți țărani?

— Sînt vreo 36 000 de inși cu totul. Opt mii au serviciu aici, opt mii se duc la Brașov. Unșpe mii sînt flotanți, sînt veniți din Moldova, din Dobrogea, de peste tot, muncesc la noi, în fabrici. Țărani, adică oameni ai C.A.P.-ului, sînt vreo șase sute. Dar tot scad.

— Și din ei, cîți mai știu seama oilor?

— Puțini. Ai de știu au murit. Unii nici n-au habar că pe-aici a fost țara oilor.

În biroul primarului din Săcele, înainte de a-l căuta pe Balint, am asistat la o aprinsă discuție, antrenînd virfuri conducătoare ale obștii, pe tema denumirilor ce urmau a se da noilor străzi ce lărgesc teritoriul urbei. (În treacănt fie spus, acest teritoriu, lătit mereu în ultimii ani, printr-o accelerată expansiune economico-urbanistică, înglobează astăzi nu mai puțin de 242 de kilometri pătrați!) S-au propus denumiri de flori și de arbori, s-au propus „brînduse”, „hortensii”, „paltini”, s-a inclins, cum spuneam, o aprinsă discuție inclino-horti-floricolă, în care autorul acestor rînduri, martor întimplător, n-a îndrăznit să intervină decît tirziu, într-o pauză de liniște, într-o clipă de oboseală a inspirației celorlalți: „Dar o stradă sau un drum al oilor ori al oierilor există?”

Ceilalți m-au privit interlocați, cu un fel de suspiciune, apoi au suris, trecînd peste întrebare ca peste o glumă. Au suris, mi s-a părut, un pic jenați, ca niște oameni în toată firea ce se sfîesc de amintirile unei îndepărtate copilării. Cît de îndepărtată este însă această copilărie? Și cît din mindria noastră istorică, mindria oamenilor care trăiesc într-o nouă istorie, se poate simți jignită acceptînd și încorporînd cealaltă istorie, originară, arhaică, din care ne tragem?

— Știți care era drumul oilor, tovarășe Balint?

— Drumul oilor?

— Drumurile oierilor, cînd o luau spre țară.

— Pe unele le știu. Dar mai bine le știu ai bătrîni. Nu vă uitați așa la mine că eu, aici, sînt socotit printre ai mai tineri. Media de vîrstă, la noi, la ceapeu, bate bine peste 65 de ani.

AMINTIRILE se șterg, se pierd. O istorie cu nume propriu reintră într-un anonim pe care, în fapt, nu l-a avut. În muzeul etnografic și istoric din Săcele (o superbă

clădire-cetate din 1543, fostă „Casă a dijmelor”), printre vetre dacice de fier și de ciocănit metalul, smulse din pămînt cu zguri cu tot și așezate în vitrine ca niște uriașe bucăți de rocă în care doar-me timpul, printre unelte de demult, printre costume, podoabe și arme ale oierilor, am descoperit, pe un perete, două fotografii, copii după niște tablouri. O figură de femeie, sub care scria: „Țărancă săceleană, portret în ulei de Mișu Popp”. Alături, portretul unui bătrîn, cu o explicație la fel de laconică: „Țăran săcelean, secolul al XIX-lea”. Dar cine-s, de fapt, acești doi fără nume, acești anonimi (cel puțin pentru generațiile actuale) ai Săcelelor? Femeia din portretul lui Mișu Popp e Măriuța din neamul Popea, stirpe vestită de „economi de oi”, neam care vine din timp, bătrîn ca și timpul, cu ramuri și crînguri de rubedenii ocupînd, cît frunza și iarba, toți acești munți, cine mai știe de cînd, poate de la primele lor tresăriri de viață. Neam care umple cămara istoriei cu miros greu de cojoc mișos, dar purtător, totodată, al unei alese civilizații, nerămas sub bărnele afumate ale stînilor și sălașelor, ci deschis vremurilor, setos de afirmare, prin drepturile-i arhaice și prin progenitura culturală mișcată de ambiția doctoratelor la marile universități românești și străine, în scopul unui apostolat național și social. Doi tineri din neamul Popea, frații Radu și Neagoe, au fost, ca studenți, tribuni ai lui Avram Iancu. Ulterior, Neagoe, fiu de mocan, a ajuns membru al Academiei Române. Celălalt anonim de pe peretele muzeului, țăranul din veacul trecut, este, la fel, o figură ilustă. El s-a numit Găitan Bucur din Satulung, învățase drept și filosofie la Cluj și, la tirla de oi a lui taică-său, în Bărăgan, citea, spune cronica locului, „în limba lor pre autorii latinești”.

— Ați auzit de neamul Popea, tovarășe Balint?

— Popea? Da. Acum, ai mai mulți își zic Pop.

— Dar de neamul Bucur?

— Parcă... Acum ai mai mulți sînt în fabrici.

Acum vechea civilizație, vechea cultură a mocanilor săceleni sînt un fapt de istorie. Acum, această istorie tace. Tac, în muzeu, bitele încrustate ale ciobanilor, tac fuzele și furcile sculptate, tac figurinele-idoli de lut ce invocau slobozirea ploilor spre pășuni, tac, anonimi, Măriuța din neamul Popea și Găitan al Bucurului. Tac, uneori, epoci întregi, tînînd de vremuri potrivnice și străine, ce fereceau buzele omului. Acum, Săcelele evocă o lume ce nu mai există, cu care menținem relații doar prin mijlocirea pieselor de muzeu. Acum, patru din cele „sapte sate”

sînt oraș, celelalte trei vor deveni la fel. Acum, și nu de ieri, emblema locului e dă industria, acum, și nu din această epocă, emblema sau stema acestor locuri tăiată în formă de frunză, nu e, observ, cineva, o frunză din codrii Bârsei, ci în/ma unui faur, a unui meșter al fierului Sînt, printre cei ai locului, oameni care de generații, n-au știut ce-i o oaie, n-s-au rezemat nicînd în vreo bită, ci nu mai în coada ciocanului ce îndoaie și mo/lează fierul. Săcelele sînt o lume d/ fier, și lumea aceasta este și ea una v/che. Săcelele de ieri n-au avut industrii (statisticile dinaintea războiului găsesc aici doar vreo 30 de muncitori), dar su/ți și sute de săceleni luau calea Brașov/ului, a industriilor de acolo, procesul slă/birii și al fărîmîțării obștii oierilor fiind o realitate anterioară vremii de-acum. Cîndva, săcelenii aveau sute de mii de oi, dar dificultățile vamale din a două jumătate a secolului trecut, paralel cu ofensiva „lunii de fier”, au făcut ca în 1895, spre exemplu, cele șapte sate să n/mai adune decît vreo 4200 de oi și vrec 1500 de „cai de turme”. Încă trăiau, în epocă, vechii baci care număraseră oia/pe răbojuri nu cu capetele, ci cu sute de capete. Încă nu se uscaser bine țărîne de pe mormintul lui Vlad Șeitan, zis și „Muscalu”, care umblase ani mulți cu oile prin pășunile Caucazului și care, pentru turmele săcelene ce le avea în grijă hrănea o herghelie „cum nici un rege nu avusese vreodată”, numărînd peste 800 de cai.

— Cai mai aveți?

— Mai avem. Puțini.

— Nu v-am întrebât de oi. Cîte aveți?

— Vreo 18 000.

— Păi aveți! Și cum, dv., cîțiva bătrîni, tîneți atîtea oi?

— Noi numai le ținem, adică le socotim în averea noastră, dar grija lor e în seama altora, care nu-s săceleni. Ciobanii nu-s de-ai noștri, îi importăm. Îi plătim cît ne cer, și să știți că cer. Un cioban costă mai mult ca un inginer agronom. Iar nouă ne trebuie mulți, vara ne trebuie cîte 150. Numai că nu prind chlag la noi, că, vă zisei, nu-s săceleni. Cum își fac suma, cum se duc pe drumul lor.

CE MAI rămîne, totuși, din vechiul sat, din povestea lui, prea lungă și prea bogată pentru ca timpul

— Îți zici — să-i poată opri rostirea? Aparent, nimic. Doar o „Mioriță” bătrînă, zisă pe fluier de un bătrîn. Și niște ciobani de aiurea care țin grija oilor cite-o vară, după care se duc pe drumul lor, ei neavînd nici o atingere, nici de rădăcini, nici de suflet, cu această țară-

Satulung — vedere aeriană

Poartă și interior din Săcele

unună, „șerilor Transilvaniei, care as-
izi importă oieri. Ce mai rămâne, deci,
în vechiul sat?

Ca să primesc răspunsul la această in-
telegare mă aflu aici, la C.A.P., în fața
lui Balint Andrei, țăranul-șef al Bârsel
industriale. Aici, la marginea Săcelelor,
unde e sediul țăranilor, unde „s-au re-
ras“, spune Balint, bătrînii, unde „s-au
etras pămîntul și oile“, unde „s-a re-
ras“, asaltată de lumea de fier, istoria,
u ultimii purtători ai duhului și ai inde-
tincirilor de demult.

— Cînd ziceți așa, că „v-ați retras“,
parcă ați vrea să ziceți că ați fost alun-
ați. Că nu știu cine s-ar fi pus împo-
triva dv. Dar faptele zic altfel. Sinteti
un ceapeu vestit, aveți 18 000 de oi, aveți
multe altele, toată lumea vă laudă și vă
ubește. Asta nu prea seamănă a alun-
șare, dimpotrivă. Dar spuneți-mi, Balint
bătrîn, cum ați ajuns ce-ați ajuns, adică
juni și vestiți, doar cu o mină de bătrîni?

— O să vă spun. Dar că ne-am retras,
asta să știți că-l adevărat. Industria și
șarșul au tot venit peste noi. Și Săcelele,
și Brașovul. Noi ne-am tot luptat să păs-
răm din pămîntul nostru, uneori am
știgat, deseori am pierdut. Acum, de
multe ori, arăm sub balcoanele blocurilor,
ne-am cu tractorul și printre halele Uzi-
nei de autocamioane. Și acolo e tot păs-
rînt de-al nostru. Și asta mai are un re-
zultat. Lasă omul tractorul în brazdă
(am avut cazuri) și se mută în uzină. De
ce-ar rămîne băieții noștri țărani, cînd
se pot face metalurgiști? Nu poți să-l
oprești, nici n-ar fi drept. Cum să te pui
în contra viitorului lor?

— Deci viitorul tinerilor din Săcele e
industrial. Dar cu agricultura ce facem, o
desființăm?

— O facem noi, ăi bătrîni, cîți mai
sintem.

— Cîți ați fost?

— În '64, cînd am unit trei ceapeuri
ca să-l facem „pe asta, aveam 1 400 de
brate de muncă. În șaptespe ani am
pierdut 800. Tinerii au plecat, bătrînii
s-au dus. Anul trecut mi-au murit șaizeci
de bătrîni. Dacă o să meurgă tot așa, n-o
să mai avem nici cu ce încropi consi-
liul de conducere. Și nu-l numai pier-
derea forței de muncă, mai e și pierde-
rea de randament. Altfel muncea Ion
Vaida în '64, altfel trage acum, la '79 de
ani.

Președintele Balint ține, în ce privește
virstele celor șase sute, o contabilitate
„la zi“, nu mai puțin atentă, desigur mai
alarmată, resimțită de-a dreptul cu inima,
decît cea privitoare la recoltele de cartofi
sau la sarjele de miei ale primăverilor.
Care și ele se simt cu inima, dar care,
la nevoie, pot fi transferate în contul
unor speranțe de viitor. Dar bătrînii, ce
facem cu bătrînii care se duc? „Anul
trecut, repetă oftînd, mi-au murit șaizeci“.
Golul lăsat de ei rămîne gol, cine să-l
umple? Și totuși, acest C.A.P. pe care-l
muncesc bătrînii, întins pe nu mai puțin
de 8 000 de hectare, e celebru pentru re-
coltele lui, pentru cartofi mai cu seamă
(niciodată n-a scos sub 20 000 kg la hec-
tar!), pentru vitele lui, pentru valoarea
înalță a normei convenționale, cooperato-
rii alegîndu-se cu niște bani care-i fac
să nu se simtă inferiori copiilor sau nepo-
ților, specialiști bine retribuiți ai uzine-
lor.

— Vă întrebasesm, Andrei Balint, cum
ați ajuns fruntași.

— Prin mecanizare. Ea ne-a salvat,
odată ce oamenii s-au tot dus.

— ...Că n-o s-aveți, ziceati, nici cît să
încropiți consiliul de conducere al C.A.P.-
ului.

— Am zis eu așa?

— Da, adineori.

— Dv. vă luați după tot ce zic eu?

— Dar după ce?

— Mai luați-vă, tovarășe, și după fap-
te, nu după vorbe. Că eu la vorbe mă
pricep, sint președinte vechi.

— Și care-i situația, după fapte?

— După fapte e că avem și tineri. Nu
mulți și nu la furcă, acolo tot bătrînii își
rupe oasele, că oasele lui și-așa sint pe
ducă. Avem tineri în sectoarele tehnice.
Avem, și încă mai vin, vor mai veni. Mă-
surile pe care le-au luat partidul
nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pen-
tru aducerea agriculturii noastre la ros-
turi și la putere, îi fac pe mulți, chiar
și pe tineri, să vadă că aci, în agricul-
tură, încă se merită. Avem, vă zisei,
băieți calificați, cu școală. Noi ăștia, care
arăm cu tractoarele noastre printre hale-
le Uzinei de autocamioane, să știți, că
putem face și noi camioane. Le facem
ca noi, cînd se strică, le facem și din nou,
dacă trebuie. Avem experiență, fiindcă
noi ne-am bătut, de la început, pentru
mecanizare. Și am făcut-o. Am dat pe
ea și cămașa, dar am făcut-o.

Cooperatorii din Săcele, adaugă Balint,
sint destul de bogați și destul de bătrîni
ca să știe că scumpul mai mult păgu-
bește. Deci ca să dea și cămașa pentru
mecanizare, deci ca să știe să apeleze la
serviciile (nu tocmai ieftine) ale aeropla-
nelor și elicopterelor, pentru fertilizarea
pășunilor alpine sau pentru erbicidarea
ogoarelor. Așa cum au știut, la timpul
potrivit, să tragă peste prăpastiile mun-
ților cablul unui funicular, care să aducă
din tirle și din sălășe lantele proaspăt și
fără pierderi. Ei — adică, de fapt, cio-
banii lor — nu mai colindă munții cu
oile, ca pe vremuri. Vin munții singuri la
ei, se adună cumînti sub cablul funicu-
larului, sub umbra de libelulă gigantică
a elicopterului, mașinile și mecanisme
fac acum totul. Sau aproape totul. Fiindcă
pentru agricultură mai e nevoie și de oa-
menii, iar oamenii, aici, sint niște bătrîni.

— Mi-am adus aminte. Avem în ceapeu
și niște înși din neamul Bucur.

Niște bătrîni, dar din neamul Popea
sau Bucur. Totuși, niște bătrîni, niște
brate slabe, niște viforiți ai istoriei și ai
vieții. Ei, acești bătrîni, știu, desigur,
asta, și totuși, iată, se pun la ambiție, vor
încă să înflorească în roade ale pămîntu-
lui un pămînt cotropit de fier. Ei se am-
biționează să păstreze aici, pe acest păs-
rînt rătăcit, un mod de integrare a uni-
versului și de relație cu timpul ce, apa-
rent, cel puțin în această lume a fieru-
lui, s-a perimat. Dar de modul acesta de
creație și de existență au nevoie, și vor
mai avea, și locul, și oamenii lui, și țara.
Ei știu acest lucru. Ei și toți cei ai lor,
cei ce i-au premers, cei ce surid palid
și fără nume în fotografiile și în stam-
pele din muzee, au făcut mereu, de cînd
se știu, acest lucru, această ispra-
vă a minilor și a cugetului prin
care istoria lor, a locului și a țării,
s-a continuat, prin care lumea de ieri a
trecut în astăzi, prin care lumea de astăzi
trece în mîine. Ei se vor duce („anul tre-
cut au murit șaizeci de bătrîni“...), ei vor
lăsa în urmă un gol, dar oamenii care vor
veni, aploindu-se asupra acestui gol,
scormonindu-l înfrigurati sau doar curioși
cu armele științei și ale tehnicii veacului
lor, nu vor da de un vid cu țărni de fier,
ci de rădăcini ale muncii și ale vieții care
oricînd vor putea înflori. Vor da peste
truda românului Ion Vaida, vor da peste
truda maghiarului Balint Andrei, înfrățiți
între ei și înfrățiți cu pămîntul, mîndri și
conștienți de rolul lor, de importanța
acestui rol, atît de mîndri și de conștienți
de ei înșiși incit au cuvînta sau noiețea
de a nu fi truși, de a-i trece pămîntu-
lui, deci substanței, însușirile lor de vred-
nicie, de suflet, de har, păstrînd pentru
ei, ca și cei din neamul Popea sau Bucur,
numai anonimatul. Istoria cea adevărată
e anonimă. Și ei știu asta. Trufia lor, dacă
e vorba de vreo truție, e tocmai afirma-
rea acestui anonim.

— Dacă-i de lăudat ceva, trebuie lăudat
pămîntul ăsta al nostru. Îți dă tot. Îți dă
și cînd îl sugrumă fierul. Îți dă și cînd
nu-i dai.

Ei i-au dat. Ei, cei vreo șase sute de
bătrîni, și-au dat pentru ei și cămașa.

Ei, totuși, ar putea să nu trudească, i-ar
putea ține cu bani copiii, nepoții. Dar
uneori, ba chiar deseori, zice Balint, ei,
cei bătrîni, sint cei ce-și ajută cu bani
urmasii. Ca să-și cumpere mobilă, auto-
mobile. Ca să-și cumpere case. Desigur,
la Brașov.

— Eu mă duc în sectorul zoolchnio,
mergeți cu mine?

Mergem. Intrăm într-un grajd cît un
palat.

— Ia uitați-vă! — exclamă Balint. (Lo-
vește cu palma, pe crupă, o uriașă vacă
neagră tolănită în paie, care se ridică
greoi, dar fără efort.) Ia uitați-vă la ea,
ce zdravănă e! (Întindem mina, dar de-
getele noastre, amirosind a tutun, înfloară,
prin narine, carnea de granit a masivului
animal, care se zidește în sine, sever și
circumspect.) E metis de Holstein cu rasă
de Bârsa. N-o dau pe două Siemen-
thal-uri.

Un bătrîn în dimie neagră, cu obraji
nerași de cel puțin două zile, clipind des
din ochii lăcrămoși, se apropie, cu o găs-
leată în mînă.

— Servus, Ioane! Acu' o mulgi?

— Acu', că înainte nu vru, nu s'ce are.

— Nu-i pui și aparatul, să vadă și to-
varășul cum mulgem noi, mecanizat? Bă-
trînul se uită la mine, se uită la Balint,
clatină din cap:

— Nu-l pun.

— Nu vrea?

— Nu vrea.

— Vacile astea — se întoarce Balint
spre mine — de bune-s bune, dar păcat
de ele, să știți, sint cam cretine. Nu le
pasă de firma noastră. Le-am luat apa-
rate de muls, dar degeaba, le tratează cu
refuz. Le-ar trata și cu copita, dac-ar
putea.

— Păi dacă nu le vor, de ce le-ați mai
luat?

— Pentru firmă. La noi vin delegați din
toată țara, vin și străini. Dar bine, mă,
săcelenilor, ni s-a zis, de ce nu vă țineți
rangul? De ce, cînd intră musafirul în
grajdul vostru, îl găsește pe Pișta-baci cu
mina pe țîța vacii, ca pe vremea lui Paz-
vante? Am cumpărat aparate, numai că
vacile sint cretine, ce să le facem? Ele
stau cîte cinci-sase luni în munte, acolo
sint mulse cu mina, se învață așa, nu mai
vor altfel. Nu le pasă de firma noastră.

— Deci țineți aparatele degeaba?

— Nu, nu degeaba. Cînd vin delegați
sau televiziunea, ne facem că le folosim.

Bătrînii, zice Balint, au dat totul, au
dat, pentru mecanizare, și cămașa de pe
ei, au rămas într-o vreme goi, nici pînă pe
cap nu le-a mai rămas, dar n-au făcut-o
ca să-și ia în loc tichii de mîrgăritar. Ei
pot să meurgă, chiar și acum, pe vreme
de iarnă, cu capul gol, așa bătrîni și ple-
șuvi cum sint. Ei n-ar fi ajuns la ce-au
ajuns dacă n-ar fi fost strînși la mină,
dacă n-ar fi măsurat cu scumpătate to-
tul, dacă n-ar fi administrat banul și avu-
ția obștii într-o economie avară, de fermă.
Ei vor să fie o fermă, nu o firmă.

Dar ei sint, îl întrerupem pe Balint, și
o firmă, o mare firmă, o emblemă în for-
mă de inimă sau de frunză a Țării Bâr-
sei, care, iată, nu moare. Ei mor, dar ce
fac ei rămîne și dăinuie. Ei sint o firmă
— sau o fermă — cu șase sute de înși ple-
șuvi, viforiți de viață și de istorie, ei sint
ultimii din mîile și răsmiile ce vor fi fost
cîndva. Dar care nu se predau, care tru-
desc mai departe cu brațele lor slăbite și
cu inima lor cît o țară. Care fac orice le
ceri, care își cumpără, cînd le ceri, chiar
și tichii de mîrgăritar. Care dau totul
pentru alții, nepăstrînd pentru ei nimic.
Nici măcar cele două urme clipe, sfîntele,

legiuitele clipe ale odihnei, care să le dra-
peze cu tihnă și împăcare o existență de
trudă și zbucium.

Ce fel de neam de oameni sint ei?

Ei stau în casă cu niște feciori care, de
tineri, muncesc în fabrici, la Săcele sau la
Brașov. Care pleacă, în zori, cu autobu-
zele, unii cu automobilele lor, care se în-
torc, în amiază sau serile, tot așa, care nu
sint pămîntul sub tălpi decît în spațiul
înfim dintre poarta și scara casei. Dar
care, aflăm, se-apucă ades, în amiezi sau
serile, să-i ajute pe cei bătrîni. Și care,
mai aflăm, încă se mai îmbracă, dumini-
cile, în vechiul port, cel ce se vede în
muzeul etnografic și istoric, ca să le pla-
că bătrînilor, ca să le placă, poate, lor
însile. Ei, deci, cînd izbesc cu unelte
lor moderne, cînd fac să scrisnească fierul
în uzinele din Săcele sau din Brașov,
muncesc ascultînd cu o ureche a sufletu-
lui tălăngile veacurilor, logodînd cele două
unde sonore, ridicîndu-le la altitudinea
perfecțiunii, făcîndu-le să plutească peste
toate zările.

DE FAPT, oricît ar părea de para-
doxal, în această epocă de mari
prefaceri industriale, de mari mu-
tății în viața oamenilor, ei,
cei ai locului, pentru prima oară, re-
devin, mai bine spus devin ai sa-
tului și ai gliei. Măsurile luate în ultimul
timp de partid pentru reșezarea agricul-
turii „în rosturi și în putere“, cum spunea
Andrei Balint, pentru stimularea efortu-
rilor celor ce-o făptuiesc, pentru scurtarea
distanței dintre aceste eforturi și răsplata
lor, ajută ca acești oameni să devină ai
satului și ai gliei. Iar glia și satul, la rin-
du-le, devin, pentru prima oară, ale lor,
permanente, stabile, tefere. Cîndva, pentru
ei, pentru ciobanii Săcelelor, rătăcitori cu
turmele peste mînti și șesuri, satul era
doar un punct de plecare, o tabără provi-
zorie, un leagăn mereu părăsit, o adresă a
neamului pierdută în cosmos, un priveghi
pentru morți, un adăpost pentru vii doar
cînd vremurile le erau împotriva. Cîndva,
viața lor era doar pe drumuri, spre Băr-
ganul cu ierburi sărate și grase, spre băl-
țile Ialomitel, ale Brăilei, spre Dobrogea
și spre mai departe. Descălecat-au, spun
documentele, mocanii bărsani în pragul
mării încă din una mie trei sute cincizeci
și opt, întemeiat-au în Dobrogea, ca și în
Muntenia, sate care le poartă și astăzi
numele (Ungureni, Bărbuși, Văianca etc.),
țesut-au mereu și mereu, în veacuri mul-
te, pe drumurile arhaice dintre mînti și
șesuri, unitatea limbii și a ființei noastre.
Munții, pe-aici, prin Țara Bârsel, au fost
locuți de cînd e lumea, ei erau împișliți
de oameni pînă pe creștele, erau munți
„icumenicli“, munți umani, dar, covîrșiți
de codri, ocolii de soare erau săraci în
pășuni iar pășunile le erau sărace. Soare-
le, pe-aici, pe versantul de miazănoapte al
Carpaților, se arată mai bine doar spre
amurg, lumea de-aici e o lume rece, ea
plecă să caute soarele și belșugul ierbilor
într-aiurea. Ea, acum, fertilizînd și pămîntul
din șesuri, și munții, și-a cucerit de
fapt, pentru prima oară, o vatră, o asezare
stabilă sub picioare, o temelie teafără pen-
tru zidire și pentru viață.

Muncitorii tineri sau țăranii bătrîni, oa-
menii acestei lumi isl înflorece cu dra-
goște și pricepere vatra, ajutînd timoului
vechi să se lege de timpul tînăr în aceeași
bătăie, într-o undă sonoră a cărei vibrație
se aude distinct și foarte sus.

— Totuși, Andrei Balint, ce se va întîm-
pla cînd cei șase sute nu vor mai fi?

— O să fie alții. O să fie tineri de acum
— v-am spus că mulți pleacă, dar iată că
și mulți se întorc — care atunci or să fie
bătrîni.

Cît, totuși, trebuie să ari, ca să dai de
„drumul oilor“?

Poate că o stradă din Săcele se va numi
cîndva astfel.

Ilie Purcaru

Fănuș NEAGU

UDMA

ÎN ajunul nunții ei, Gherghina se scula tirziu. Focuri de sare verde scăpărau în geamuri și pe balta Ciulnița, dar casa tremura încă de frigul din răsăritul soarelui. O enervare tăcută stăruia în pereți, icona în ramă de lemn de piper arunca luciri de argint moale în vinuri roșii sau în sînge de bou, mirosea ispititor a cozonaci calzi, iar în tindă, Alexandru Volaret, viitorul ei soț, care se culcase beat, după miezul nopții, vorbea prin somn, strîngînd în brațe un snop de crengi de visc. Se culcase îmbrăcat, pe patul nedesfăcut, părul negru, crescut în bucle viforoase, umbrit cu ulei de nucă, îi acoperea fruntea și ochii, o dungă de soare, furisată prin creștătura obloanelor și prin abajurul de mătase roz al lămpii strecura venin îndulcit pe obrajii lui palizi, subliniindu-i arcuirea buzelor groase, plesnind de putimă. Gherghina îl privi prin ușa întredeschisă, răcolită de neliște; Volaret respira desirat, adunînd cu nările flori de brumă și izgonind din el rotocoale de zăcerre acră. Dar nici urmă de chin în surisul ce-i învăluia fața: „E stăpînit de vise frumoase”, își spune Gherghina și, descoperind în mina lui un căpețel de funie, pe care și-l înfășurase pe gîtul palmei, se scutură, înghețată. „E o bucată din funia cu care s-a spinzurat Enache Molipsitu, îi spusese Volaret, cu o zi înainte, o să ne poarte noroc”. Ieși în cerdac. Sfîrșit de septembrie, vînt uscat, moartea-si uitase meseria, umbra cu miinile prin butoaie cu micre. În bucătărie, Marta Racovițeanca, maică-sa, deșerta niște mășline de simburi și le îndopa cu pateu de ficat.

— Gherghina, strigă ea, zărind-o prin geam, adă ghiara de uliu și scarpină-mă pe spinare.

Cînd o-mbrăca fustă calendarul ortodox, răspunse Gherghina, avînd grijă să nu fie auzită și, aruncîndu-se un pardesiu pe umeri, coborî pe malul bălții. Se sculase c-o zvornire dureroasă în tîmple, trebuia s-o risipească. Mergînd, sorbea încet lenea distinctă a bălții și a cîmpiei, ochii ei rotunzi scinteau în rupe-ri albastre, fața și trupul mlădios i se înviorau de vînt și de zborul graurilor, în suflul i se adevorea mireasmă de ienupăr. În depărtare se mișcau amorțit niște căruțe, caii păseau incilcit, salcîmii din fundul zării parcă dădeau o bălăie cu un pile de mesteceni, nimic identificabil, în largul bălții, spre Grădiștea, două echipe de pescari, înghesuți în luntrei, scuturau plasele, iar în sutele de pogoane de vii de pe amîndouă malurile bălții miraculoasa alchimie a toamnei schimba aerul, soarele și vîntul în aur tocit. Loru-loru, tipau niște păsări necunoscute, legănîndu-se în clătînări largi, stuful șuiera ascuțit, viperat și într-o sefundare de lume, la Vilcelele, la Nerași sau poate chiar la Rîmnice, un clopot se scobeia în gingiile de bronz și arunca peste lume resturi de urit, tristețe, plictiseală, dangăte asfixiate, aiureală neîmbobocită, un vaiet sulfuros cules din cine știe ce culcuș de dihoiri. Lingă ghețlăria părăsită (cherhanaua se mutase aproape de șoseaua Brăilei), Litrușcă Marmandiu, nebunul din cîntunul Văidei, sârea într-un picior, pocnînd din două pietre și îngina:

— Murmură iepure, n'urmură iepure, eu sînt licuriciul, eu sînt barza și măcrișul bălăt. (Cineva din cîntun, se bănuia că tînarul învățător Albulescu, îl învățase în ultima vreme încă două fraze, pe care Litrușcă le strigă pîțgăiat spre Gherghina). Eu sînt licuriciul, mama mea-i oligofrenă, tatăl meu inginer, a murit dar s-a făcut bine. Haide, hai să prindem găini cu fițitul de lampă, sus călugăre să-ți dau ușățele.

Gherghina se strîmbă, fără să fie scîrbită. Fața ei prelungă, pîrguită de vînt, ochii cu gene lungi în neconținută pilpiire, simulară încruntare, pentru a-l speria pe Litrușcă. Nebunul scoase un clopoțel din sin, îl agită violent și o rupse la fugă prin vii. „Murmură iepure!” îl strigă din urmă Gherghina, și se întoarse spre casă, rupînd din mers un trandafir ca o gură insingerată. După cițiva pași se opri. Soarele clocea ouă de bufniță pe acoperișul de tablă ruginită. O lumină fărîmată și neprietenoasă scăpăra în geamuri. Totdeauna, în septembrie, casa lor, pusă departe de sat, acolo unde balta Ciulnița se îngustează, parcă strînsă de gît, se tulbura de-o tristețe difuză, o melancolie fără corb. Dar acum, dintr-odată, poate fiindcă soarele s-ascundea treptat sub nori, iar norii țeseau intrigi la asfințit, unde iau ființă ploile, comploțind împotriva cîmpiei dinspre Brăila, te asmuțea pur și simplu împotriva ei: „bate-mă cu bolovani, smulge-mi ușile”. Marta Racovițeanca, rămî-

nînd fără bărbat, o clădise, dintr-o toamnă, acolo unde taică-su ascundea caii furați. Locul se numește La Vijitoare, din pricină că balta Ciulnița, sugrumată pe distanță de vreo zece stînjeni, clocotește, spumegînd, sub podețul făcut dintr-un copac căruia pămîntul i-a dat brinci, silindu-l să se îndoale și să se schimbe în puncte. Vara, cînd cele două aripi ale bălții, spre Grădiștea și spre Vilcelele, cu marginile coplesite de stuf, pline de misterioase lumini verzi, amurguri plastice și lungă tăcere, peisajul pare puțin cam exaltat spre gura raiului, dar pe vreme rea impune credința că locul e ursit primejdiei și intîmplărilor intunecate. Malul, la stînga casei, coboară în ape, năvalnic și convulsiv; spre dreapta, coboară dulce, lăsînd îngăduință vîntului să se joace în voie cu numele sonor al văii. Balta, viile, mlașa roșie, citeva vaci rupînd iarba, podețul, grauri, un cal împiedicat, zilele monotone sau băloase ca burta de crap-alb, galben, pămîntie, cum era cea de azi, — sporesc golul clipelor, imploră neliniștea, scornesc singure prăguri de excesivă singurătate.

APROPIINDU-SE de casă, Gherghina asurzi de chelălăituri ale unui ciine. Marta Racovițeanca îl prinsese pe Brezoi virîndu-și botul în oalele cu mîncare, puse la păstrare în odaia de lingă cerdac, și-i înmuia oasele c-un retevel. Javra, zdravăn înhățat de ceață, se zbătea și urla nădușit, spre marea desfătare a cîrdului de copii veniți din satul Vilcelele ca să privească pregătirile de nuntă și să șterpelească din beteala din brazii care se bat în cuie pe stîlpii de la poartă.

— Mamă, strigă sufocată de indignare Gherghina, dă-i drumu ciinelui!

Marta Racovițeanca, neînțelegînd vorbele, dar intuindu-le înțelesul, făcu vînt ciinelui, cu toată puterea, drept în creștetul nucului. Ciinele nimeri și se adună, scîncînd, la îmbucătura a două crăci. Tremura din toate mădularele și o zeamă puturoasă se scurgea din el pe frunzele ruginite pînă pe marginea unei căzi scunde pline cu sticle de apă minerală la gheață.

— A răsturnat coșul cu mîncare și-a înfulecat pe aleselea numai bucăți de curcan.

— Seamănă cu mine. Și eu înfulec pe aleselea. Trei golani m-au pîndit cînd spălăm rufe în ghiolul de la Dumbra vișinilor, m-au răsturnat pe cărare, m-au făcut femeie și, ca să nu-i bage la pușcărie, alde ta-su s-au prezentat la tine, milogîndu-se: „să aleagă Gherghina p-âl care-i place mai mult”.

— Treburile tale murdare. Nu-ncerca să te speli pe față cu miinile mele.

— Mi-ar rămîne unghiile-nfipte-n obraji.

Marta Racovițeanca se aplecă peste balustradă. Clopoțelii înșirați pe sîrmă, la streasina pridvorului, atîrnați acolo în rînd cu zece crapi spintecați, să-i zbi-cească vîntul, scorniră o poveste cu șuvițe de iederă. Marta Racovițeanca avea ținuta femeilor plouate cu mere de toamnă, fața cărnăoasă și netedă, ochii verzi, mai frumoși ca ai Gherghinei și țitele ca două ugere mici, pline de rodul tirziu al cîmpiei — început de septembrie, cînd în cîmpie se petrece a doua incolțire a orzului, otava domnească.

— E-hei, Gherghino! — vorbele duceau în neguri o toacă de lemn și lepădau pe drum păsări bolnave — te-am scăpat de gura lumii și drept mulțumire-mi picuri otravă-n lingură.

— Să ne-ntoarcem la ciine, zise Gherghina. Cine nu te știe ar crede că l-ai aruncat în nuc, fiindcă în ultima clipă ți s-a făcut milă de el.

— Iar cine mă știe?

Marta Racovițeanca se îndoise peste balustradă, ca o fîntină care vrea să se răstoarne.

— Își vede de treaba lui, abdică Gherghina.

— Du-te la bucătărie, o-ndemnă malcăsa potolit. Găsești acolo un coș cu pier-sici.

— Tirgul cu parfumuri? Mulțumesc din suflet. Nu mînc pîiersici dimineața. Cine-a pus pe masă de sub nuc luminarea aia în formă de pisică?

— Du-te și culege flori din grădină, să-mpodobim mesele.

— N-am chef de nimic. Și pe măsură ce se string norii ăia de ploaie, mă umplu de draci.

— Freacă-te cu oțet pe tîmple.

Gherghina scutură din cap. Părul, o-mpletitură de spice, îi cădea în gîfiele galbene pe umeri și pe spate.

— Mi-ar place să sparg geamurile casei cu pietre, zise ea.

— Nu te grăbi, starea asta le apucă pe

toate femeile, negreșit, a doua zi după nuntă. Sor-mea, Florica, a doua zi după nuntă...

— Știu, o-nterupse Gherghina, a omorît un măgar, lovindu-l cu barba în moalele capului, sor-ta Dumitra s-a cufundat pînă la gît în cada cu vin, strîgînd că vrea să se imbete și să moară.

— Doamne, Maică Precistă, ce scorneli! se cruci Marta Racovițeanca, dar Gherghina n-o luă în seamă.

— Verișoara Ghighi și-a legat un clopot de vacă la gît, apoi și-a tăiat venele cu lama, sor-sa Lenuș a fugit c-un țigan în Iugoslavia — au luat și ursul cu ei? nu mi-ai spus, — iar tu ai trimis după jandarmi, să vină să-l lege pe tata, fiindcă dezertase pe front. Acum e rîndul meu. Ei bine, n-o să fac neamul de rușine, cu toate că-n ziua de azi...

— Tac! se înspăimîntă șoptit Marta Racovițeanca. Mi se pare că s-a trezit Volaret, îl aud hodogînd.

— Dragul de el, îl căină Gherghina. scoate-i niște pepeneși murați și spune-i să aibă grijă să nu piardă căpețelul ăla de funie care-duce noroc.

„Pul de cătea, o-njură Marta Racovițeanca, își bate joc de toți. Știu eu ce-o seacă la inimă: că nu mai are vesti de-un an de la ofițerul ăla care-a muncit o lună, cu compania, la culesul viilor. Adunau castane, jucau cărți în cerdac, iar seara, cînd soldații aprindeau focuri mari împotriva ținărilor și s-apucau să cînte, ei doi socoteau cum să scape de mine și mă urau că nu-i slăbeam o clipă din ochi”.

— Ofițerii-s păsări care nu se opresc din zbor pe turla bisericii, azvirli peste umăr Marta Racovițeanca. N-au voie să s-amestece cu sfinții. Ei vin și duși au fost. Proștii asteptă.

— Ți-ai vărsat tot năduful? o-ntrebă Gherghina. Dacă nu mai ai și alte pretenții, dac-ai terminat fiera, lasă-mă. Copii, strigă ea, ridicînd moviile obrajilor în dira de aur pe care soarele, pierînd în fundul unei copci din nori, o trimitea, de-a curmezișul foltanului de stuf și a livezii, ca să se frîngă în scindura cerdacului, de ce nu vă umpleți voi sinul cu prune brumării?

— Nu se poate, răspunse unul slăbănog, purtînd o vestă de piele, ne vîntă-n bătai Marta Racovițeanca. Parcă dumneavoastră nu știți că ea zidește oameni în gheață?

— Minciuni, îl întărită Gherghina.

— Întrebați-l, se îndirji copilul, pe Trifan Covache și pe Ion Ceamuru din satul Colcovanu. Cei mai mari hoji de căprioare și de porci mistreți. Ei, cînd fac planul de furat, vorbesc turcește, ca să nu-i priceapă nimeni. Zic: du-las și înțeleg urma făcută de oi prin iarbă, zic: tandir și înțeleg locul din dosul stinei, storiștea de bălegar unde dorm oile, vara, zic: țirgale și înțeleg oi sărace, fără miel și doar cu citeva smocuri de lînă-n spinare. Acum doi ani, în decembrie, la primul vifor, s-au lăsat din Colcovanu la Vijitoare, ca să fure niște berbeci. Marta Racovițeanca i-a simțit. A ieșit cu pușca urlînd și a tras un foc. Ția au dat îndărăt, iar ciinii de-aici i-au împins în baltă. Marta Racovițeanca, sus pe mal, cu arma încărcată, iar ei dol, nemișcați în cotloanele stufului. În zori, îi cotropise gheața pînă la briu. Trifan Covache a zăcut în spital trei luni, iar lui Ion Ceamuru i-au tăiat piciorul sting.

— Și eu care nu știam nimic!

— Păi erați la liceu, la Rîmnice. Mie nu-mi place cartea. Dacă m-apuc să citesc, mă dor șalele. Hei, dar de ce mă trageți de limbă? se miră el, arțăgos. Și continuă, cu minic atenuată: Ciudat, tare ciudat!

UNS chîlug, cu scăfirlia vîntă, se lăsa de-a buzele la o masă din celălalt colț al umbrarului. Părea un mic monstru sau un ciine intrat în hamuri, cu alți ciini, ca să mu-te umbrarul, grădina, mesele și chiar mirosul fecund al bălții din timpul

prezent în timpul esențial, cel lipsit de pocăință. Gherghinei îi pocneau oasele capului de durere. Se așeză la o masă unde ardea luminarea în formă de pisică. Trandafirul pe care și-l potrivise între sini, cu petale grele, cărnăoase, mi-rosea vag a pepene galben. Pisica luminare, cu trupul verde, ochii plini de întuneric, genele albastre, pleoapele albe, gura roșie, botul stropit cu puncte negre, ardea mocnit. Din creștet, flacăra se adincea printr-un șanț îngust în interiorul corpului (simburele ei vibra în tubul gîtului, chiar sub nodul cravatei ca un fluture) asemenea pliscului de vultur căutînd măruntaiele cu sînge cald care astîmpără, odihnește și satură poftele. Privînd-o fix, Gherghina avu sentimentul straniu că nunta ei se petrecuse, că se afla în a doua zi după cheful cel mare, singură în burta lumii, în doseala ei puturoasă. Toți ceilalți dormeau răpuși de băutură, inclusiv stilpii umbrarului. Foaia de cort, fixată pe muchiile lor, atrîna pleoștită peste mînunchiurile de stuf răvășite, florile de cîmp își destrămau gingășia în petecele de vin vărsat pe mese, luminările de la cununie, îngropate în două cofe cu nisip sfîrșiau cu buzele îngroșate de o bolboroseală de negi și de bube, sticle goale pluteau în găleți cu apă murdară sau zăceau răsturnate printre teacuri de farfurii nespălate, resturi de mîncare, trase cu laba de ciini flămînzi, nucuri de țigări stîns-n pahare, zdrențe de hîrtie filfiind în crengi de brad cu toate acele smulse, o pălărie potrivită peste o broboadă udă, căni sparte, o lance înfiptă-n butucul pe care se despicaseră fripturile, avînd în virf o cîrpă albă, semn că mireasa era de mult femeie. Fărimaseră peștera bucuriei, o devastaseră, ronțășiseră toate luminările ei tainice, plini de-o veselie soră cu gilceava, înjunghiaseră cerbul, devoraseră lacomi carnea lui fumegîndă și ultimul os, supt de măduvă, riciit cu dinții, îl aruncaseră batjocoritor, în sălasul de sticlă al felinarului în jurul căruia țopășiseră neîncetat, făcînd astfel neîntel-gibilă frumusețea întregii nopți. Nici ea nu știa dacă e cu desăvîrșire femeie. Fusesse, cu săptămîni în urmă, Dumbra vișinilor, cămăși spălate și întinse pe un spalier cu struguri de chihlimbar — acel galben intens ca un mic roi de viespi pătrunzînd într-o pară coaptă — trei înși o trîntiseră în iarbă, Petruș Lepădatu și Luca Plutac îi striveau brațele răstignite sub genunchii lor, gîfiau și horcăiau, înfrigați să apuce rînd, iar Alexandru Volaret, răsturnat în ea, o învăluia în miros de arpagic: „al urechile ca două scoici, spune, simți în ele vuietul minunii?”; mai fusesse un scurt virtej și aznoapte, un freamăt răscîndu-se iute, mai mult o răfuială, o frîngere avidă, sălbatică, săvîrșită într-un ungher obscur. Ce fericire scîlbîmb, Doamne!

O trezi foșnetul ploii în frunzișul nucului. Se sculă și intră în casă. Pe scările suind în cerdac se împiedică de-un bolovan de sare, pus anume acolo de Marta Racovițeanca, fiindcă sarea împletește destinele pînă dincolo de mormînt. Lîns de vaci, bolovanul era lucios, aproape transparent și semăna cu o nicovală. La geamul scării se mișcau dezordonat fire de hamei și de caprifoi. Mirosea a cafea proaspăt rîșnită, a scoartă de ulm măcinată, a paie căzute din gură de cal, a iarba împăratului și chiar a lapte de alior.

Alexandru Volaret, care-o pîndise din cerdac, și se retrăsese în tindă, strigă răgușit:

— Să vină la mine urgent biserica Trei Ierarhi din Iași, aia cu turlele ră-sucite.

— Te-ai turtit rău aznoapte, spuse Gherghina, intrînd.

Glasul trăda mai mult istoveală decît muștare.

Așezat strîmb pe stînghia patului, cu gîtul înfășurat într-un fular de mătase, Alexandru sorbea zeamă de varză dintr-o oală de lut. Zeama-i lua greața cu mina, îi răcorea mațele și-i lumina oasele, simțea că-i pocnesc paianjeni în

CICERONE CIOBANU: Pescar (Ga-lerile municipiului)

carne și-i aruncă afară prin ceafă. Totu-n lumea asta, își spuse, furind-o cu coada ochiului pe Gherghina, e să te dai cu curul pe gheață la timpul potrivit. Prin treptele oblonului pătrundea lumina puțină, turbure și servilă.

Da, recunosc eu, surizind vinovat, m-am făcut praf. Ca ultimul derbedeu din lume.

Vorbind, deschidea pumnii și iar îi stringea, ca și cum ar fi încercat să moaleze lumina, s-o convingă ori s-o si-lească de a-l sluji numai pe el.

— Ce-a fost a trecut, de azi înainte nu mai pun picătură pe limbă pînă la Crăciun.

Gherghina crăpă-geamurile și desfăcu obloanele.

— Uliu! fluieră Alexandru, lungind gîtul și ciulind urechile. Gherghina se întoarse spre el, mirată. Ia te uită ce gaură mi-am făcut în fular cu țigara.

CHII, adunați strîns la rădăcina nasului ușor încovoiat, scăpărau întăritați. Cearcănele de sîdef tipărite sub ei le măreau adîncimea. Obraji ciolănoși, pielea oacheșă, mustața stufoasă și neagră, lăsată să crească pînă-n colțurile bărbiei modulate cu barda. Cearcănele păreau urmele unor cătușe sparte de-o patimă îndelung sechestrată și care se consumase repede, ca o-njurătură cordială.

— Aveți un vin foarte aspru. Pur și simplu mi-a tălat picioarele. Înainte de-a adormi, am încercat să vin la tine, să te mîngîi, dar am căzut socerată.

— Tu nu știi să vii la mine decît înhăitat cu Petruș Lepădatu și Luca Pitulac.

— Parcă ne-am înțeles și am jurat să nu mai pomenim în veci despre întîmplarea de la Dumbra vișinilor.

— Uite că eu mă dezleg de jurămint. Cînd crezi că lubești o fată te duci singur la ea, orice-ai avea de gînd să faci. Singur la Dumbra vișinilor, n-aveai decît să mă tăvălești pe cinci răzoare.

— N-am darul beției, zise Alexandru, altu-i năravul meu: îmi place să trîndăvesc în spinarea calului și calul să meargă la pas printre ciulinii. Dacă-mi pică odată-n labă jigodia aia de ofițer...

— Te-ai îmbătat fiindcă ți-ai adus a-minte de l? Lasă-l în pace. Cînd erai sub ordinele lui îi lingea cîsmele.

— ...! fac bucițele și-l dau de mîncare la ciini în farfuriile de cositor.

— L-am iubit, declară Gherghina.

Ploaia ciurua mărunț acoperișul de tablă.

— Ești vicleană, el te-a iubit, tu-l jucas în lanț. Și fiindcă ți-am cîntat într-o noapte sub geam, la întoarcerea la regiment, mă băga la carceră cîte cînd zile pe săptămînă... „Măi, tehnicianul veterinar din Vilcelele, treci la baci!”

— Seara, cînd voi, soldații, serveați masa, el venea și mă spăla pe picioare. Și-mi dădea, în timpul ăsta, să mîngîi niște dantele.

— Era ciupit de vîrsat sub bărbie.

— Așa e, recunosc Gherghina, avea pielea întepată în regiunea aia. Îmi zicea Udma. Udma, uită-te-n ochii mei!

— Udma e vîlul dinții al primăverii care umflă riurile.

— Trece mărț cu toată lumina muniților.

— Semnul muștei pe chipul ofițerului tău!

— Asta ce vrea să zică?

Vocea-i tremura — o nuanță aproape imperceptibilă de minie.

— Ai deschis vorba despre el și parcă l-am văzut o clipă undeva în fundul lumii: fafă de mort, îi biziie musca și n-are vlagă să se ferească.

— În locul tău aș fi mai precaut.

— Moare, continuă Alexandru, vehement. Ți-e frică? Adineauri avea nasul jupuit și buzele albe ca fierul crud.

— Alexandru, zise Gherghina, privindu-și unghiile gingașe, de ce crezi tu că te-am ales pe tine de bărbat? De ce nu l-am ales pe Petruș Lepădatu sau pe Luca Pitulac?

— Păi cum să-l fi ales pe unul din ăia doi? făcu el disprețuitor. Dar întrebarea Gherghinei epuizase brusc rezervele de brutalitate stingace. Rise implicit, năpădit de sudoare la subțiori. Pe oricare l-ai fi ales în locul meu îi legam picioarele c-un șarpe și puneam o mie de lipitori pe el să-i sugă viața. M-ai făcut să-nghit pleavă. Unu, doi știi să-l năclăiești pe om chiar în untura lui. Semei în partea lui bunică-tu. Nu l-am cunoscut, dar tata așa zice: fata asta e leit bunică-su. Mai spune tata că bunică-tu, atunci cînd fura cai de la un preot, îi ținea o săptămînă cu crucea la gît. Ce-o fi cu copiii ăia de se hițină așa? Stau chiar pe scaunele unde vom sta noi mîine noaptea.

— Se joacă de-a nunta, zise Gherghina. Băiatul tuns chilug se întoarse de la cununie și oferea biscuiți pe-un taler unei fetițe purtînd o cunună de flori, toată numai scînteie — roșul florilor de scoruș din a doua generație, istovindu-se în portocaliu, un roșu înglobat în datori galbene — și amîndoi erau triști că mai aveau mult pînă la nunta adevărată. N-ai să mori înainte de-a trăi toate nevoile, micuță mireasă, vru să-i strige Gherghina. Mireasă de miez de piune, mireasă de lemn, de piatră și de lut, ai să trăiești toată janghina mîierii și-ai să trăiești și durerile facerii — și vedeai cum în iarba de sub pruni, bătută de ploaia mărunță, timpul se dă de-a dura, umple din aer, din depărtările apatice ale cîmpiei, din clopotnița cu porumbei de la Gradiștea și din cerul podit cu nori duri o gamelă cu grăunțe de plumb pe care o varsă în baltă. Pene albe, ca iluminări mistice, se rup din fulgerele rămurtoase, în dedesubtul pămîntului curg vijelios piraie de

plumb, gamela se umple cu alte grăunțe zornăitoare, iar se varsă, iar se umple și cei doi copii sint mari și sint la nunta lor adevărată, iar Gherghina Racovițeană și cuscru Robe Volaret în barcă. Voi somnului bătrînilor pîndiți de moarte, mereu sosesc oaspeți și nu recunosc pe nimeni, cei ce vin îi alungă pe cei ce mincau, sparg nunta ce abea se infiripase, fiindcă dura de prea multă vreme și pornesc alta și pe cînd ei chefuiesc, urlă, strică, se bat cu pumnii, se sărută, hărțuiesc lăutarii, jur împrejurul umbrarului se nasc puhoie de copii și se joacă de-a nunta, o farfurie cu doi biscuiți, o cunună de flori de scoruș din a doua generație...

— Gherghina... Alexandru, răsună vocea Martei Racovițeanca, urcînd scările, s-apropie dinspre Vilcelele o barcă cu pinze. Ei sint. Veniți repede jos, trebuie să stăm umăr lingă umăr. — Mi s-a părut că e și cuscru Robe Volaret în barcă. Voi ce ziceți, să-i izgonesc pe mucoșii ăia de sub umbrar? Îi izgonesc. De cînd am zărit barca-n largul bălții mi-a trecut durerea de varice. Acum, plutesc de-a lungul malului, foarte aproape de margine, anunță Marta Racovițeanca din cerdac. Toți cu ochii pe mal, parc-ar căuta un loc uscat pe care să-și scrie numele cu cretă.

După ce bocănitul Martei Racovițeanca pe scări se stinse, Alexandru Volaret, săltîndu-și catarama curelei pe burtă, o-ntrebă pe Gherghina dacă să iasă afară în timp ce se schimbă.

— Ți-e frică să nu-ți pierzi capul? Învață-te să mă vezi goală. Trebuie să te obișnuiești să mă vezi goală și cînd sintem numai noi doi. Sint frumoasă, Alexandru? Rivnesc de mult la clipa asta și vreau să fiu foarte frumoasă. Scoate-mi pantofii.

— Imbracă rochia de satin. Imbrăcăta cu ea, n-ai pereche-n șapte județe. Ține minie, ciocăni Alexandru în botul unui pantof, povestea cu Dumbra vișinilor n-am chef s-o mai aud niciodată.

GHERGHINA, sprijinindu-se în colțul mesei, îndoii pe rînd genunchiul, el îi scoase picioarele din pantofi, încălzindu-i labele în palmă, ea mișcă lenes degetele captive. Alexandru sufla asupra lor, unghindu-le cu mirul dorințelor ațîțate, cu împăcarea stăpînului vindecat de gunoarele urii și colindat de coborîșuri senine. Apoi, Gherghina dădu jos bluza, smucind de mineci și lepădă pantalonii de in galbeni — jubilația lunii iulie, concesie, favoare și aliniere cu dominantele verii în cîmpia plată din preajma Vijititoare. Intuind accesul de febră ce-l cuprîndea pe Alexandru, sări de pe masă pe covor, rămînînd c-o mină încețată pe spătarul scaunului acoperit de rochii, cea de satin violet se scurse sub masă, ca o flacără suptă de duhul din vatră, dar nu izbuti s-apuce clanța ușii, Alexandru se agățase de pulpele ei lungi, zvelte, zdruccinate de-un tremur pietros, le săruta, căuțînd mersul elegant al lunii pe potecile țîșnind din glesnă spre coapse, mîngîia, apăsa, cerșea, hăpăla mîreșmele trupului ei, alternările lor nervoase, mirosul puternic și proaspăt de cătăni și de ierburi amare se împerechea în trepte scăzute cu mirosul stîns și ezitant al trandafirului țîrziu, cel durabil, al pelinului revigorat de ploaie, cu acela, confuz și tîmîiat de tristețe fragilă, al stînjeneilor sălbatici, murînd.

Cu fruntea potrivită-n pîntecule răscolit de împotrîvire, Alexandru încerca s-o împingă pe Gherghina în pat.

— Ce duce buciacă ești tu! Cine te-a gustat o dată se spinzură dacă n-o mai face și-a doua oară.

Și ea: — Nu, nu, nu, nu, ai răbdare, să isprăvim cu ăia, ne rămîne tot timpul.

— Acum, gemu el.

— Nu, se îndirîji ea. Lasă-mă întîl să uit nisipul, frunzișul, brusturii și umîlînța de la Dumbra vișinilor.

Respins, el îi zdrobi țîțele. Amîndouă sfîrcurile, alcătulire de broboane ca niște țîpete mici, neexploatate, trosneau parcă între degetele lui, și ea îndura caznele, răbdătoare, înverșunîndu-se astfel să-l provoace pînă la desnădejde. Privindu-o de pe covorul în care-și îndesase genunchii, prăbușit de-un vult continuu, secăt de fulgere, bîntuît de zvîcniri nedomolite, mai avea timp să înțeleagă că pulpele și pînteculele ei frigeară în ora 3 după amiază iar țîțele respirau în răcoarea orei 5 dimineață, și să vadă că, de jos, buzele întredeschise fremătau ca și ale lui, de-o lăcomă dorință peste care se suprapunea încă umbra unei amenințări întunecate, moviilele obrazilor păreau mai rotunde, mai frumoase colorate și pline de-o sirguincioasă obrăznicie, pomeți de tătăroaică, ștai că nobai, în limba tătară, îi strîcă în gînd, înseamnă cîine? pomeți! ăștia dublau încoercința miinii care-l apăsa în creștetul capului, silindu-l să-și retragă brațele încoale în jurul ei.

— Bea ceva să te liniștești, spuse Gherghina, pătrunzînd în rochie. Și după ce Alexandru bîu:

— Ești furios?

— Nu, dacă-i vorba de-o aminare scurtă.

— Vom vedea, răspunse Gherghina. Hai la ăia.

Alexandru o luă de mină, o frînse pe braț și o sărută.

— Îi auzi pe tata cit de bubuitor ride? Îi merg toate treburile-n plin. E criză de pine, dar lui, alaltăieri noaptea, i-a adus cineva cu camionul de la Rimnic trei mîi de pine negre. Pînă-n zori le-am tăiat în două, le-am înmuiat în motorină și le-am pus la uscat — combustibil pentru sere, pe timpul iernii.

— Asta nu trebuia să mi-o spui, zise Gherghina...

CICERONE CIOBANU: Pescar în Delta (Galeriile municipiului)

— De ce? Între noi doi, de-acum, nu mai există secrete. Sintem o pereche într-un chenar de plumb. Nimic nu mai încape în plus, nimic nu dă afară din ramă.

JOS, sub umbrar, Robe Volaret, tatăl lui Alexandru, Voinea Lepădatu, tatăl lui Petruș, Anghel Pitulac și fiul său, Luca, plimbau din mină-n mină o sticlă cu vin și ascultau doar cu jumătate de ureche cum Marta Racovițeanca îl injura și-l blestema îndesat pe primarul din Vilcelele care, tînd mult prea devreme curentul electric, o silise să scoată mixerul din priză și să bată cu lingura un morman de icre de știucă. Erau atenți, mai cu seamă Luca, să vadă de unde va apărea Gherghina.

— Scirba dracului! ocăra Marta Racovițeanca. Putrezi-i-ar oasele de viu! Vedea-l-aș plin de bube dulci și pe el și pe putoarea de nevastă-sa, că, anul trecut, cînd a mușcat o ciinele ăla despre care s-a crezut că-i turbat, m-am izbit cu fruntea de-o sută de ori de lespezile bisericii de la Gradiștea...

— Mamă! făcu Gherghina, exasperată, apărînd cu Alexandru pe ușa din latură stingă a casei, ca și cum ar fi venit din cîmpie.

Marta Racovițeanca tăcu și se aplecă să șteargă de praf, cu șorțul, scaunele, pe care șezuseră mîrii cei mici. Robe Volaret, masiv, cu umerii cîi niște birne, purtînd pe cap o glugă de mușama, își freca barba roșcovană și imbecilă de ploaie cu o mînușă de lînă, Anghel Pitulac, mut, zgribulit, moția în afara timpului, cu miinile adinec infundate în buzunar, Voinea Lepădatu, subțire, cu doi ochi mici, iscoditori, cu buzele sleite parcă de orice urmă de viață, încremî-nise, rezemat fals într-o vislă cu aripa crăpată și cîrpiată cu tablă de balot, iar Luca dizolva în saliva unui singur gînd valurile de frig urecîndu-i de la inimă și era livid ca eșecul imblînzit de-o speranță nebunescă, rezistentă tocmai prin aburdlul ei. Ciufuții, cu mușchii spinării străpuși de junghiuri, fiindcă țînuse cîrma bărcii, el se frînse de mijloc lingă o stivă de lăzi care ședea să-i cadă în ceafă, căuțînd să nu-și ciocenească privirea cu a lui Alexandru, dar să-i remarce prezența Gherghina. De sub bluza de doc, scortoasă, ieșeau la vedere, legate cu snur de picle de găurile curelei, virful unei cozi de veveriță și două gloanțe de armă.

Gherghina îi cuprînsese într-o privire ostentă, — Luca nu pricepu dacă luase act de prezența lui — apoi vru să ia loc pe scaunul destinat mirei ei, ridicînd de pe el șapca plină cu ciuperci, uitată de copiii izgoniți de Marta Racovițeanca, dar se răzgîndi. O clipă rămase cu atenția împărțită la suspinele vîntului în nuc și la salcîmul incendiat de trîsniet, în fundul zării, chinuîndu-se să-și aducă aminte fraza pregătită din timp, întolerantă, rigidă, hidoasă în esență, cu care să deschidă ziua plăților. Nu izbuti. Chipul ei căpătase o fixitate a expresiei aproape mortuă. Aștepta o-ncurajare. N-o primi de nicîieri. Atunci se-ntoarse spre Voinea Lepădatu și roți precipitat:

— Am impresia că vrei să scapi repede. Pune banii pe masă și ești liber.

— Poate că era mai bine să-i dau miine noapte, cînd se strîgă darul.

— Nu te-a invitat nimeni la nuntă. Înțelegerea pe care am făcut-o, de față cu primarul și șeful miliției, a fost ca eu să-mi aleg de bărbat pe cine vreau din cei trei care m-au batjocorit, iar ălalți doi să plătească fiecare cîte zece mii de lei.

Voinea Lepădatu sprijini visla cu soldul de trunchiul nucului și cotrobăi în sin după teancul de sute, legate cu banderolă. Împingînd visla, c-o izbîtură de genunchi, la subțioară, potrivî banii în fața Gherghinei. Robe Volaret făcu doi pași îndrăzneți, înhăță teancul și, scuipînd între dește, începu să numere.

— Da, de ce-i numeri dumneata, Robe Volaret? întrebă Gherghina ridicînd mîna spre un belciug din stîlpul umbrarului — momeală perversă în cîrligul jocului expansiv al lăcomiei.

— M-am gîndit să vă fiu de ajutor. Robe Volaret dădu îndărăt pînă se izbi

de-un butoi cu bere. N-are decît să-l numere cuscra Marta Racovițeanca. Sau Alexandru, că sint ai voștri de-acum.

— Eu îi iau nenumărați, holări Gherghina. Mamă, dă-i lui Voinea Lepădatu chitanța în care scrie că s-a băgat dator la noi zece mii de lei.

— Eu vreau să-i număr, se amestecă Alexandru, furios.

— De ce? întrebă, calm, Gherghina.

— Fiindcă-mi plac treburile curate — și o flacără albastră începu să ardă amețitor între degetele lui.

— Măi Alexandru, se înverșună Voinea Lepădatu, dacă Gherghina-l alegea ne Petruș al meu, Petruș nu s-ar fi purtat ca tine.

— ...șaptepatru, șaptecinci, șapteșase... Petruș e o stirpătură bearcă, n-avea cum să-l aleagă... șapteșnouă, optzeci, unu, doi... Cred că l-ai făcut la beție. Noușunu, noujdoi, nouțrei, iar banderola asta, pune-o lingă chitanță, dă-le foc și pîrlește-ți barba, ca să ții minie ziua cînd ai plătit pentru Petruș cît nu face ei chiar călare pe un cal alb, cu stea-n frunte. Noușnouă, sută. Corect. Trece la rînd, Anghel Pitulac.

— Eu, ingînă Anghel Pitulac, n-am putut s-adun zece mii, am adus numai șapte, pentru restul de trei ani niște salcîmi de foc, îngăduiți-mi să-i vind, cînd — o lăsa gerul...

— Ourește, zise Gherghina, e rîndul lui Robe Volaret, eu fixeze ordinea.

— Nu zăpăci treburile, eu ți-am dat băiatul. Adică l-ai ales singur.

— Ți-l dau înapoi, declară Gherghina.

— Și nunta? întrebă prosteste Robe Volaret. Toate pregătirile astea se duc dracului?

— Nunta merge mai departe. Mă mărit cu Luca Pitulac, — și-n urechile tuturor se trîni o ușă, partea cea mai încordată a după amiezii plesni, făcînd loc tăcerii, nevoii ei de-a minca timp dispărut și timp la vedere; ploaia mișca năluca și nu se știe de ce mirosea a mazăre. Mă vrei de nevastă, Luca Pitulac? Răspunde simplu: da sau nu.

— Da, răspunse Luca Pitulac.

— Atunci vino lingă mine. Iar tu, Alexandru...

— Știu, zise Alexandru, ofițerul ăla care-acum trage să moară, îi iese sufletul pe horn, cu mine nu ți-ar fi mers! Cu idiotul-ăsta de contabil faci ce vrei.

— ...ia-ți căpețelul cu funie care-duce noroc, împinge barca pe apă și într-un ceas trimite-l înapoi pe taică-tu cu zece mii.

— N-o să vezi un sfînt de la mine, scriji în gîtlej Robe Volaret, nici măcar ce uită popa-n strană.

— Pun prinsoare că pînă diseară te-ntorci cu zece mii de lei, zise Gherghina. Pun prinsoare pe trei mii de pine negre, țîiute-n două și muiate-n motorină și dînr-odată își aminti fraza pe care-o pregătise pe cînd imbrăca rochia de satin violet. E scumpă carnea de curvă-n ziua de azi, Alexandru. Altfel era pe vremuri, nu-i așa, Robe Volaret? și rise, relaxată cînd Robe Volaret îi pocni în mutră pe Alexandru, iar acesta nu ripostă și porni spre barcă, urmat de taică-su, care-și sfîșia, minios, gluga de mușama, de Luca Pitulac, speriat, rostogolînd gingav scuze seci: „eu, măi oameni buni...” și de Voinea Lepădatu trînd pe cărare visla. Iar cînd îl văzu în barcă și văzu și barca legîndu-se pe ape, cu pinza umflată de vînt, o zgîlțîră hohote de plîns, mai presus de puterile ei.

— Acum plîngi, fiindcă l-ai alungat, spuse Luca trist.

— Nu, o apără Marta Racovițeanca, plînge și ea ca orice mireasă. Doar e știut că o mireasă trebuie să plîngă după zilele cînd trăia nepăsătoare.

— Ce să fac ca s-o linițesc?

— Nimic, Sau, dacă vrei, îi spui un descîntec la ureche: Florica, Dumitra, Ghighi, Lenuș, Udma.

— Florica, începu băiatul, Dumitra, Ghighi, Lenuș, Udma.

Balta pulsa în malul de la Vijititoare și în pereții bărcii care-și pierdea conturul în ploaie.

ianuarie, 1982

Eternitatea lui Caragiale

„Nottara” — 35

Teatrul „Nottara” a luat ființă în ianuarie 1947, deci acum 35 de ani, sub titulatura „Teatrul Armatei” — adăpostit în Calea 13 Septembrie — și cu un spectacol al cărui titlu era semnificativ: **Izbînda vieții**. Noul său nume l-a căpătat în anul 1960, cînd director a fost numit marele actor George Vrăcă.

S-a năzuit spre un repertoriu care să cuprindă marile valori ale literaturii românești și universale.

Dramaturgia originală a prilejuit numeroase debuturi pe această scenă: Laurențiu Fulga, Al. Șahighian, Radu Bouréanu, N. Tăutu, I. D. Șerban, Mihai Georgescu, I. Naghlu, Leonida Teodorescu, Radu F. Alexandru, Radu Dumitru. Nume importante de autori cunoscuți s-au succedat pe afișe: Mircea Ștefănescu, Aurel Baranga, D. R. Popescu, Paul Everac.

Din 1964, la direcția teatrului se află dramaturgul Horia Lovinescu.

Solile a artei românești, Teatrul „Nottara” a întregit succese răsunătoare peste hotare, în Franța și Bulgaria, în Portugalia și Grecia, în Mexic și Ungaria, în Iugoslavia, Danemarca și Finlanda.

Teatrul își sărbătorește aniversarea în ofensiva unor noi piese aflate pe șantier: **Omul care s-a trezit vorbind singur** de Adrian Dohotaru în regia lui Al. Dabija, **Copiii soarelui** de M. Gorki în regia Ancii Ovanez, **Alexandru Lăpușneanu**, la care textul și regia sînt semnate de Dan Micu și Urișil mînilor de Pirandello în regia Cătălinei Buzoianu.

Repertoriale

LA Teatrul Giulești au intrat în lucru spectacolele **Amadeus** de Peter Schaffer în regia lui Dinu Cernescu (cu Radu Beligan în rolul principal) și **Zidul** de Dan Tărciulă, în regia lui Tudor Mărușcu. În cadrul conferinței de presă organizată cu acest prilej, directoarea Elena Deleanu a subliniat importanța culturală și artistică a repertoriului opțiunilor repertoriale.

Invitatul teatrului, actorul Radu Beligan, și regizorul Dinu Cernescu și-au prezentat colaboratorii și concepția asupra viitoarelor reprezentații teatrale. Decorurile vor fi semnate de scenograful Dan Jitlanu, iar costumele vor aparține Danielei Codarcea.

În legătură cu cea de a doua premieră a teatrului, **Zidul**, dramaturgul Dan Tărciulă a împărtășit condițiile în care a scris acest text, varianta contemporană a mitului Meșterul Manole, iar regizorul Tudor Mărușcu a anunțat echipa care va lucra la spectacolul al cărui scenograf e Octavian Dibrov.

Dezbateri de creație la A. T. M.

Secția de critică teatrală a Asociației oamenilor de artă din instituțiile teatrale și muzicale a organizat o dezbateri de creație privind stagiunea actuală a Teatrului de Comedie. Au participat membri ai colectivului, alți actori, dramaturgi, regizori, critici, teoreticieni, profesori ai Institutului „Caragiale”.

Directorul instituției, actorul Silviu Stănculescu, a făcut un amplu și interesant expozu asupra proiectelor de viitor ale teatrului, orientărilor repertoriale, colaborării cu regizori valoroși, întineririi ansamblului. Actorul Constantin Băltărețu și regizorul Alexandru Colpacci au referit asupra procesului de creație a spectacolelor realizate pînă acum, Există nervi de Marin Sorescu și **Sentimental tango** de Teodor Mazilu.

În cadrul discuțiilor desfășurate, într-o atmosferă de critică constructivă, au luat cuvîntul artiștii emeriti Dina Cocea, președinta A.T.M., actorul Ștefan Tapalagă, scriitorul Dumitru Dinulescu, dramaturgul Paul Cornel Chitic, criticul Victor Parhon, secretara literară Georgeta Slătineanu, criticul Ilcana Lucaci, actorul Dumitru Chesa, criticul Natalia Stancu, actorul Dem. Savu, regizoarea Sorana Coroamă, actorul Candid Stoica, criticul Doina Modola.

Dezbateri a fost condusă, din partea Biroului Secției de critică teatrală A.T.M., de Valentin Silvestru.

R. M.

ÎN fiecare an, la sfîrșitul lui ianuarie, Societatea culturală „I.L. Caragiale” sărbătorește, la Craiova, ziua maestrului comediei românești. În 1982, aniversarea a 130 de ani de la nașterea sa a prilejuit un microfestival — cu participarea unor teatre dramatice, lirice, de păpuși și a unor formații de amatori —, o sesiune de comunicări privind aspecte ale prozei și dramaturgiei caragiale, o dezbateri de creație asupra reprezentărilor văzute, întîlniri cu tineri spectatori, în oraș și în județ. Un program dens, de patru zile festive și, deopotrivă, studioase, la a cărui remarcabilă organizare și desfășurare au contribuit conducerea Societății ce poartă numele scriitorului, Comitetul județean de cultură și educație socialistă Dolj, Teatrul Național din Craiova și Asociația oamenilor de teatru și muzică.

Unul din scopurile manifestării anuale de la Craiova e de a situa în confruntare noile montări ale operelor dramatice, pentru a se putea evalua contemporaneitatea și viabilitatea ipostazelor scenice. În 1947, tot la o aniversare, la Sala Dalles, regizorul Ion Sava constata, cu violență și amărăciune: „Caragiale al nostru e mort. Nu-l mai poate juca nici un teatru. E socotit autor care n-are dreptul decît la comemorări. Anumiți critici îl discută și pe alte motive, care nu sînt de ordin teatral. Că ar fi defetist, că n-a văzut pe români decît în formă satirică și caricaturală, că-i negativ... și rămîne mort marele Caragiale. Dacă un regizor, care-l cunoaște valoarea teatrală, s-ar apuca și l-ar prezenta într-o formă nouă, de spectacol satiric, căutînd să-l pună în valoare numai aspectul teatral, desigur că l-ar aduce iarăși pe Caragiale la viață. Dar sînt sigur că ar risca să înfrunte corul babelor tradiționaliste, care ar găsi că s-a făcut un sacrilegiu și ar fluiera prin treptele stricte de tutun măcinat. Băbele vor ca morții să rămînă morți, să aibă ele prilej de parastase și să mănînce colivă și colaci”. Din fericire, actualitatea teatrală cuprinde masiv și concludent uriașă operă, și deși morții și băbele n-au dispărut, avînd longevitate redevabilă, o ireversibilă tendință novatoare, caracteristică dealtfel întregii noastre arte de azi, face să-l avem pe marele autor viu, efectiv printre noi.

ARĂTAT-O, la Craiova, spectacolul **O scrisoare pierdută**, realizat de regizorul Mircea Cornișteanu, în scenografia inspirată a lui Vasile Buz, juxtapunînd scenic dormitorul lui Tipătescu (care ascultă, luînd micul dejun în pat, raportul polițaiului), sufrageria acestuia, și o altă încăpere, unde se vor număra votanții, prezentînd, în actul trei, ca local de întrînire, o berărie, iar în actul patru, o terasă, o curte mare și strada de dincolo de grădina de fier, unde alegătorii rămîn în ploaie, în timp ce aleșii benchețesc în saloane. Noua perspectivă asupra tribulațiilor polițienești ale lui Pristanda (Petre Gheorghiu-Dolj), caracterul suspicios și vicelan al lui Trahanache (Vasile Cosma), deosebit de hazoasa și inteligentă intruchipare a lui Catavencu (Ilie Gheorghie), cretinismul aflat, de un umor excelent, al lui Brinzovenescu, (Tudor Gheorghie) — devenit, pentru prima oară, activ, în prim-planul acțiunii, nu doar umbră a lui Farfuridi — apariția misterios amenințătoare a lui Dandache (Constantin Sassu), finalul dramatic, multe detalii noi, chiar dacă nu toate funcționînd la același nivel de semnificație, conferă originalitate acestui mustoase reprezentări și o impun. Prin teatralitate imaginativă și pamphletizare caustică a violenței unei lumi iremediabil tarate.

Au reținut, de asemenea, atenția artiștilor amatori studenți timisoreni care și-au prezentat **Studiul de caragialeologie**, interesantă inițiativă de cercetare și aplicare experimentală a roadelor ei. Colajul gândit și realizat de această tinărie echipă, condusă de arhitectul Radu Radoslav, a propus scene din marile comedii, succedîndu-se ca într-un coșmar al perechii Leonida-Efimița, în somnul lor prefătat

O scrisoare pierdută, premieră craioveană remarcabilă, regizată de Mircea Cornișteanu. Scenă cu Tipătescu (Valeriu Dogaru), Farfuridi (Lucian Albanezu), Brinzovenescu (Tudor Gheorghie)

de conversații politice vespérale și tulburat de vise terifiante. Evident, artiștilor le lipsește încă tehnica și nu știu să valorizeze indestul ideea scenică găsită. Dar sînt inventivi, ironici, au simțul actualității, descoperă surprinzătoare și comunicative echivalențe teatrale pentru textele abordate, sau întorsături neașteptate și hazliei velocei acțiuni, într-o efuziune de conotații proaspete și incitante, unele absolut remarcabile. Premiera păpușărească de la Baia Mare **Burlaboii și Bubico**, regizată de Kovács Ildiko, în scenografia Idei Grumaz, e o nostimă turlupinadă, încîntător colorată, de susținută fantezie ludică. Oamenii, păpuși și decoruri joacă în ritm viu, în cîntec și multă voce bună. **Domnul Goe**, spectacol mai vechi al teatrului craiovean de păpuși (regia Horia Davidescu, scenografia Eustatiu Gregorian) și un recital meritos al artiștilor Teatrului Liric din Craiova (cu fragmente din **O noapte furtunoasă** de Paul Constantinescu și **Năpasta** de Sabin Drăgoi) au reamintit cît de întinsă e, și în acest domeniu, prezența operelor caragiale, prezentă ce urmează a fi marcată mai convingător la viitoare sesiuni.

În sfîrșit, Naționalul bucurestean a adus **O scrisoare pierdută**, cu unele noi distribuiri față de premieră, spectacol de gest novator parțial finalizat, prilejînd însă o festivitate emoționantă. Căci cu acest prilej i s-a decernat artistului popularului Radu Beligan „Diploma socială” de distincție a Societății „Caragiale” și a Asociației oamenilor de teatru și muzică pentru strălucita interpretare, timp de patruzeci de ani, a personajelor caragiale, în film, pe scenă, la radio și televiziune, precum și pentru promovarea în repertoriu a pieselor dramaturgului. Este a treia oară cînd se acordă o atare diplomă (a mai fost decernată lui Liviu Ciulei și lui Jean Georgescu) răsplătînd merite excepționale în materie de caragialeologie.

REUNIUNEA de comunicări și exegeze a fost bogată și substanțială. S-au cercetat noi aspecte ale operelor, noi laturi ale personalităților autorului, s-au identificat alte modalități constructive și principii constitutive ale prozei și dramaturgiei, s-au produs informații cu privire la prezența în lume a comediei, în studiul de profunzime, unele de înută științifică relevabilă. Și în analizele directe, și în examenele exegezelor scenice — cărora li s-a consacrat o dezbateri aparte — mai toate contribuțiile au demonstrat un interes activ și eficace față de inepuizabilele scrieri, fără neglijarea studiilor anterioare dar și fără fetișizarea lor, cu o propensiune clară spre metode și tehnici moderne de investigație. Serafim Dulcu și Tereza Chereji (Institutul de teatru din Tg. Mures), Maria Vodă Căușan (Universitatea din Cluj-Napoca), Mircea Tomuș (redactor șef al revistei „Transilvania” din Sibiu), Ștefan Cazi-

mir (Universitatea din București), Al. Călinescu (Universitatea din Iași), Ion Pătrașcu (Universitatea din Craiova), Alex. Ștefănescu, critic literar („Scînteia tineretului”), Maria Badea (studentă la Universitatea din Craiova), Mihai Ungheanu, critic literar (redactor șef-adjunct la „Luceafărul”), președinte al Societății „Caragiale”), Alexandru Firescu, secretar literar al Naționalului craiovean (secretarul Societății „Caragiale”), Alexandru Dincă, directorul Teatrului Național din Craiova, Ion Cazaban (Institutul de istoria artei din București), Horia Davidescu, directorul Teatrului de păpuși din Craiova, Mircea Cornișteanu, regizor la Naționalul craiovean, Radu Radoslav, conducătorul „Studiului de caragialeologie” din Timișoara, criticul teatral Ion Calion („Vatra”), ziarista Octavia Trăistar (Radio), prof. dr. Ion Zamfirescu (București) și semnatarul acestor rînduri au propus ipoteze, interpretări, observări critice, căi de pătrundere în structurile operelor, au semnalat moduri recente, ale altora, de a se apropia de Caragiale (în Ungaria, Italia, Bulgaria, în țări latino-americane etc.), amănunte biografice și etnologice, conturînd o problematică amplă, cu unele rețecere referențiale.

Întîlnirile cu elevi și profesori ai unor licee din oraș și din județ, în dialoguri deschise, cîteodată captivante, au întărit concluzia că autorul le e, în bună măsură, familiar generațiilor noi. Săliile de teatru au fost arhipline, la toate re-reprezentările, cu spectatori de toate vîrstele. Sînt date care, adăugîndu-se la altele atele, confirmă că venicia lui Caragiale a intrat în constința noastră, a tuturor, ca o axiomă. Titanicul scriitor e azi al nostru ca și al lumii, al vremii în care a trăit și al timpului prezent. Celebrarea lui e un omagiu adus creației sale și poporului care l-a zămislit.

Valentin Silvestru

Secvența

● Surprizele unui **Concediu pe malul mării**, în luna octombrie, sînt puțin spectaculoase; prin ploaie sau ceață, întîrziată vîilegiatură se plimbă agale, își fac înfrigurată cura de aer, se caută și se regăsesc mereu, fără a izbîti să-și alunge nostalgiile. Deși jocurile verii sînt încă risipite pe faleze, cuvintele se alătură greoi, iar gesturile se încheagă lent. Cineastul Nikolai Gubenko privește îndelung către contemporanii săi; cînd tandru, cînd iromic, dar întotdeauna atent, își ascultă personajele, ca și cum ar urmări niște oameni descoperiți întîmplător, oameni adevărați pe care cineastul însuși îi cunoaște (odată cu publicul) doar din mărturiile lor fragmentare, uneori dureros de sincere, alteori falsificate grotesc. Senzația de autenticitate domină și copleșește întregul film: povestirea se alcătuește mozaic, rafinatele compoziții plastice se ivesc aparent după legile hazardului, iar destinele înfățișate pe ecran nu își dezvăluie trecutul și nici nu-și modifică viitorul în timpul unui singur „concediu pe malul mării”. Ca în viață, totul rămîne de aflat, căci evenimentele fie vesele, fie triste se vor petrece — poate — după ce aparatul de luat vederi și-a părăsit eroii. Un eșantion de real a fost însă decupat și propus cu inteligență meditației spectatoriilor.

I. C.

De la Secția de dramaturgie

● Ședință de birou.

Biroul Secției de dramaturgie a Asociației scriitorilor din București s-a întrunit miercuri, 27 ianuarie, în următoarea componență: Paul Everac, secretar, Paul Anghel, Radu Popescu, Valentin Silvestru, membri. S-au discutat probleme legate de cereri de intrare în secție și de titularizare. Au fost examinate toate dosarele existente, făcîndu-se recomandări.

Ședință de secție. În aceeași zi, după amiază, Secția de dramaturgie s-a reunit în plen. Au participat membri și invitați.

În cadrul planului tematic anual s-a dezbătut subiectul „Prezența piesei românești actuale în sta-

giunea 1981/1982”. Au prezentat referate Valentin Silvestru, Paul Cornel Chitic, Constantin Măciucă și Paul Everac.

La discuții au luat parte Ferenc László, Eugen Lumezianu, Eugenia Busuiocanu, Gheorghe Dumbrăveanu, Radu F. Alexandru, Vintilă Ornar, Iosif Naghiu, Th. Mănescu, Paul Cornel Chitic, Dorel Dorian, Paul Anghel.

Concluziile au fost trase de secretarul secției, Paul Everac. Următoarea ședință cu tema: „Situția actuală a criticii teatrale” se va ține în luna februarie. S-au anunțat ca referenți: Dorel Dorian, Margareta Bărbuță, Theodor Mănescu și Paul Everac.

Acțiuni ale secției. Secția de dramaturgie a înțreținut, prin 28 membri ai ei, o examinare a întregului portofoliu de piese adresate secției sau revistei „Teatrul” de către debutanți și condeie mai puțin cunoscute, în vederea promovării lor în lectură publică sau publicare. Selecția este în curs și se va încheia în luna februarie.

De asemenea, Secția de dramaturgie va sprijini Uniunea Generală a Sindicatelor din România, trimițînd scriitori în județe pentru a conlucra cu echipele de amatori ce activează în cadrul „Cîntării României”.

„Grăbește-te încet“

GEO SAIZESCU e specialistul nostru în comedii. A făcut multe, și unele chiar foarte bune. Acest gen cinematografic e foarte dificil, în genere, dar la noi e încă și mai greu. Căci încă se mai crede că o satiră trebuie să cuprindă eroi pozitivi. Or, comedia **castigat mores**, pedepsește, sancționează. În comediiile lui Caragiale nu găsești eroi pozitivi. Dar orice comedie are un erou pozitiv de o mare severitate, însușit de o imensă poftă de a înlătura răul. Acest personaj pozitiv e însuși **autorul** povestii.

Totuși, prezența unuia sau mai multor eroi pozitivi e o calitate în plus într-o comedie. Dar asta e o treabă estetică subtilă. Eroul pozitiv poate avea și el cusururi, greșeli care să nu-i dărime însă calitatea de erou pozitiv.

Reamintesc toate acestea pentru că în filmul scris de Ion Băieșu și regizat de Geo Saizescu, **Grăbește-te încet**, întâlnim o tratare foarte originală a personajului pozitiv. Eroi negativi sunt niște oameni „odioși”. Cusururile lor nu sunt teribile, dar sunt foarte urite, foarte meschine; mici în sensul moral al cuvintului. Și sunt destul de mulți acești ticăloși, ba chiar și foarte variați. Unul din ei, de pildă, se crede mare jurist (interpret: Cornel Vulpe) și luptă cu foc să găsească șefului parcurilor un alibi pentru crima acestuia (căcase un om, acesta murise, iar cadavrul dispăruse). Un alt personaj negativ este subalterna (interpretă: Vasilica Tastaman) aceluiași personaj, tinăra femeie care fusese prinsă sărutându-se cu cineva și voia să-l convingă pe șeful ei să-l scuti de oarecare vină. Aurel Giurumia îl interpretează pe soțul încornorat care se înarmează cu un satir, căci se laudă că o s-o facă bucăți pe infamă. Pe ea și pe amantul ei, un romantic cultivator de flori și poet în simțire (Mihai Mălaimare), pe care îl vedem fugind, urmărit de răzbnătorul încornorat. Alt personaj este funcționarul de la cadre (Ștefan Mihăilescu-Brăila) care face multe rele. Avem și o rudă a responsabilului parcurilor (Sebastian Papaiani) care îl ferește pe acesta pentru toate avantajele extraprofesionale pe care înalta, noua, demnitate i le poate, clandestin, procura.

În blocul unde locuiește și este președinte șeful spațiilor verzi stă și o femeie (Ileana Stana Ionescu), mereu reclamată de vecinul ei că are o haită de ciini pe care îl pune (sau lasă) să latre înfiorător, în timpul nopții. Aici, Saizescu strecoară o mică ironie la adresa muzicii pop, rock, punk. În apartament nu se găsește nici un ciine. Dar inculpată le arată cum ciinii ei sunt „concerte” înregistrate pe banda casetofonului. Un alt personaj odios este femeia de serviciu a blocului (Stela Popescu) care îl spionează pe toți chiriașii în scop „lucrativ” (cum se zice azi în limba cultă!). Tot atât de odioasă este și o jună cochetă nocturnă care intră în vorbă cu bărbaiții și le explică cum ea trăiește numai pentru „metafore” și ideal. Într-o noapte, confidențial ei va fi sărmanul șef al parcurilor. Militianul o înhață și o duce la secție. Spectatorul e incredințat că persoana este o paranoică bine cunoscută. Dar pină la urmă spectatorul află altceva cind militianul vine să-l restituie portofelul pe care idealista nocturnă avusese vreme să i-l furească. Asta creează un tipic de comedie, căci șeful parcurilor crezuse că poliția descoperise „crima” lui. De altfel, povestea tot timpul merge călare pe două false delict pe care toată lumea le amestecă și le confundă, ceea ce dă ritm comic povestii și procură dialoguri extrem de caraghioase.

Dem Rădulescu și Vasilica Tastaman, protagoniști ai noii comedii scrise de Ion Băieșu și regizată de Geo Saizescu

Pe deasupra acestui colecționar de șmecherii plutește un personaj grav și onest: președintele asociației de locatari din bloc. Toți ceilalți au ceva în comun: neseriozitate, fie pe bază de vicieșug, fie pe bază de timpenie. Pe deasupra acestor secături, găsim deci un om dintr-o bucată, cu o figură gravă, cu glas măsurat, cu gesturi puține, un om ce pare calm în ciuda cumplitelor lui remuscări. Le are nu numai pentru că accidentase un pieton, ci și pentru că nu-i acordase primul ajutor. Tot timpul e frământat, dorește să se predea autorităților. Și chiar o face. Dar denunțul său ratează, în mod de două ori comic: întâi, pentru că militianul nu-l crede, și al doilea pentru că victima, cel călcat de el, al cărui cadavru dispăruse, trăia. Era un tinăr care făcea pentru a doua oară ocolul pământului pe jos, cu propriile sale picioare. Niște picioare pentru care el avea o deosebită stimă și voia să le „reabiliteze” în această epocă unde automobilul și avionul au uzurat funcția acestor prețioase organe.

Așadar, peste zăpăceala unanimă și foteala generală provocată de comica încălcare a celor două false delict, avem, în interesant contrast, purtarea lentă, cumpănită, gravă a nefericitului erou. E interesant și paradoxal că glasul lui e calm, așezat, chibzuit, cind în realitate știm că toată ziua și toată noaptea mințea lui e zbuciumată. Această seninătate exterioară contrastează nu numai cu frământarea interioară, dar și cu agitația isterică, convulsivă a celorlalte personaje. Este o alianță de comedie bufă și dramă reală.

Dar cine oare e actorul pe care Geo Saizescu l-a ales pentru acest rol? Nu o să credeți. Este Dem Rădulescu, acel comedian care numai cind apare anunțat pe generic provoacă în sală risete anticipate. Ei bine, demult nu am întâlnit pe scenă sau ecran o figură așa de dramatică, un om frumos, da, frumos fizicizat. Este acel lucru extraordinar cind trăsăturile unui obraz se potrivesc exact cu noblețea caracterului, cu delicatețea gândului; amestec de bunătate și severitate. Repet ce spuneam adineori. Într-o comedie, personajul pozitiv e omul care

are dreptate în mijlocul unor semi-oameni care greșesc. Contrast, ciocnire de idei, care dă relief părții comice. El bine, performanța lui Dem Rădulescu este tocmai acest fior dramatic împletit în jurul tuturor ridicolelor fapte ale celorlalți. Fapte care de care mai meschine sau sincere timpote. Nu este numai cea mai interesantă partitură a actorului, dar poate și cea mai originală împerechere de farsă și dramă. Toți cei care au văzut, odată cu mine filmul, erau uluiți de noutatea acestei tratări actoricești. Nu le venea să creadă că pe ecran este chiar Dem, asul comediei românești.

Mai sint și alte câteva personaje ca să zicem așa pozitive, adică ne-ticăloase. Unul este soția șefului parcurilor (Tamara Buciuceanu-Botez), ființă autentică, sinceră, care în tot cursul povestii are o singură treabă: gelozia din pricina celui sărut extraconjugal, precum și o conștiincioasă hotărâre de a nu pricepe că mai este o vină a soțului, mult mai importantă, de care ea habar n-are. Alt personaj pozitiv (adică semi-pozitiv căci toate au mica lor vină) e, bunăoară, tinărul (interpret: Radu Gheorghe) călcat de mașină, pieton-supraviețuitor după multe accidente și care tot nu se satură, ci pornește împerturbabil la drum, deși o frumoasă fată s-a îndrăgostit de el. Dar pentru dînsul nimic nu e mai presus de înalta sa datorie. Iar fata care se îndrăgostise de dînsul este o tinăra de un romanticism de bună calitate. Ea ar fi vrut să-l însoțească în basmul său pedestru și circumterestru. Această fată este interpretată de actrița Tatiana Filip. Frumoasă, delicată, distinsă, poate cea mai exaltată sufletește dintre toți ceilalți, dar singura (cu excepția lui Dem) care vorbește neagitată, care nu minte, care nu plănuiește nimic fraudulos. O voce și o dicțiune care realizează alt paradox actoricesc în această convulsivă poveste.

Am descris mai amănunțit toate aceste aspecte ale noii comedii scrise de Ion Băieșu și regizată de Geo Saizescu, pentru că este ceva realmente reușit, în primul rînd datorită „miracolului-dem”.

D.I. Suchianu

Cinema

FLASH BACK

După 25 de ani

■ UNA din inițiativele cele mai încinate ale Cinematocii este ciclul „Privire critică după un sfert de veac”. Filme create în urmă cu douăzeci și cinci de ani sint reluate, indiferent de valoarea lor, stabilindu-se astfel un fel de diagramă a anului respectiv. Deși foarte eclectică, selecția are o intenție științifică: aceea de a arăta marile denivelări din cadrul producției mondiale, de a sublinia forța răbdătoare a capodoperelor, de a demasca nonvaloarea sau perisabilitatea filmelor comerciale sau dogmatice, în sfîrșit de a ne face părtași la acea stranie năpîrlire din gustul generației, care leapădă tot ce fusese apreciere naivă sau conjuncturală.

Din păcate, ciclul acesta, atît de interesant în intenție, este de regulă cel mai anost realizat de programatorii Cinematocii. Să fie de vină împrejurarea că multe capodopere lipsesc din arhivă ori, din contra, că au fost prea des arătate publicului? Fapt e că „privirea critică” se transformă cel mai adesea într-o derulare unilaterală a celor mai neinteresante produse (adesea subproduse) din anul respectiv. Dacă ar fi numai demodate n-ar fi nimic, asta ar intra oarecum în regula jocului. Dar filmele ce ni se propun au fost din capul locului proaste, ele s-au născut cu tare de talent, n-au nici măcar scuza dialecticii. Nici vorbă de filmul ratat al unui mare creator, sau de experimentul nereușit al unui debutant de viitor; cit privatele filmele mari — am spus — ele sint evitate cu strășnicie. Și astfel virtuala comparație valorică își pierde termenii de sus, se transformă într-un maraton al mediocrității, tirindu-se jenant prin fața unui public nedumerit.

De această dată, fiind vorba de filmele anului 1956, n-au apărut încă, în două luni de proiectie, **A șaptea pecete** (Bergman), **Strigătul** (Antonioni), **Tronul înșingurat** (Kurosawa), **Strada rusinii** (Mizoguchi), ca să rămînem doar la primele titluri din clasamentul „operelor marcante” întocmit de Jean Mitry. Au lipsit de asemenea **Omul din umbră** al lui Kawalerowicz, **Al 41-lea** al lui Ciuhrai, **Baby Doll** al lui Kazan. Din ceea ce propune Mitry (24 filme) au rădat doar **Un condamnat la moarte a evadat** (Bresson), **Străbătînd Parisul** (Autant-Lara) și **Bătrîna doamnă** (MacKendrick).

În schimb a trebuit să ne mulțumim cu anticapodopere de genul: **Melodia pierdută** (E. von Borsody — Austria), **Grădnarul spaniol** (Leacock — Anglia), **Qui-vitoc** (E. Balling — Danemarca), **Păianjenul de aur** (P. Blumenfeld — Cehoslovacia), **Cazul dr. Laurent** (Le Chanois), **Patru pași în nori** (Mario Soldati), **Lissy** (K. Wolf — R.F.G.), care n-au făcut decît să îndepărteze pe noi veniți și să umilească pe vechii cinefili, dîndu-le sentimentul că sint făcuți părtași la răscolirea pubelelor artei a șaptea.

Deși n-ar fi tocmai conform regulii, e totuși de sperat că măcar programul lunii viitoare va aduce corabia la linia de plutire.

Romulus Rusan

TELECINEMA

Unu, doi, trei...

■ EXISTĂ oameni care au scris valsuri așa cum eu sau dumneavoastră respirăm: normal, reflex (iar fi mai multe de spus despre acest reflex al valsului, unul din puținele reflexe umane care nu ar putea fi, în principiu, scotit „de apărare”). Deși, dacă ne gîndim bine...). Un vals, unul de Strauss-tatăl sau juniorul, să zicem, își are geometria lui, dialectica lui secretă, implacabilă (unu, doi, trei), care — paradoxal — îl fac lejer și dificil în același timp. Nu oricine mai e dispus astăzi să danseze un vals, probabil din cauza acestui ritm implacabil, a acestei chemări la ordine numită unu, doi, trei. Iată cum rigooarea poate da complexe, o anume stare de inhibiție. Valsul pare a fi, prin urmare, pentru mulți, o fosilizată formă de constrîngere, atunci cînd, de fapt, el nu constituie decît un chip de a pune ordine acolo unde confuzia între dans și bucuria, libertatea, imponderabilul mișcării riscă să degenereze în anarhie și dizgrație.

Cei ce au scris valsuri nemuritoare pentru muritorii care nu le mai

prea dansează acum au fost niște oameni buni — ne învăța acel **Marele vals** de duminică seara. Idee nu lipsită de adevăr la urma-urmelor, dacă ne gîndim că e o faptă din cele mai bune aceea de a face educația (și) sentimentală a unei generații prin „Dunărea albastră” sau cu foșnetul plăcut al „Ziarelor de dimineață”. O lume în care amururile cristalizează pe muzică de Strauss-tatăl sau juniorul, iar nu pe ritmurile din „Moarte și transfigurare” ale unui alt Strauss, o vreme cînd măcar pentru unii „slagărul” momentului e „Povestiri din pădurea vieneză” și nu motivul din „Așa grăit-a Zarathustra” nu reprezintă obligatoriu cea mai bună și mai fericită dintre lumile posibile, fi-rește, dar e o lume extrem de atașată prin „cheful” de a trăi vesel și în nesfîrșită bună dispoziție, încercînd să identifice în toate lucrurile și fenomenele existenței un unificator, elegant și amețitor ritm. Cine nu mai e capabil azi, între două telexuri, să fluiera sau să schițeze pașii unui vals și-a pierdut, într-un fel, o parte din candoarea,

din nalvitatea obligatorie în cazul oricărei vîrste... „Priveam, așadar, **Marele vals**, bătem tactul din picior, fermecat de o muzică în stare a mă face imun la orice stupiditate, inclusiv la aceea a filmului. Banda sonoră îmi era nu doar necesară, ci și suficientă, orchestra (care va fi fost) suna foarte bine, și gîndurile mă duceau din nou la acele prea frumoase concerte de valsuri, polci și galopuri din fiecare primă zi a noului an, susținute de Filarmonica din Viena (retransmise cu regularitate și la noi), concerte în care oamenii din cel mai serios, adică un dirijor și niște instrumentiști „de aur”, se „copilăresc” extraordinar, uitînd parcă dînr-odată că a doua zi trebuie să „atace” un Beethoven sau un Brahms, un Mahler sau un Stravinski. Ce se întîmplă oare cu acești „executanți” care valsează într-o zi și (peri)patetizează, dacă nu chiar dramatizează în altă zi cu obligația de a cînta mereu la fel de bine?

Aurel Bădescu

Radio
Televiziune

La teatrul radiofonic

● Din premierele radiofonice ale ultimelor zile, reținem **Vocația mării** de Valeriu Sirbu (regia artistică Cristian Munteanu), portretul unui tinăr inginer ce-și respectă fanatic meseria și are, sublimă compen-sație, șansa de a întîlni o reală, netrecătoare iubire. Dan Condurache, Dana Dogaru și Florian Pittiş atestă în studio, ca și pe scenă, vigoarea tinereii generații de actori. Duminică seară, teatrul scurt a difuzat **Adio, îndieni!**, o interesantă piesă de Gyrafas Miklos (traducere de Kati Harea, regia artistică Geza Varga de la Radiodifuziunea din Budapesta). Reîntîlnirea după 35 de ani a

unor liceeni din timpul celui de al doilea război mondial a prilejuit, cum se întîmplă de obicei în asemenea simbolice situații, evaluarea destinului unei generații, destin marcat deopotrivă de succese și alunecoase eșecuri. George Constantin, Mircea Albulescu, Ion Marinescu, Matei Alexandru, Ion Pavlescu, Corado Negreanu au contribuit hotărîtor la evi-dențierea tensiunii dramatice a textului. În sfîrșit, în prima seară a acestei săptămîni a fost difuzată o bună premieră de teatru românesc contemporan: **Omul și Prometeu** de Dan Tărbilă (regia artistică Constantin Dinischiotu, în interpretarea actorilor Radu Beligan și Mircea Albulescu). Meditație angajată și gravă asupra condiției umane confruntată cu rigorile libertății și ale necesității, piesa este un elogiu al înțelepciunii, echilibrului, lucidității ca mijloace și căi de soluționare a problemelor.

● O nouă emisiune muzicală este **Cîntecul românesc — tradiții, realități, perspective** (prima ediție, luni 1 februarie, programare bilunară, reluare joi, pe programul III). Ea a debutat cu o rubrică de **Confesiuni**, avînd-o ca invitată pe actrița Dina Cocea și a continuat cu un eseu asupra

raportului între popularitate, valoare, modă în muzica ușoară (autor Gh. Stroia), urmat de un dialog cu Nicolae Chirculescu („sint destul de dur cu mine, cu toate succesele pe care le-am avut”) și de un dialog cu Flavia Buref (interesată de această dată de problemele muzicii de film) și s-a încheiat cu un micro-profil Cornel Fugaru. Cum „materia” domeniului investigat de noua emisiune este extrem de bogată, secvențele viitoare ale ciclului nu vor duce lipsă de „subiecte” ci vor trebui să-și concentreze atenția asupra găsirii unor mijloace de expresie (radiofonică) proprii.

● Săptămîna trecută **Mulț e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim...**, săptămîna aceasta **Moștenire pentru viitor** (Elogiul muncii în arta și literatură română clasică și contemporană) s-au aflat în „concurență” (de programare) cu **Telecinematoca**, transmisă pe canalul I. Greu de armonizat, ni se va răspunde pe bună dreptate, structura programelor paralele, dar în orice condiții, credem, limba și literatura națională trebuie să ocupe la televiziune, ca în ansamblul vieții noastre culturale, de altfel, un loc central.

Ioana Mălin

Jurnalul galeriilor

RODICA CIOCÂRDEL-TEODORESCU :
Portret

Casa de cultură

„Fr. Schiller“

■ **ELEVĂ** a unuia dintre cei mai străluciți pedagogi pe care i-a avut învățământul nostru artistic (Camil Resu), de la care a deprins respectul pentru virtuțile desenului, ca suport al picturii, **RODICA CIOCÂRDEL-TEODORESCU** se afirmă și în culoare cu o vigoare puțin obișnuită printre slujitoarele paletelor.

Preocupată mai ales de chipul uman, în ale cărui trăsături fizice știe să deslușească bogăția universului launtric, aceea nepotolită efervescență de gânduri și de sentimente care individualizează un personaj, artista dovedește, în expoziția de la Casa de cultură „Fr. Schiller“, remarcabile însușiri de portretistă — uneori adevărate compoziții — pe care dealtfel le cunoașteam și din lucrările sale de grafică, inspirate îndeosebi de lumea teatrului și a muzicii, spre care de la o vreme își îndreaptă predilect atenția. Observate îndelung, în momentele cînd nu „pozează“, cînd deci, știindu-se neobservate, nu-și impun o anumită ținută, de obicei înepentă, rigidă, „favorabilă“, chipurile celor avropiași, din cercul prietenilor și al familiei, apar surprinse în atitudini dezgajate, și astfel mai caracteristice pentru definirea personalității lor. Tinerească mindrie, romantism specific unei vîrste generoase, demnitatea unei vieți închinată muncii creatoare de valori spirituale, nobile sentimente umane de devoțiune maternă, se desprind rînd pe rînd din aceste expresive chipuri.

Specificul local din peisajele sale, cuprinzînd de regulă spații vaste, panoramice, se împletește armonios cu un sentiment al măreției naturii, motivul fiind monumentalizat prin mijloace plastice viguroase, care-i subliniază și în acest gen posibilitățile de exprimare. Sînt calități ce le întâlnim și în tablourile sale cu flori, caldă omăzire a naturii și a podoabelor sale cromatice, în care lirismul funciar apare bine strînit de luciditatea gândirii.

O pastă bine hrănită, cu evidente calități picturale, conturează pregnant forma modelată prin culoare, inserînd-o judicios în preocupările de organizare compozițională a imaginii. Accente cromatice subtile plasate, menite a reliefa centrele de maxim interes, dezvăluie un meșteșug prob, însușit cu o seriozitate îndelung răbdătoare.

Avînd intrucitivă și un caracter retrospectiv, această bogată selecție (40 uleiuri) definește revelator personalitatea pictorice Rodica Ciocârdel-Teodorescu.

Marin Mihalache

MUZICA

O formație nouă

■ **CEA** mai larg răspîdită formație de muzică de cameră este quartetul de coarde. Se cuvinte salutată, credem, alcătuirea unei noi formații de acest fel, venind să înmulțească numărul celor similare și stabile, pe lângă numărul și mai mare al alcătuirilor și asocierilor efemere: **quartetul „Clasic“**. Iată-i convingerile muzicale (spicuim din programul de sală): „Titlatura acestui tip de formație camerală semnifică, mai degrabă, componența tradițională (vioara I, vioara a II-a, violă, violoncel) decît repertoriul abordat, căci membrii — Arcadie Zanca (întîrător), Valeriu Radulescu, Magdalena Petenghea și Teodor Pașol — au măturisat drept scop principal abordarea și promovarea literaturii muzicale românești de gen.“ Ce au cîntat? **Quartetul nr. 2** de Anatol Vieru, o lucrare folosind la maximum posibilitățile scriiturii de coarde. Mișcări de voci divergente, subtile contrapunctări ritmice, cele mai diverse raporturi de nuanțe între cartilena și acompaniament, moduri de atac tradiționale „confrunțate“ cu cele mai rar întîlnite, proporții și echilibre nu întotdeauna la îndemînă în simetriile formei — iată greutăți în fața oricărui interpret aștrai de farmecul unei partituri de incontestabilă calitate. Deta-

Sala „Dalles“

■ **ÎN** sala „Dalles“, o retrospectivă **CONSTANTIN GĂVENEA** readuce în atenție capacitatea acuarelei de a fi nu doar o simplă tehnică pentru notații rapide, impresioniste și impresionante, ci o modalitate expresivă autonomă, chiar dacă este grefată pe gândirea figurativă. De la această premisă, în fond la fel de onorabilă ca oricare alta prin autenticitatea implicării și gravitatea preocupărilor constante, esalonate pe parcursul a cinci decenii, trebuie pornită și discuția în jurul ariei tematice preferate. Cei ce s-au ocupat de Constantin Găvenea l-au definit ca un artist al Deltei, ca un nostalgic reporter al unui spațiu mirific și pitoresc, atemporal prin condiția naturală, anacronic prin „portretistica orasului“ aplicată cronologic vechii așezări Tulcea. Regăsim, într-adevăr, această dimensiune de „martor“ al spațiului și timpului său, dar regăsim, în primul rînd, determinanta lirică funciară prin care intervenția în spațiul imaginii depășește consemnarea, fără a-l viola calitatea de restituire, în favoarea instalării unei stări de spirit. Pentru că artistul este, în primul rînd, un afectiv, o sensibilitate programată doar pentru relația simpatetică frustă cu mediul proprii necesită de a exista. Tulcea nu este pentru el nici temă, nici subiect și nici motiv sau pretext, ci însăși condiția de a fi ca o respirație normală într-o ambianță firescă, la modificările căreia te adaptezi fără premeditări, crize sau înstrăinări irecuperabile. De aceea și imaginea pe care ne-o restituie are marea virtute a sincerității și poeziei, a observației dublate de evanescența polisemantică a planurilor ce o compun, fără ostentație și fără diluări de climat interior.

Dacă ar trebui să găsim un calificativ generic pentru selecția de la „Dalles“, în fond doar un fragment dintr-o creație omogenă, ar trebui să vorbim despre constanța și egala rostire, într-un fel de o tenacitate derutantă pentru cei ce consideră arta drept un teritoriu al febrilităților discontinue. Firește, tonul general este cel de factură postimpresionistă, descins din tradiția școlii noastre interbelice, lucru explicabil prin sincronizare cronologică. Dar a face din ceea ce poate deveni o țară, o calitate evidentă, fără ostentație, este un lucru domn de stimă. Dacă litografiile sînt, de foarte multe ori, înregistrări rapide și neapărat asemănătoare acuarelele, fără a cădea în extrema dizolvare a motivului, trec din ce în ce mai accentuat într-o zonă a notației de atmosferă, cu usoare accente dătătoare de concretețe și reper, ambianța cromatică acordată cu o stare de spirit, provocată de anotimpuri sau de elementul meteorologic domină afectiv, rămînînd ca detaliul să aducă localizarea. Alăturînd piesele prezentate obținem, dincolo de imaginea artistului în toată interioritatea ei generoasă, un portret al spațiului obsesiv în succesiunea vîrștelor. La care trebuie să adăugăm, pentru a completa universul artistului, florile ce aparțin, prin structură și modestă superbie, aceluiași spațiu aflat între legendă și realitate. Iar toată expoziția, ca o concluzie dar și ca un moment dintr-un proces ce nu se încheie aici, propune publicului bucureștean un artist discret, de reală calitate și care știe să regăsească virtuțile uitate în imagini aparent uzate, dar și în cîmpul acuarelei ridicate la o treaptă de existență proprie, suficientă expresivității prin ea însăși.

„Galeriile municipiului“

■ **UN** nume nou pentru publicul bucureștean — **CICERONE CIOBANU** — vine cu o pictură deplin definită în datele de conținut și formulă, decis axată pe construcție și culoare într-o manieră personală. Universul explorărilor tematice, operate de pe pozițiile figurativului sintetic, este pitoresc prin condiția sa funciară, dar artistul știe să extragă din repertoriul turistic al Deltei și din suculența personajelor ce o populează, esența. De aici senzația de parabolă, atunci cînd scena de gen surprinde un prinț pescăresc, o libație sau o petrecere cu lăutari, sau senzația de spațiu absolut, total și atemporal, atunci cînd tema este peisajul. La sentimentul general de sinteză contribuie în bună măsură modul de a concepe alveola componistică, într-un fel de vertij centripet care grupează, ca o emblemă, toate elementele în miczul pictural al pinzei, lăsînd în jur un fel de „atopos“, mediu originar în care se pot ivi, prin miracolul existenței, alte și alte sfere de viață. Spațiul receptacul se curbează, ca într-o viziune filmică superangulară sau, mai aproape de precedentul pictural, ca la generațiile de cubiști sintetici ce preluau, simultan, experiența orfismului. Dealtfel, și descompunerea în planuri de culoare articulate după axele primordiale ale fenomenelor, o anumită austeritate a gamelor dominante, și accentul pus pe desenul definitivului descind, pe o filieră ce a diminuat asceza inițială, din gândirea cubistă. Ecouri din pictura lui Braque, fără idioală cel mai „pictor“ și cînd este preocupat de formula științistă, se regăsesc în manipulările cromatice și în modul de a desena ce particularizează cîteva natuiri statice cu păsări, problema ecranelor de culoare axate pe brunuri și griuri colorate conținînd în sine și promisiwa unei direcții de real interes. Concretețea lumii reale, fără idolăla model și proiecție interpretativă, conferă consistența elementelor de vocabular și sintagmei în totalitate, propensiunile afective tinzînd către un oniric al adevărului suprasaturat, încă timid instalat la nivelul motivației ideatice. Deși accentul pus pe culoa-

rea-afect pare să eticheteze aprioric pictura lui Ciobanu, variațiuni în scara desenului, cu simplificări stilizate de factură decorativă, ne relevă esența etalării unor desene-studiu ce ar completa imaginea globală a unui artist de real interes, dotat și foarte preocupat de propria definire.

„Căminul Artei“

■ **OBSEDAT** de motivul „batiscafelor“, în fond pretexte pentru compuneri cromatice după soluții gestuale dinamizante, **DRAGOȘ VIȚELARU** ar fi riscat să împărtășească soarta pasiunii sale, aceea de a sta neobservat în imersiune, îndeplinindu-și conștiincios propriul program. Pentru a nu contribui la instalarea unui sentiment de „cufundare prelungită“, mai ales că în urmă cu cîțiva ani îl descoperam pe autor ca pe un artist interesant prin proiecțiile sale spațiale nu lipsite de implicații extrapicturale, consemnăm prezența sa în galeria „Căminului Artei“, pentru că problematica intrinsecă și o concentrare a mijloacelor expresive marchează simptomatice demersul acestui tînar prea puțin predispus conformismului imagistic. Firește, și acum sursa inspirației și motivarea ei rămîne realitatea, chiar dacă prin acest termen nu înțelegem neapărat și restituirea identității pretextului. Dar într-un moment al căutării în cele mai diferite straturi ale posibilei implicații conceptuale a imaginii picturale, analogia nu-și mai justifică prezența dacă nu propune un plan-suport de natură ideatică. Or, Vițelaru, la fel ca alți colegi de generație, trece de epidermă pentru a se implanta în substanță, căutînd mai ales autonomia conținutului și pe cea iconică. Operație ce presupune, succesiv, capacitate analitică și spirit de sinteză, dar mai ales existența unui program sever, pentru a nu divaga în cîmpuri extrapicturale sau tautologice, deci o maturitate ce nu ține de biologie ci de profesie. În acest moment, apt pentru concluzii parțiale, Dragoș Vițelaru posedă aceste date, expoziția sa fiind un argument și nu doar o simplă propunere de luat în seamă ca eveniment monden.

Virgil Mocanu

CONSTANTIN GĂVENEA : Peisaj din Delta

„Hyperion“

■ **UN** recent concert al formației „Hyperion“, programat în cadrul fluxului cameral din Studioul radiofonic T 8 ne îndeamnă la reflecție asupra unui nou personaj de nedorită prezență: stinghereala, sentimentul de solitudine probat în fața unui public inexplorabil restrîns, el însuși, la proporții „camerale“. Aceasta cu atît mai mult cu cît ambianța studioului îndemna la dialog, la sinceritate, iar programul se anunța interesant.

Drumurile propuse de creațiile lui Cornel Tăranu, Costin Cazaban, Horia Șurianu, Nicolae Brînduș, Marcel Spinei, Iancu Dumitrescu, Octavian Nemescu și Cornelii Cezar — compozitori prezenți pe afișul manifestării — ne facilitau traversarea din lumea experimentului în cea a ideii, după cum se exprima prezentatorul concertului, Horia Șurianu.

Căile și modalitățile de realizare ne erau deja cunoscute; diferite substanțial de la compozitor la compozitor, ele au devenit cu timpul, cam de pe la 1965 încoace (în cazul unora), adevărate embleme personale. Se caută, în interiorul lor, li se sondează direcția, puterea de regenerare, de penetrație; și este bine să fie așa, pentru că doar din căutări, din experimente, se poate ajunge la un numitor

comun. Însăși existența unei dinamice lumi multisonore este o vie promisiune în care ne place să credem.

Pentru a mentine nestinse trăirile și pulsul unei piese, compozitorii au ales drumul sincerității. Cornel Tăranu (**Otrande II**) crede în monodie și în forța eterofoniei. Costin Cazaban (**Zig-Zag**) în puterea de creație a interpretilor aflați în fața unor structuri cu repere stabile, Horia Șurianu (**Vîrșă**) în dicotomia tensiune-contemplație. Nicolae Brînduș (**Soliloquii și Cantus Firmus**) propune duble repere într-un joc liber determinant. **Sonata** lui Marcel Spinei nu face notă discordantă în context. Iancu Dumitrescu (**Movemur et sumus**) încearcă repetate abstractizări de esență folclorică. Octavian Nemescu (**Cureubee**) optează pentru o muzică ce iese din cotidian și se întoarce apoi la el prin zone de concentrări și desfășurări. Cornelii Cezar (**Ziua fără sfîrșit**) își dedică lucrarea unei stări sufletești, are curajul căutării și al modelării de sine, căutînd permanent adevărata finalitate a oricărui gest.

Important ni se pare și faptul că se apelează la o formație de excelenți interpreți (Aurelian Octav Popa, Ștefan Thomasz, Ion Ghiță, Marcel Spinei și Costin Petrescu) care, sub conducerea lui Iancu Dumitrescu, își onorează menirea.

Carmen Stoianov

Iarăși Titu Maiorescu

Cu mult interes am deschis **Istoria literaturii române de la început pînă azi** de Al. Piru și imediat am citit capitolul despre Titu Maiorescu. Deși, după apariția cărții mele **Scrieri despre Titu Maiorescu**, considerăm că, în ce mă privește, am încheiat-o cu criticul Junimii pentru a mă întoarce la preocupările mele de bază, mă simt obligat să ies iarăși în arenă, cum am făcut-o și acum un an și ceva în legătură cu o serie de dicționare. Nu mă extind asupra întregii cărți, ceea ce m-ar duce numai la generalități, ci mă opresc asupra lui Titu Maiorescu pentru a urmări pas cu pas, amănunțit și cu dovezi incontestabile, metoda de lucru și vederile unui foarte cunoscut istoric literar.

Cum îl prezintă Al. Piru pe Titu Maiorescu? Pe de o parte cit se poate de confuz, pe de altă parte cu date și interpretări cu totul greșite, însoțite de o surprinzătoare ignoranță în domeniul științei literare. Iată, între altele, ce ne este dat să citim chiar la început (p. 121): „Date fiind izvoarele sale filozofice (Hegel, Vischer, Schopenhauer) și exemplele de care se servește (Homer, Horatiu, Sofocle, Shakespeare, Goethe, Schiller, La Fontaine, Hugo) Maiorescu nu depășește din punct de vedere teoretic idealul clasic (ut pictura poesis)”, abia apropiindu-se de cel romantic [...]. „**Ut pictura poesis**”! E clar pentru oricine că acest principiu preconizează o artă **descriptivă**, în urma răstălmăcirii unui enunț al lui Horatiu. Cum adică, Hegel, care spune că frumosul este „das sinnliche Scheinen der Idee”, Vischer, care merge pe urmele lui Hegel, Schopenhauer, care susține că arta este expresia „ideilor platonice — toți aceștia, care pun accentul pe **idee**, reprezintă principiu „**ut pictura poesis**”? Dar urlași citiți, ca Homer, Sofocle, Shakespeare, Goethe, Schiller etc., îi poți oare încadra în principiu „**ut pictura poesis**”, principiu dărimat cu atita răsunet de Lessing? E pur și simplu uluitoare atita ignoranță. Apoi în ce-l privește pe Maiorescu: Al. Piru însuși arată că, după acesta, frumosul este „manifestarea sensibilă a ideii”, că poezia „ne revelă „un rest inexprimabil al adîncului inimii omenești”, cu alte cuvinte inefabilul”. Dar dacă este așa — și așa este! — cum vil și vorbești despre principiu „**ut pictura poesis**” la Maiorescu, noțiune la care nu face nici cea mai palidă aluzie și pe care n-o aplică? Dar mai e ceva: Al. Piru afirmă că „**ut pictura poesis**” exprimă, din punct de vedere teoretic, „idealul clasic”. „**Ut pictura poesis**” idealul clasic? De unde scoate această absurditate? Iată, numai într-un mic pasaj de la început cite lucruri care denotă ignoranță.

Dar lucrurile nu se opresc aici. Al. Piru vorbește despre „izvoarele filozofice” ale lui Maiorescu: Hegel, Vischer, Schopenhauer. Cum stăm cu Hegel, lipsa de influență din partea acestuia, cred că am dovedit-o suficient în cartea mea. Cit despre Vischer, deja Lovinescu a dovedit-o cu prisosință că de la acesta n-a preluat decît formulări curente în poeziile vremii. În ce-l privește pe Schopenhauer, influența din partea acestuia într-adevăr a fost mare și anume tocmai în problemele cele mai esențiale, numai că Piru nu arată absolut nimic în această privință. Dar pe linie filozofică lucrurile se agravează. Rezultă clar că jurnalul lui Maiorescu, acest document atît de important pentru formația sa spirituală, l-a consultat cit se poate de superficial — sau poate deloc. Cum de n-a observat însemnarea din 9 decembrie 1857, în care tinărul Maiorescu, între altele, spune: „Altfel, prelucrez acum în românește logica lui Herbert [...]”, pentru ca apoi să exclame: „Filozofia e o știință divină”. Nu e cazul să citez întregul pasaj — unul din cele mai revelatoare din întregul jurnal — în care își exorimă entuziasmul pentru filosofia lui Herbert, primul său contact cu filosofia. Trebuie să mai adaug că Al. Piru nu amintește cu nici un cuvînt disertația de doctorat a lui Maiorescu, **Relația**, în care îl refuză pe Hegel ca „neștiințific”, dar mai ales nu se referă la cartea sa **Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form**, apărută la Berlin în 1861, lucrări pline pînă la sațietate de citate și parafrazări după Herbert, mărturisind că acesta este, în domeniul psihologiei, cel mai mare gîditor de la Aristotel încoace. Ei bine, Al. Piru, între „izvoarele filozofice” ale lui Maiorescu, pe Herbert nu-l amintește cu absolut nici un cuvînt, deși acesta a pus bazele pregătirii sale filozofice. În aceeași ordine de idei, tinărul Maiorescu, la 11 martie 1859, notează: „Am înghițit cu o plăcere furioasă broșura lui L. Feuerbach: Grundsätze der Philosophie der Zukunft. Parc-ar fi vrut să-mi scrie con-

fesiunea mea proprie așa ne nemerim”. Și într-adevăr influența lui Feuerbach e vădită atît în disertație, cit mai ales în **Einiges Philosophische**, în care Maiorescu citează din Feuerbach **pagini întregi**, dînd chiar întregii cărți drept motto un pasaj lung din Feuerbach. Și totuși la Al. Piru nici Feuerbach nu figurează cu absolut nici un cuvînt. Rezultă clar că n-a avut în mină aceste două lucrări atît de importante ale lui Maiorescu. De asemenea cu nici un cuvînt nu sesizează Piru cum ajunge Maiorescu, prin Auguste Comte, apoi prin Herbert Spencer și Th. Buckle, la evoluționism. Toate aceste date indică linia de gîndire a criticului Junimii, linie care se reflectă în întreaga sa activitate. Ele nu pot lipsi din portretul spiritual al lui Maiorescu, fiindcă marchează încadrarea lui în spiritualitatea europeană, reflectînd prin el un aspect important al mișcării de idei de la noi. Și Al. Piru se încumetă să vorbească despre „izvoarele filozofice” ale lui Maiorescu!

Nu trebuie să uităm că ivirea lui Titu Maiorescu denotă ivirea literaturii noastre clasice, a marii noastre literaturi și că Maiorescu a fost îndrumătorul ei. Prin prisma acestei slări de fapt trebuie scris acest capitol. Al. Piru era bine să se gîndească la spusele lui Dobrogeanu-Gherea, marele adversar al lui Maiorescu: „D-l Maiorescu [...] a stat strajă înaintea edificiului literaturii. [...] E de ajuns să citim acele probe de poezii monstruose strînse de d-sa pentru a vedea ce mărginiți, ce secături aveau dorința și îndrăzneala să ceară un loc în literatura românească, și d-l Maiorescu a avut glas destul de tare și destulă autoritate pentru a da în lături pe acești îndrăzneți pretențioși. [...] Pe de altă parte d-sa a putut cunoaște, numai în citeva poezii, un om cu adevărat talentat, pe care și l-a încurajat mult, e vorba de Eminescu.” Iată cea mai bună caracterizare a momentului Maiorescu, pe care Al. Piru ar fi trebuit s-o aibă în vedere: criticul Junimii reprezintă o **reacție puternică** față de mediocritatea alotăpînitoare, aplicînd cel mai sever **spirit critic** și introducînd **criteriul estetic** în judecarea operelor literare. Aceasta este marea faptă a lui Titu Maiorescu: **Spiritul critic și criteriul estetic**. Ce șters arată Al. Piru acest lucru: „Voind a educa conștiința artistică a contemporanilor, el publică un studiu, **O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867**, în care dă citeva norme, nu firește pentru prepararea poeziei, cit pentru înțelegerea ei [...]”. (Cititorul se alege de aici cu o învățătură foarte importantă: că o poezie se **prepară** — poate ca o omletă).

CEEA ce izbește în expunerea lui Al. Piru este lipsa unor linii ordonatoare. Amintește cite o critică sau alta, însă oarecum la întâmplare, înșirînd poezii despre care tratează, dar fără să observe ideile esențiale care domină în ele. Nu-și dă seama că privind în ansamblu scrierile și activitatea lui Maiorescu rezultă că el s-a afirmat în trei direcții: în domeniul literaturii, în domeniul limbii și în domeniul social-cultural. (Lăsăm la o parte activitatea sa politică.) Ce-i drept, în ce privește literatura, Al. Piru înșiră citeva amănunte din critica menționată a lui Maiorescu, în frunte cu definiția că „frumosul este manifestarea sensibilă a ideii”, dar nu observă că în studiul consacrat lui Eminescu vederea sa se precizează substanțial: „căci nu ideea rece, ci ideea emoțională face pe poet”. **Ideea emoțională** — iată un adevăr de necontestat, dar Al. Piru nu-l observă. Nu observă nici ideea **impersonalității** în artă și literatură susținută de Maiorescu, nu observă că după criticul Junimii prin artă și literatură sintem înălțați în **lumea ficțiunii ideale**, idei care au stîrnit discuții aprige în vremea aceea. Nu observă nici ideile foarte judicioase ale lui Maiorescu în ce privește raportul dintre artă și morală. Dar neglijența lui Al. Piru ajunge la culme prin faptul că nu sesizează cel mai de seamă principiu literar al lui Maiorescu: importanța patrimoniului popular ca sursă și model de inspirație. Despre importantul articol al lui Maiorescu, **Asupra poeziei noastre populare**, Al. Piru spune atît: „Maiorescu recenzase favorabil colecția de **Poezii populare** adunate și întocmite de V. Alecsandri”. Ei bine, Al. Piru dă dovadă de cea mai crasă superficialitate, fiindcă oricine citește această critică nu poate să nu constate că ea reprezintă o adevărată mărturisire de credință literară, afirmată deja în prima sa critică. Nu găsim nici un cuvînt despre faptul că acest fir reapare accentuat în diferite critici, pentru

ca să culmineze în celebrul său răspuns la discursul de recepție la Academie al lui Duiliu Zamfirescu, ultima lui ieșire în domeniul criticii literare, răspuns care a trezit mare vilvă, dar care pentru Al. Piru nu există.

Deosebit de izbitor este faptul că Al. Piru nu amintește cu nici un cuvînt activitatea lui Maiorescu în domeniul limbii, doar el a dus lupta necruțătoare împotriva latinismilor contribuind hotărîtor la regenerarea limbii noastre literare. Dar și mai izbitor este faptul că nu amintește cu nici un cuvînt despre ideologia social-culturală a lui Maiorescu. Al. Piru citează articolul **În contra direcției de azi în cultura română**, dar numai ca să spună că aici „critica se extinde asupra întregii vieți intelectuale”, fără să sesizeze că Maiorescu aici pune în modul cel mai drastic problema „formeii fără fond” stîrnind una dintre cele mai vehemente dispute din istoria culturii noastre cu repercusiuni pînă astăzi. Culmea este că în capitolul precedent (p. 119) citează formula „forma fără fond”, însă pentru ca să arate că prin aceasta „Maiorescu urmărea împiedicarea proliferării unei literaturi epigonice”, ceea ce nu este subiectul adevărat al acestei critici. Al. Piru n-a înțeles că de fapt Maiorescu în articolul respectiv a zguduit din temelii întregul nostru edificiu social-cultural, ceea ce nu se putea să nu fie relatat.

O lipsă gravă a lui Al. Piru este că nu ne vorbește nimic despre talentul de scriitor al lui Maiorescu, lucru pe larg apreciat astăzi. Nu ne vorbește despre jurnalul său, una dintre primele și cele

mai importante apariții în genul acesta la noi, cu drept cuvînt numit de Al. Paleologu un adevărat „Bildungsroman”. Dar nu trebuie uitată nici **Istoria României contemporane**, care în mod just a fost comparată nu o dată cu Tacit. Nu mai vorbesc despre talentul oratoric al lui Maiorescu, de asemenea neglijat de Al. Piru.

Toate aceste date nu pot lipsi dintr-o adevărată prezentare a lui Titu Maiorescu. Al. Piru se pierde în amănunte cu totul inutile, de exemplu ține să înșire toate mediocritățile dărmate de criticul Junimii, dă citate care nu lămuresc nimic, ca de exemplu pasajul, de aproape o jumătate de pagină de la sfîrșitul capitolului, despre „forma sileptică” și altele, în timp ce despre „forma fără fond” în adevăratul ei înțeles, ca și despre alte idei și probleme, ca **impersonalitatea** în artă, care a deschis polemica aprigă cu Gherea, apoi înălțarea în lumea ficțiunii ideale prin artă, importanța **patrimoniului popular** și altele, atît de legate de numele lui Titu Maiorescu, nu are nimic de spus. Uimește cum se oprește Al. Piru asupra unora din articolele lui Maiorescu relatînd mic-scoarăște conținutul lor, dar fără să observe fondul lor de idei. Ceea ce ne prezintă în acest capitol nu este cu adevărat Titu Maiorescu, cel care a fost un mare îndrumător al literaturii noastre; este o figură ștearsă, fără nici una din însușirile prin care a marcat și animat o epocă.

Liviu Rusu

găsi nici umbră. Am făcut însă altceva: prin cercetări minuțioase am dovedit o serie întreagă de greșeli grave comise de Tudor Vianu, greșeli prin care a determinat călî profund eronate în publicistica noastră literară. Îndosebi în ce privește hegelianismul estetic al lui Maiorescu, idee lansată de T. Vianu, am dovedit că „marele (adevăratul) estetician”, cum îi place lui M. Zăciu să se exprime, n-a sesizat, n-a înțeles tocmai chintesența esteticii hegeliene, de unde deducții foarte eronate, lucru prin nimic scuzaibil. Am mai arătat că Maiorescu, în **Einiges Philosophische...**, are un capitol intitulat **Aesthetik** și că pe aproximativ 30 de pagini reproduce și parafrazează din estetica lui Herbert, dar că „marele (adevăratul) estetician” n-a sesizat acest lucru și nu l-a consultat pe Herbert. Am mai arătat că în timp ce chiar și un minimal cunoscător al istoriei filosofiei știe că Feuerbach era unul dintre cei mai mari adversari ai lui Hegel, „marele (adevăratul) estetician” afirmă că Feuerbach l-a putut duce pe Maiorescu spre Hegel. Și multe altele am mai arătat. Odată ce am descoperit atîtea și atîtea greșeli, nu eram oare obligat, repet, obligat, în interesul științei noastre literare, să le dau publicității? Puteam să las să circule atîtea neadevăruri care induceau lumea în eroare? „**Amicus Plato, sed magis amica veritas**”. Dar oricine se poate convinge că totul am demonstrat într-o manieră cit se poate de academică. În ce privește reîntegrarea mea în „ierarhia universitară”, țin să declar în modul cel mai categoric: singura persoană care are meritul de a fi fost readus la catedră, **fără nici un alt sprijin**, este academicianul Ilie Murgulescu, ministrul învățămîntului în epoca aceea, care încă din vremea studentiei îmi cunoștea convingerile și atitudinile democratice, cel care a reparat atîtea nedreptăți.

M. Zăciu mă etichetează spunînd că recurg la „dulcegării și chinute raționamente”, mă acuză de „iconoclasim” și „idolatrie”. Consider că îl onorează acest gest, mai ales că etichetele nici nu sînt propriile sale invenții, el le-a luat dintr-un articol (de 3 ori citat în scurtul său text!) al lui Paul Cornea, în care acesta a combătut cu cea mai mare vehemență reconsiderarea lui Titu Maiorescu, egălinî în denigrare pe C.I. Gullian și N. Tertulia. Se vede că M. Zăciu mai este obsedat de ecouri din vremea cînd el însuși cînta în struna denigratorilor.

L. R.

Redescoperirea lui Cervantes ⁽¹⁾

IZVOR mereu tânăr, țișnind din etaje subterane tot mai adinci, Secolul de Aur spaniol își mărturisește din cînd în cînd inegalata-i vitalitate, cea care pe o lungă perioadă a alimentat aproape întreaga literatură europeană. Și nu e de mirare: scriitorii spanioli de atunci — toți cei cuprinși între nașterea lui Garcilaso de la Vega (1501) și moartea lui Calderon de la Barca (1681) — au intuit, descoperit și folosit cam tot ceea ce, mai tirziu, aveau să intuiască, descopere și folosească toți marii scriitori europeni, atît în poezie și proză, cît și în dramaturgie. Și nu numai atît: slujindu-se de o limbă de acum adultă (Ramón Menéndez Pidal) și mutind pe pămînt spaniol spiritul renașcentist, ei au statonnicit, chiar și nemărturiste, legile definitive ale unei noi epoci literare, cea a barocului. Templul acestuia se află, de aceea, în Pirinei.

Miguel de Cervantes este în acest context numele de la care se pornește întotdeauna în ierarhia prozei europene, recunoscîndu-i-se meritul de a ne fi dat prin *Don Quijote* primul roman modern. Dar Cervantes, aveau să stabilească secolele de după aceea, reprezintă mai mult decît atît, opera sa acoperind toate genurile literare și dînd formă definitivă citorva dintre speciile acestora.

Nuvela, înțelesă în accepțiunea ei de mai apoi, așa cum a fost practică de Merimee, Maupassant, Cehov, Twain, iar la noi de Negruzzi, Caragiale, Slavici, etc., specie cu origini revendicate mereu de secolul al XIII-lea, este, în multe feluri, creația lui Cervantes. Căci, dîncolo de acele celebre *Cento novelle antiche*, dîncolo de Boccaccio și continuatorii săi direcți (Bandello, Malespini sau Erizzo), autorul lui *Don Quijote*, prin cele douăsprezece „nuvele exemplare”, publicate pentru prima dată în 1613, consacră în mod neîndoielnic această specie, dîndu-i circulație universală.

Patru din aceste nuvele au fost traduse la noi mai demult (*Cele două fete și Isabella Spaniola-Engleza* au apărut la Iași în 1874 și, respectiv, 1876, iar *Señora Cornelia și Ciinii din Valladolid* s-au publicat la București, în 1901 și, respectiv, 1909), dar nu li s-a dat niciodată atenția pe care o merită și nici nu au mai fost reluate decît întîmplător, atenția traducătorilor noștri fiind monopolizată, în primul rînd, de *Don Quijote*, din care nu avem totuși o adevărată traducere!

Abia în ultima vreme, acest interes se deschide și spre alte lucrări, datorită pasiunii singulare a lui Sorin Mărculescu, cantonată cu erudiția și aplicarea sa în spațiul Secolului de Aur, din care, după *Muncile lui Persiles și ale Sigismundei*, ne oferă acum textul integral al celor douăsprezece „nuvele exemplare”, însoțite de un studiu amplu și profund, precum și de notele corespunzătoare.

Evenimentul editorial este prea mare pentru a trece peste el într-o singură „fereastră” a acestei rubrici și ne-am îngăduit să-l despărțim în două, simțind că și așa spațiul este insuficient: deși atît de tirziu, cititorul român se va desfăta din plin cu aceste nuvele și, ceea ce e mai important, nu le va descoperi decît foarte vag distanță de exigența sensibilității contemporane.

Nu le-a fost greu cercetătorilor, scrutînd *Nuvelele exemplare*, și trecîndu-le de la unul la altul datele de cronologie ale elaborării, să conchidă aproape unanim că acestea, alături de *Don Quijote*, reprezintă cele mai desăvîrșite pagini ale lui Cervantes. Din moment ce au fost scrise în aceeași perioadă cu celebrul roman, majoritatea în „pauza” dintre prima și cea de a doua parte, era firesc să se facă o astfel de relație și, implicit, să se emită o atare judecată. Chiar dacă Cervantes însuși, ca părinte, rămînea îndrăgostit de *Galatea* (publicat 1585) și își depozita toată speranța sa într-o eternitate în *Muncile lui Persiles*, romanul apărut postum.

Sorin Mărculescu, copleșit de autoritatea surselor critice, încearcă și reușește gestul temerar de a treci dîncolo de aceste opinii, pentru a demonstra în studiul său valoarea estetică particulară a nuvelor în care se concentrează „toate obsesiile literare, stilistice și tematice ale lui Cervantes”, ceea ce face din ele „o adevărată placă turnantă” a întregii opere cervantine.

^(*) Miguel de Cervantes — *Nuvele exemplare* — traducere, studiu introductiv și note de Sorin Mărculescu, Editura „Cartea Românească”, 1981.

tine. Deghizat în navigator solitar — deghizat pentru că nu pierde niciodată din vedere orizontul critic menționat, dar își îngăduie să schimbe direcția plutirii — el își susține convingerea critică pînă la capăt, argumentînd-o din toate unghiurile posibile și adăugînd astfel la bibliografia generală a autorului tradus o contribuție personală pe care numai circulația încă redusă a limbii române o va face să nu fie avută în vedere, pe cît merită, de viitorii cervantiniști. Și e nedrept, pentru că oricît s-ar crede (indiferent de cine) că despre Cervantes nu se mai poate spune nimic nou, întotdeauna se va mai găsi cite ceva, una din condițiile fundamentale ale eternității fiind tocmai această continuă descoperire.

CONDIȚIE care în cazul lui Cervantes a funcționat mereu: în 1914, pfaînd ediția nuvelor de față, Francisco Rodriguez Marin era de altă părere („*Nuvelele exemplare* sînt descoperite, studiate și perfect clasificate de mult timp...”), dar după el au venit Americo Castro, Madariaga, Joaquín Casaldueño, Baquero Goyanes, Werner Krauss, Walter Pabst, Otis H. Green, Mauricio Molho, Hatzfeld și mulți alții — nu i-am uitat pe Azorín, Unamuno și Ortega y Gasset —, dovedind că nu-l deloc adevărat, pentru că descoperirea putea fi repetată.

Mult mai intuitiv, în acest sens, rămîne Gregorio Mayans y Siscar, cel care în „Viața lui Miguel de Cervantes Saavedra”, operă scrisă pentru a însoți traducerea lui *Don Quijote* în engleză (J. și R. Tonson), se apleca, în 1737, asupra prologului scris de Cervantes la *Nuvelele exemplare* și citînd, precum Sorin Mărculescu azi, partea finală („Numai de un lucru vreau să ții seama, și anume că de vreme ce am avut îndrăzneala să îndrept aceste nuvele către marea contă de Lemos, vor fi ascunzînd cine știe ce taină care le înalță” — subl. S.M.), conchidea: „Această taină rămîne sigilată pentru mine. S-o destăinuiesc cîine o înțelege”. (Ed. Espasa-Calpe, 1972, pag. 143).

Stăruitor și beneficiind de acele obligatorii nopți lungi în care a mutat din spaniolă în română textul nuvelor, Sorin Mărculescu se apleacă tocmai asupra acestui paragraf, convins că „e vorba de ceva mai mult decît de o formulă protocolară”, deci, de un „miez tainic”, pe care-l mărturisește de la bun început — *taina rodului gustos* — și încercînd să-l descompună bucată cu bucată.

Nu-i o descompunere fără folos. Pentru că se spulberă, cel puțin, două judecăți de mare autoritate, punîndu-se în locul lor una singură. Prima dintre acestea are în vedere calificativul de *nuvele exemplare*, înțeles de mulți ca *pilduitoare* în sens strict, deci moral. A doua, menționată deja, stabilește comunicarea directă a acestor texte cu *Don Quijote*, în defavoarea lor, și a fost susținută, între alții, la modul categoric, de Menéndez Pelayo: „...Cervantes, cel din *Quijote*, opera prin care se explică și se justifică *Nuvelele exemplare*, cele care, cînd sînt bune, par fragmente desprinse din nemuritoare opera, cea în care și-ar fi putut găsi azil, precum și-au și găsit două dintre ele, e adevărat nu cele mai fericite. Cu *Rinconete*, *Colocviul ciinilor*, *Țigăncea*, *Gelosul extramadreran* și altele citeva, fără a uita apoteogmele și moralismele din *Licențiatul Sticoanță*, se întregeste reprezentarea vieții spaniole din *Quijote*, fiind prin urmare inseparabile de opera magna, căreia îi servesc de ilustrație și complement”. (*Discursos*, Espasa-Calpe, 1964, pag. 114).

Traducătorul de azi nu infirmă tot atît de categoric aceste opinii, dar dă intuiție perfectă lucidității și deplinei conștiințe pe care Cervantes a avut-o asupra propriei sale valori și a poziției sale exacte în literatura spaniolă. Acel: „mă bate gîndul, și chiar așa este, că eu sînt cel dîntîi alcătuitor de nuvele în limba castiliană”. Rîscind frumos, Sorin Mărculescu își duce teza spre final, convingîndu-ne că părintele romanului modern este și părintele nuvelor, așa cum a funcționat mai apoi în literatura universală și, că, în fapt, aceste texte cervantine nu pot fi considerate drept „ilustrație și complement” pentru *Don Quijote*, partea a doua a gloriosului roman fiind superioară celei dîntîi tocmai pentru că în această „pauză” Cervantes a avut intuiția genială a nuvelei ca specie independentă, statonnicîndu-l un statut estetic în vigoare și azi.

Darie Novăceanu

Arta traducerii

STAREA unei literaturi se exprimă, desigur, în principal prin operele de înaltă valoare estetică în care se dovedește capacitatea să găsească intruparea originală, cu profundă rezonanță umană și sincronică sau innoitoare față de cele mai semnificative opere, tendințe și cuceriri ale literaturii mondiale din epoca lor. Dar treapta pe care s-a ridicat o literatură se exprimă cu exactitate și în capacitatea sa de a găsi marilor valori universale echivalențe pline de forță sugestivă a originalului, de expresivitatea sa bogată și de farmecul său de miracol unic și irepetabil. Iată de ce sînt convins că numărul impresionant al traducerilor din literatura universală publicate în limba noastră în anii care au trecut de la cel de-al doilea război mondial și datorită cărora o bună parte a tezaurului literar al omenirii se află azi la dispoziția cititorului român, ca și calitatea literară demnă de toată lauda a acestor roade ale subtilității și complicatei alchimii de a descoperi în limba noastră farmecele secrete, sugestiile misterioase și înțelesurile cele mai ascunse ale altor limbi, de multe ori foarte străine de firea limbii române, constituie pentru noi un temei de îndreptățită mîndrie. Situația excelentă dobîndită de arta traducerii în literatura noastră se datorează, fără nici o îndoială, valențelor nobile, caratelor nebanuite, expresivității subtile și ferme-cătoare dobîndite de limba noastră literară prin opera unor foarte mari poeți care au răscolit zăcămintele de miracol ale graiului românesc între cele două războaie, ca și în zilele noastre, dar ea a fost adînc influențată de nobletea conferită acestei arte de rivna pasionată cu care i s-au dedicat marii noștri poeți, de la Blaga, Arghezi, Philipide sau Ion Pillat, la Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, A. E. Baconsky, Gellu Naum, Nichita Stănescu, Ștefan Augustin Doinaș, Ioan Alexandru și alții.

În strălucitoarea pleiadă a măestrilor tălmăcirii în limba noastră — și mă gîndesc, firește, la cel mai înalt nivel al artei traducerii, care este traducerea de poezie — și-au asigurat un loc de seamă, demn de toată stima, cîțiva scriitori care în devoțiunea lor plină de pasiune au renunțat la creația poetică originală — sau la darea ei în vileag — pentru a se dedica exclusiv nobilei arte a transpunerii de sugestii inefabile și a căutărilor de echivalențe ale farmecului comun în limbi diferite.

Printre acești rari pasionați al alchimiei tainice din care pot rezulta sensuri, sugestii și muzici similare cu cele închise de marii poeți al lumii în versuri cu rezonanțe inexistente în limba noastră, de a reface, adică, o melodie și înțelesurile ei ascunse cu notele unui muzicant totuși — sau aproape cu totul — diferite, se numără și Aurel Covaci.

Azi, la cincizeci de ani, Aurel Covaci poate constata, simplu și senin, că a transpus din alte limbi în graiul românesc peste 150.000 de versuri — ca să nu le amintim decît pe cele publicate în volum. Din truda sa migăloasă și complicată au dobîndit expresie, demnă de valențele lor, în limba noastră, mari opere în versuri al căror sunet grav umple întregi epoci ale istoriei literaturii universale: *Gerusalemme Liberata* de Tasso, *Paradisul Pierdut* de Milton, *Lusiada* de Camões, *Oberon* de Wieland, *Teatrul lui Corneille* și *Tirso de Molina*, volume de tălmăcirii din poeți care au descoperit chei noi ale

lirismului: Yeats, Kents, Sandburg, T. S. Eliot, José Martí, Pablo Neruda, William Carlos Williams, Agostinho Neto, Marina Tsvetaeva și alții.

ARTA, simplă și complicată în același timp, a traducerilor lui Aurel Covaci m-a izbit pentru prima dată cu zece ani în urmă, cînd mi-a căzut în mîini tălmăcirea marelui poem epic *Martin Fierro* de José Hernandez. Trăisem aproape șase ani în țara care își vede intruparea croulului național, a caracterului argentinian și a viziunii specifice despre lume, despre viață și despre om în personajul făurit de José Hernandez. Studiaseam cu cea mai mare atenție acest poem, pe care îl regăscam în colibele *gauchos*-ilor din pampa nesfîrșită ca și în bibliotecile celor mai rafinați intelectuali, îl examinaseam în câteva studii, îi căutasem sensurile ascunse, îi învățasem pe de rost sute și sute de versuri. Mă gîndisem de multe ori la necesitatea de a traduce în limba română acest poem — care sub aparența de relatare a unei vieți aventuroase este o *Odisee* a pampei și o descifrare a tragismului existenței. Am alungat însă întotdeauna acest gînd deoarece îmi dădeam seama de imensele dificultăți ale tălmăcirii, izvorite nu atît din vocabularul regional — pentru a cărui descifrare și argentinienii au nevoie de glosar — cît din forma fixă a strofelor și din strîmțarea a unor sensuri complexe într-o relatare aparent simplă. Citînd cu mare atenție traducerea lui Aurel Covaci am constatat cu bucurie că ea rezolva toate problemele și trecea peste toate dificultățile cu exact aceeași simplitate, cu același firesc cum făcuse José Hernandez.

Citînd apoi cu sporită curiozitate, în cursul anilor, celelalte volume de poezii traduse de Aurel Covaci am constatat, fie că e vorba de Milton sau de William Carlos Williams, de Tasso ori de Pablo Neruda, că tălmăcirea românească surprinde fluente specifică a originalului și reverberația misterioasă a sensurilor lui printr-o excepțională capacitate de a se integra în fluxul ascuns al poemului tradus, ca și printr-o rară forță de a modela limba noastră pentru a-i cuprinde fluctuațiile caracteristice, rezonanțele definitive. Este, cred, suprema ambiție pe care o poate nutri un traducător capabil să respecte mai presus de orice textul original și să reziste tentației de a-l folosi ca simplu pretext pentru exerciții proprii.

Devotamentul lui Aurel Covaci față de arta sa de traducător a ajuns chiar și la hotarul exagerării, făcîndu-l să păstreze nepublicate ciclurile de poezie originală scrise în cursul anilor. Recenta publicare — în urma atribuirii eronate a textului lui Nicolae Labiș — a unor fragmente dintr-un amplu poem al său din tinerețe a dezvăluit pe neașteptate o față ascunsă a traducătorului, aceea de poet original al cărui talent a fost pus în lumină de cîteva comentarii, chiar dacă entuziasmul comentatorilor a fost într-o anumită măsură sporit de marelui nume al celui cărui i s-a atribuit eronat acest text și de un moment în mod natural festiv. Acum, cînd Aurel Covaci trece hotarul spre cel de-al șaselea deceniu al vieții, considerăm că adăugarea dimensiunii creației sale originale la orizontul larg al neobostei sale activități de traducător este nu numai o necesitate, dar și o obligație.

Francisc Păcurariu

Studii austriece despre Sadoveanu

■ CUNOSCUȚUL Cerc de limbă și literatură română ce funcționează în cadrul Institutului de romanistică al Universității din Salzburg ne propune cîteva investigații în legătură cu rolul jucat de cărțile populare în gîndirea și scrisul lui Sadoveanu. Ele ocupă întregul spațiu al celui de al treilea Calet din seria de Studii asupra limbii și literaturii române, pe care o scot la Salzburg Dieter Messner și Irmgard Lackner.

Intr-un Cuvînt înainte, semnat de Irmgard Lackner și Dieter Messner, se explică opțiunea cercetătorilor austriei pentru acest aspect al personalității lui Sadoveanu, mai puțin cercetat, deși de mare importanță pentru cunoașterea ei, atît sub latura practică, el cerînd mereu *cărți pentru popor*, cît și sub cea a creației propriu-zise, cunoscute fiind parafrazele, prelucrările sau „rescrierile” înfăptuite după felurite cărți populare, înălțările unor motive dintr-acestea în opera sa. Urmează versiunea germană — efectuată de Irmgard Lackner — a articolului său, *Cărți pentru popor*, apărut în 1910, în revista „Cumpăna” și indicînd o tensiune programatică ce nu se va istovi nicînd.

Felix Karlinger publică studiul intitulat *Sadoveanu și basmul* în care, pe baza unei ample bibliografii românești și străine, încearcă să-l situeze sub acest

aspect atît în planul literaturii naționale (mai ales al celei de pînă la el), cît și, mai cu seamă tipologic, în al celei europene, în cadrul căreia are un loc de seamă și în această direcție, îndeosebi prin modul cum își potențează fantasticul apelînd la cărțile populare.

Bine informat asupra literaturii și culturii române, asupra circulației unor manuscrise și tipărituri în spațiul nostru și în cel euro-asiatic și chiar mai larg, Johann Pögl efectuează în studiile despre *Divanul persan* și *Viețile sfinților* două exegeze, deopotrivă sadoveniene, de literatură comparată și de istoria mentalității de o densitate apreciabilă. Ca și în cazul lui Felix Karlinger și al altora, de care am mai luat cunoștință, compararea diferitelor versiuni manuscrise ori tipărite, naționale și din cînd în cînd în alte limbi, dă textului critic și istorico-literar un farmec și o putere de convingere remarcabile. De aceeași putere de seducere este și studiul lui Dieter Messner, cu care se încheie acest emoționant ciclu de omagii aduse marelui scriitor. Supla lui cercetare lingvistică, modernă, a *Genovevei de Brabant* și a *Măriei sale, puiul pădurii*, ne dă, ca și celelalte studii, și o măsură mai clară a personalității sale și a celorlalți harnici cercetători austriei.

George Muntean

Voltaire — teritoriu neglijat

LA lectura contemporană criticul Voltaire apare nedreptățit. Dar la neglijare a contribuit decisiv el însuși. Respingerea violentă a lui Shakespeare, apărarea încăpăținată a unei scări de valori ce începea să fie abandonată, acoperă orizontul. Paralel cu pătrunderea încă timidă a lui Shakespeare pe scena franceză, refuzul a devenit la Voltaire campanie, reluată în scrisori, clamată în apeluri. **(Apel către toate națiunile Europei cu privire la judecățile unii scriitori englezi, 1761).** Textele bătrâneii nu infirmă total elogiul din **Scrisorile filosofice**, dar rețin din formule „geniu primitiv“ a doua parte. Tentația de a-l anihila pe criticul Voltaire e facilitată în asemenea texte de reducția pamfletului. **Apelul** e o prezentare caricaturală a lui Hamlet, contemplat cu ochelari clasici. Rezultatul își poate avea locul într-o antologie a erorilor critice. Totuși și în aceste pagini se consemnează că există frumuseți în opera lui Shakespeare și că „d. de Voltaire le-a făcut cunoscute în Franța cu vreo treizeci de ani mai înainte“. Dar — și e caracteristic pentru optica voltairiană — sint observate la Shakespeare valori proprii literaturii engleze. Enumerarea e remarcabilă: „firescul care nu se teme de ideile cele mai josnice — nici de cele mai gigantice; energia pe care alte popoare ar lăsa-o drept duritate; îndrăznelile pe care spiritele puțin obișnuite cu stilul străin (aux tours etrangers) le-ar socoti harababură; sub aceste văluri pot fi descoperite adevărul, profunzimea și un nu știu ce care te prinde și te mișcă mult mai mult decât ar face-o eleganța... E un diamant brut, cu pete; dacă e lustruit, pierde din greutate“¹⁾.

Frazele se referă la monologul din Hamlet din care Voltaire oferise încă în **Lettres philosophiques** o traducere literală și o parafrază în alexandrină reluată aici: „Demeure, il faut choisir et passer à l'instant / De la vie à la mort et de l'être au néant / Dieu juste, s'il en est, éclaire mon courage / Faut-il vieillir courbé sous la main qui m'outrage / Supporter ou finir mon malheur et ma mort?“²⁾. În haine voltairiene, Shakespeare apare la fel de bizar ca și în prelucrările lui Ducis.

În ciuda tonului, a modului de a rezuma Hamlet și a încheierii („Abuzul de acțiune teatrală poate trimite tragedia înapoi spre barbarie... e probabil că tragedia va fi primejdioasă din dorința de a o perfecționa“)³⁾, **Apelul** ilustrează dilema criticului Voltaire. Gustul și capacitatea de a percepe chiar sunetele noi există la scriitorul septuagenar, care n-a cunoscut involuția intelectualului și sensibilității. Dar Voltaire a optat. Deși subliniază „diversitatea în gusturile popoarelor“, rămâne apărătorul buncucvințe, al necesității „de a nu lăsa niciodată scena goală, de a nu pune să iasă ori să intre personaje fără motiv convingător (sans une raison sensible); de a lega intriga cu artă și de a o dezlega în mod firesc, de a se exprima în termeni nobili și simpli, de a nu se îndepărta niciodată de regulile limbii“⁴⁾. Estetica moderată și normală impune preferințe și refuzuri: minimalizarea lui Dante, supraevaluarea lui Pope. Chiar cind o apreciere o

contrazice pe aceea a secolului și corespunde cu optica zilelor noastre — astfel frazele aspre despre romanele lui Richardson — e greu să facem abstracție de faptul că provine din rezistența la tendințele noi reprezentate pe la 1760 de sentimentalism.

Rama clasicismului crepuscular inversează dictonul, împiedică să vezi copacii din cauza pădurii. Identificat cu adversarul miop al lui Shakespeare și cu paladinul întârziat al regulilor și al bien-seance-i cuminți, criticul Voltaire e minimalizat. Chiar exegeții entuziaști, precum Lanson, l-au pomenit doar indirect. În zilele noastre Rene Wellek are meritul de a-l fi consacrat un capitol din primul volum al **Istoriei criticii moderne**. Informată și minuțioasă prezentarea lui Wellek caută, în spiritul vastei lui sinteze de istorie a criticii, să reconstituie mai ales concepția de ansamblu. Importiva lui Saintsbury subliniază pasiunea pentru literatură a lui Voltaire, dar insistă asupra conservatorismului clasicizant: „S-a văzut pe sine ca pe un apărător al credinței poetice într-o epocă prozaică, ca pe un reprezentant al civilizației aristocratice în era ridicării burgheze cu gustul ei coborât, «străin», pentru că era violent și cotidian“. Wellek va încheia cu observația că: „scepticismul religios și chiar radicalismul politic nu sint incompatibile cu conservatorismul literar și n-au fost niciodată incompatibile de-a lungul istoriei“⁵⁾. Zonele efectiv explorate de criticul Voltaire și concretizarea pasiunii literare apar foarte șters și la Wellek.

Generalizările și observațiile la obiect sint numeroase la Voltaire. Uneori sint puse chiar în gura personajelor din povestiri ori se ivesc parantetic în poeme. În capitolul XXV din **Candide**, Procurante condamnă cu vervă vehementă **Paradisul pierdut** al lui Milton.

Mobilitatea gândirii introduce generalizările și aprecierile despre literatură în pagini cu cele mai diferite rosturi și tonalități. Le amestecă adesea cu pamfletul politic și cultural. **Despre un fapt eludat privitor la literatură** (1763) este unul dintre numeroasele texte menite să elogieze valoarea culturală a Enciclopediei și să-i înșepe pe detractori: „Invidia s-a dezlănțuit și a înarmat în curind fanatismul“⁶⁾. Un poem ca **Templul bunului gust** construiește într-o parodie dantescă un infern în care sint alungați comentatorii sterili, un purgatoriu ierarhizat și el după îndepărtarea sau mai marea apropiere de templu. La mai mare distanță se află Jean Baptiste Rousseau sau Fontenelle. Mai aproape de bunul gust sint Pascal, Marot, Rabelais. În sanctuarul templului, oficiind și ei unele corecturi (astfel Fénelon „șterge titlul de poem epic“, dat „romanului său moral“ pentru că „mărturisește sincer că nu există poem în proză“, iar elocventul Bossuet elimină „cîteva expresii familiare lăsate să treacă în orațiile funebre de geniu lui vast, impetuos și facil“⁷⁾, se află Corneille, Racine, La Fontaine, Boileau, Molière și Quinault. Pe cel din urmă, Voltaire l-a prețuit, corectind severitatea lui Boileau.

⁵⁾ René Wellek, **A history of Modern Criticism 1750—1950**, Ed. a IV-a, Jonathan Cape, London, 1961, p. 115.

⁶⁾ **Oeuvres**, XIX, p. 9.

⁷⁾ **Oeuvres**, VI, p. 63.

CA și **Le temple du goût**, epistolele, satirele, unele comedii poemesc fugitiv de literatură și de literați, presărind agili elogi ori înșepături. Textele cu rosturi direct critice sint și ele numeroase și diverse; to-muri de multe sute de pagini, cum este **Commentaire sur Corneille** (1764), o mare parte din articolele **Dicționarului filosofic**. În cel despre **Frumos**, relativitatea criteriilor estetice se desprinde dintr-un apologetic malițios: „Întrebați-l pe un broscu că este frumusețea... Vă va răspunde că este broscuța lui, cu cei doi ochi bulbucați într-un cap mic, un bot larg și plat, un pintece galben, spatulele cafeniu... Întrebați-l pe diavol: vă va spune că frumosul înseamnă o pereche de coarne, patru gheare și o coadă“. Scepticismul se referă și la răspunsurile încalcate ale filosofilor și la formula după care un alt filosof constată existența frumosului la reprezentarea unei tragedii. „Autorul și-a atins țelul“. „A doua zi, el a luat un purgativ care l-a ajutat. Și-a atins scopul, i-am spus. Iată un purgativ frumos“⁸⁾.

Dintre formele atât de diverse în care Voltaire se referă la artă, la poezie în genere, ori la un anume scriitor, la o anumită scriere, pe lângă **Discursul de recepție la Academia Franceză** (1746), pe lângă o mare parte din corespondență — modalitate ce se înserează într-o formă străveche, niciodată abandonată, de debateri literare — trebuie consemnate articolele din **Gazeta literară a Europei**. Se știe că, în ciuda experienței engleze și, deci, a contactului din tinerețe cu o presă fondată adesea și alimentată de scriitori, Voltaire a păstrat rezerve față de gazetărie și le-a exprimat uneori cu oarecare maliție. Articolele extrase din **Gazeta literară...** sint recenzii, unele foarte acide, altele elogioase. Printre primele, este consemnată cea făcută unei cărți memorabile **Elemente de critică** de Henri Home, lord Kames (Voltaire ortografiază Kaims). Minimalizarea lui Racine în comparație cu Shakespeare nu putea fi decit iritantă pentru autorul **Apelului către toate națiunile Europei**. Tonul recenziei e sever ironic: „...D. Home conchide matematic că timpul pare lung unei fete pe cale să se mărite și scurt unui osindit la spinzura-toare“⁹⁾. Istoria Angliei a lui David Hume este, în schimb, elogiată.

Diversitatea de preocupări, de mijloace, de tonuri, diferitele grade de adîncire sint izbitoare. Voltaire alternează opacitatea conservatoare — mai ales, în clipele de minie — cu pasajele de penetrație și finețe. O scrisoare din 1761 către Deodati di Tovazzi este în primul rînd citabilă. Acesta îi trimisese cartea sa **Excelența limbii italiene**, care cuprindea și o paralelă între virtualitățile literare ale limbii italiene și ale celei franceze, comparație ce elogia limba maternă a autorului. Admirator al lui Ariosto, Voltaire declară că a primit cartea ca pe un elogiu al propriei sale amante. Adaugă însă: „Permiteți-mi, totuși, cîteva reflecții în favoarea limbii franceze pe care o vitregiți prea mult. Trebuie adesea să-ți aperi soția cind amanta o nedreptățește“¹⁰⁾. Reflecțiile sint remarcabile.

⁸⁾ **Oeuvres**, XIV, p. 425.

⁹⁾ Ibidem, p. 201.

¹⁰⁾ **Oeuvres**, XXIV, p. 111—112.

Sculptură de Houdon

Spiritul clasic se afirmă în remarcă inițială: „Mi se pare că nu există pe lume decit două limbi cu adevărat armonioase: greaca și latina. Într-adevăr, sint singurele în care versurile au o măsură adevărată, un ritm sigur, un adevărat amestec de dactili și de spondei, o valoare reală a silabelor“. Elogiul prozodiei cantitative a Antichității e întregit de observații cu privire la limbile moderne:

„Totdeauna i-am respectat pe italieni ca pe învățătorii noștri; dar trebuie să recunoașteți că ați format discipoli foarte buni. Toate limbile Europei au frumuseți și cusururi ce se compensează. Nu posedăți terminațiile melodioase și nobile ale cuvintelor spaniole pe care o îmbinare fericită de vocale și consoane le face atât de sonore: **Los rios, los hombres, los historias, los costumbres**. Vă lipsesc și diftongii care în limba noastră creează efecte atât de armonioase: **Les rois, les emperours, les exploits, les histories**. Ne reproșați e-urile noastre mute ca pe niște sunete triste și surde ce expiră în gură; dar tocmai în aceste e-uri mute consistă principala armonie a prozei și versurilor noastre. **Empire, couronne, diadème, flamme, tendresse, victoire**; toate aceste minunate desinente lasă în ureche un sunet care mai stăruie încă după ce s-a rostit cuvîntul, ca un clăvecin care mai răsună după ce degetele au încetat să atingă clapele“¹¹⁾.

Ar fi exagerat să vedem în Voltaire un întemeietor al conceptului de literatură universală și al comparatismului. S-ar împotrivi concepția lui clasică după care frumosul e descoperit de o literatură și reluat de altele, deși, în **Apel...** stăruia asupra diversității naționale. Dar unul din articolele extrase din **Gazeta literară**, intitulat modest **Anecdote asupra Cidului** (1 august 1764) cuprinde o analiză paralelă a Cidului cornelian și a trei piese spaniole cu aceeași temă, a lui Guillem de Castro, Juen Bautista Diamante și Fernando de Zarate. Datoriile lui Corneille față de modelele spaniole sint relevate minuțios dar fără minimalizare, cu accentuarea a ceea ce versurile franceze adaugă calitativ. Astfel, schimbul de replici între Chimène și Don Diègue — „Il a tué mon père — Il a vengé le sien“ — „cu mult superior originalului pentru că e mai rapid și mai strîns“¹²⁾.

Încorsetat frecvent de normele clasicismului, presărind la minie aprecieri nedrepte față de înaintași și de contemporani, Voltaire se arată el însuși în nenumărate texte, variabile și ca extindere și aprofundare, care dezbat întrebări mai largi cu privire la poezie ori analizează și apreciază scrieri. Criticul Voltaire mai oferă surprize cititorului care nu l-a cunoscut decit din comentariile, fie ele binevoitoare, ale istoriei literare.

Silvian Iosifescu

¹¹⁾ **Oeuvres**, XIX, p. 229.

LA SALA DALLES:

Design din Marea Britanie

CU activitatea design-ului industrial se repune în termeni teoretici noi și specifici acțiunea conceptului de armonie, într-un cadru mobil și complicat, din care face parte nu numai aspirația, spre frumusețe în viața cotidiană. La mai bine de 150 de ani de cînd — în Marea Britanie pentru prima oară în lume — s-au pus bazele acestor preocupări a căror anvergură va lua curînd proporțiile unui adevărat misiionarism estetic, etic și social, reiese cu evidență cum, dincolo de problemele tehnologice și de rețența întinsă a detaliilor din munca de creație a proiectării industriale, se impune un răspuns esențial la nevoia oamenilor de a împlini un minim de poezie și ordine în lumea infinit de mare, adesea haotică, a obiectelor care-i înconjoară și de care, tot manipulându-le, devin, pînă la un punct, dependenți. Răspunsuri s-au dat; examenul lor istoric edifică în multe privințe, dar cel mai mult în sensul mărturisirii — definiția pronunțată de Voysey, unul din marii reprezentanți la răsruirea de vearuri XIX—XX, ai mișcării britanice Arts and Crafts (Arte și Meserii): „scopul muncii mele este să trăiesc și să lucrez în prezent“. La temelie eficienții design-ului ar sta deci realizarea unui acord, prin obiectele de uz cotidian, cu un spațiu și un timp dat: într-un fel, am spune, cu destinul contactat pe latura lui cordială, a ariei practice imediate. În această direc-

ție își confirmă mai întîi valabilitatea dezvoltarea, pe etape, a unor trăsături stilistice internaționale, exprimînd, în mare, stadii ale civilizației tehnologice și ale culturii artistice mondiale: astfel, momentul Art-Deco, momentul Bauhaus, eclecticismul anilor 30, așa-numitul „Stil contemporan“ al anilor 50, neo-modernismul democratizat al deceniului 60, tendințele „stilului industrial“ în anii 70 și 80. Acestui acord cu experiențele unui nivel de civilizație tehnică mai ales, i se adaugă, cu deplină evidență de-a lungul anilor, acordurile de contrast și complementarități ale particularităților stilistice naționale. Ele se afirmă mai pronunțat tocmai în unele domenii ale design-ului — în cele mai strîns legate de stilul de viață al unui popor: mobilier, veselă, jucării, textile.

Ceea ce face, pe lângă multe alte merite, interesul cu totul deosebit al expoziției de design industrial din Marea Britanie este faptul că exprimă limpede o sinteză între tendințele actuale generale ale principiului funcționalității și raționalității obiectului — fie el de uz casnic, medical, industrial etc. — și spiritul discret vigilant al unor deprinderi tradiționale: de mentalitate, obișnuințe, gusturi, prejudecăți, forme ale status-ului social. În acest sens, multe din proiectele propuse — mă refer la seria obiectelor de uz zilnic, familiar sau personal — cu toată maxima aspirație către simplificările unei

funcționalități acomodată gustului păturilor largi de consumatori tineri, păstrează amintiri victoriene în dimensiuni, linii, culoare, atmosferă, farmecul care rezultă din astfel de imperceptibile traduceri în limbaj contemporan ale unor înrădăcinate viziuni, de înută și sobru simț al grandorii, este, pe cît de greu definisabil, pe atît de imperativ. Sint de reținut — între multe alte exemple posibile — un aranjament complet de bucatărie-sufragerie, lucrată din materiale sintetice, impunătoare și elegante; o sufragerie propriuzisă, de o aristocratică simplitate, cu referințe subtile la stilul scaunelor lui Mackintosh; o servietă cuprinzătoare, de „standing“, proiectată cu certe particule de umor. Umorul este benefic și pretutindeni prezent în obiectele pentru copii: jucării, dar și mobilier sau obiecte de sport.

În ceea ce privește aparaturile de diverse tipuri — de la televizoare și in-

strumentaj fotografic, la cele medicale pentru invalizi, și la piesele necesare industriei — asistăm la desfășurări ale imaginației inventatoare nu numai de forme funcționale perfect adaptate scopului lor practic, dar și de mijloace de a le umaniza, de a îmblîzi severitatea adesea necesară, prin elemente de fantezie cromatică și chiar ornamentală. Experiența britanică a unor activități de design atât de îndelungată și organizată asigură calitatea și îndrăzneala inovatoare a operațiunilor. Să nu uităm că în 1835 înția în Marea Britanie un comitet care „să studieze cele mai potrivite căi de a dezvolta la publicul englez cunoașterea artelor și principiilor design-ului“. Expoziția Universală din 1851 deplasa interesul și în aceste probleme, spre încadrarea lor în viziunea unui viitor marcat de industrializare. Astăzi există în Marea Britanie numeroase căi organizate de pregătire, prin studii calificate, a specialiștilor pentru domeniul design-ului industrial: există în primul rînd Colegiul Regal de Artă, fondat în 1887, instituție cu caracter universitar implicată, printr-un program complex de acțiuni practice, în colaborare cu industria britanică. O colaborare care unește cunoașterea tehnologiilor actuale de fabricație și a materialelor, cu grija pentru latura estetică, înțelegă larg în permanenta ei schimbare. În același timp, există și alte organisme — Consiliul de proiectare, Societatea Artiștilor și proiectanților industriali, Consiliul artizanal — cărora le revine grija specială de a menține referințele — cînd este cazul — la valorile tradiției artistice britanice. Este un sistem de forte convergente ale cărui rezultate se impun din primul moment vizitatorilor acestei originale expoziții.

Amelia Pavel

Scrisori de Heinrich Mann

● La 21 februarie 1933, trei săptămâni după venirea lui Hitler în funcția de cancelar al Reich-ului, în momentul în care era instalat primul lagăr de concentrare în Germania nazistă, scriitorul Heinrich Mann (1871—1950), pe atunci în vîrstă de 62 de ani, a însemnat în calendarul său un singur cuvînt: „Plecă”. Această hotărîre și consecințele ei asupra vieții și operei acestui celebru scriitor german antifascist, democrat convins, constituie substanța corespondenței sale, abia acum publicate, cu doi mari prieteni: publicistul și editorul Alfred Kantorowicz (1899—1979) și scriitorul Arnold Zweig (1887—1968). Episodoarele lui Heinrich Mann fac referire, bineînțeles, la cărțile sale (dintre care cele mai importante sînt *Supusul* și *Henric al IV-lea*), la filmul realizat după romanul său *Profesorul Unrat* („Ingerul albastru” — scria el — reprezintă capul meu și picioarele Marlenei

Dietrich”), dar și la articolul pe care-l publicase încă în 1932, în mult cititul „Neue Rundschau”, și în care prevăzuse izbucnirea celui de al doilea război mondial și îndreptarea acestuia „fără doar și poate împotriva Rusiei sovietice”. Scrisorile vorbesc deasemenea despre alți scriitori ai vremii (Barbusse, Glde, Aragon, Bloch etc.), despre mari oameni politici și ziariști, despre casa sa de la Santa Monica, în California, unde avea să și moară, despre călătoriile sale, îndeosebi în America Latină, și mai ales despre soarta Germaniei sub fascism. Ultima dintre scrisori, datată 28 februarie 1950 și adresată lui Arnold Zweig, este în întregime consacrată călătoriei pe care H. Mann avea de gînd să o facă, pe un vapor polonez, pentru a reveni în patrie, în Republica Democrată Germană, de curînd proclamată. În imagine: Heinrich Mann, în 1943, la Santa Monica.

Opera din Viena

● Treizeci și cinci de ani de istorie a Operei din Viena, bogată în evenimente — în total 13817 de reprezentații cu 180 de opere — sînt rezumați în volumul recent apărut **Opera Națională din Viena 1945—1980** (Statistica operelor — Registrul). Documentația cuprinzătoare, realizată de Hans Christian, conține toate datele privind spectacolele și distribuțiile care s-au perindat pe celebra scenă pe parcursul a trei decenii și jumătate. Valoarea informativă a studiului este augmentată printr-un registru general al artiștilor elaborat de Harold Hayer.

„Generalul armatei moarte”

● Romanul scriitorului albanez Ismail Kadare, **Generalul armatei moarte**, este obiectul unei producții franco-albaneze. Scenariul filmului este realizat de Kadare și cineastul Michel Piccoli, iar regia ecranizării aparține italianului Lucino Tovoli. Printre protagoniștii filmului se află Marcello Mastroianni și Anouk Aimée.

Corpus de vechi manuscrise literare

● Comisia arheologică a Academiei de Științe a U.R.S.S. a pregătit spre publicare primul volum al **Culegerii de manuscrise vechi din secolele XI—XV**, aflate în păstrare în U.R.S.S. Această lucrare fundamentală, realizată pentru prima oară, constituie un veritabil tezaur cultural.

Sumarul preliminar al culegerii cuprinde deocamdată peste 1500 de titluri. Primul volum include descrierea unui număr de aproximativ 500 de monumente ale scrierii slavone din secolele XI—XIII. Volumul începe cu veritabila capodoperă a scrierii religioase ruse și a artei grafice miniaturale — **Evangeliiarul din 1056** — 1057. El va fi urmat de renumitul **Izbornik** din anul 1073, care cuprinde texte moralizatoare ce au aparținut cnezului Sviatoslav din Kiev. Ediția va constitui o veritabilă enciclopedie a vechii culturi ruse.

Capodopere ale muzeului Guggenheim

● 60 de picturi și sculpturi, aparținînd muzeului Guggenheim din New York, se află acum expuse, pînă la sfîrșitul lunii martie, în sălile Pinacotecii Capitolului din Roma. Lucrările datează din perioada anilor 1900—1950 și aparțin unor artiști celebri, între care: Braque, Gris, Picasso, Léger, Delaunay, Modigliani, De Chirico, Duchamp, Picabia, Kirchner, Kokoschka, Kandinsky, Klee, Chagall, Malevici, Mondrian, Miró, Arp, Max Ernst, Magritte, Brâncuși, Dali, Giacometti, Calder, Still, Pollok, ș.a. În imagine: **Măiastra** de Brâncuși — aflată între capodoperele muzeului new-yorkez expuse la Roma.

„Globurile de aur”

● Asociația preselor străine de la Hollywood a decernat recent, la Los Angeles, premiile cinematografice „Globul de aur”, cotate printre cele mai prestigioase, după Oscaruri. „Globul de aur” pentru comedia a revenit filmului **Arthur**, iar pentru dramă filmului **Pe mlaștina arie**, ultimul avîndu-l ca protagoniști pe Henry Fonda și Katherine Hepburn. „Globurile de aur” pentru interpretare au revenit actriței Bernadette Peters (comedie), Meryl Streep (dramă), actorului Dudley Moore pentru rolul din **Arthur**, iar Henry Fonda a primit distincția pentru „cel mai bun actor”. Premiul de regie l-a decernat lui Warren Beatty, iar cel pentru scenariu lui Ernest Thompson.

„Atîta timp cît unul din noi doi va trăi”

● Henry Castillou, pe care cititorii noștri îl cunosc probabil din **Furtuna din iulie** (tr. rom. Paul B. Marian, ed. Eminescu, 1977), publică acum **Atîta timp cît unul din noi doi va trăi** (Preses de la Cîte), încontestabil cel mai bun roman al acestui prolific scriitor francez. Roman de dragoste, **Atîta timp cît unul din noi doi va trăi** este în același timp și un document asupra vieții la Roma în timpul ultimei faze a celui de-al doilea război mondial. Finalul cărții este dintre cele mai dramatice. Consecrată în întregime acțiunii, ea rezervă, tot timpul, surprize și Henry Castillou a știut să găsească un deznodămînt extrem de abil, căci el lasă loc ipotezelor și dă posibilitate cititorului să imagineze viitorul întunecat sau strălucit al celor doi îndrăgostiți eroi ai cărții: „Într-o Romă insolită — scrie un critic literar — care are de luptat cu războiul, restricțiile, mobilizările, Henry Castillou a înnoțat intriga unui roman pasionant, care-l situează printre cei mai buni scriitori francezi”. **Atîta timp cît unul din noi doi va trăi** s-a bucurat, încă de la apariție, de un mare succes de public, figurînd printre cărțile cele mai citite.

Hemingway, Márquez și o fotografie

● Semnalînd apariția volumului **Scrisori alese 1917/1961** de Ernst Hemingway, săptămînalul „New York Times Book Review” publică această fotografie inedită a scriitorului. Revista înseamnă de asemenea amintirile lui Gabriel García Márquez despre Hemingway, despre ne-

asemuita sa personalitate și extraordinara putere de seducție a cărților sale. Amintindu-și că odată a văzut o carte a lui Hemingway în mașina lui Fidel Castro, care i-a spus lui Márquez: „Este preceptorul meu, Hemingway”, autorul **Toamnei patriarhului** scrie în încheiere: „Și astăzi, la 20 de ani de la dispariția sa, Hemingway este, pentru mine, la fel de fermecător ca în acea dimineață cînd l-am văzut pentru prima oară”.

Beaumarchais - 250

● La 24 ianuarie s-au împlinit 250 de ani de la nașterea dramaturgului francez Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais (1732—1799), autor al binecunoscutelor comedii **Bărbierul din Sevilla**, 1775, și **Nunta lui Figaro**, 1784, capodopere ale comediei dramatice universale, care l-au făcut aproape la fel de cunoscut ca Molière. Beaumarchais a debutat în 1767 cu piesa **Eugénie** și și-a încheiat cariera literară cu **Mama vinovată**, 1792, după ce mai publicase și causticele sale **Memorii**, 1774. Opera sa l-a inspirat pe maril compozitori Mozart (**Nunta lui Figaro**, 1786) și Rossini (**Bărbierul din Sevilla**, 1816).

Cine l-a ucis pe Mozart ?

● În distribuția spectacolului montat la Paris cu piesa **Amadeus** a dramaturgului englez Peter Schaffer, regizorul Roman Polanski și-a rezervat rolul titular. Alături de el apare actrița Sonia Volteraux (în fotografie) care interpretează rolul Constanze, soția lui Mozart. Piesa are la bază disputa dintre compozitorul italian Antonio Salieri (1750—1825) și marele Wolfgang Amadeus. Întrebat dacă acest dublu rol, de regizor și actor, nu-l solicită prea mult, Polanski a precizat: „Nu-mi fac nici un fel de probleme de încălțările regizorale deosebite sînt un actor foarte ascultător”.

● Programul tradițional săptămîni muzicale de la Salzburg consacrate creației lui Mozart a inclus, în recenta lui ediție, un spectacol cu piesa **Acva Toftana**, de G. Ungar, care a stîrnit un deosebit interes printre iubitorii operei marelui compozitor austriac și mai ales printre cei pasionați de biografia sa. Piesa este o nouă încercare de a spulbera legenda potrivit căreia Mozart a fost otrăvit de Salieri, vina principală a morții sale fiind atribuită atitudinii stupide a publicului vienez al epocii respective față de talentul unuia din cele mai mari genii ale culturii universale.

Japonia : anul literar

● Continuînd seria bilanșurilor literare, „Le Monde” a publicat un articol semnat de Hajime Shimoda și consacrat scrierilor beletristice din Japonia anului 1981. Cele mai bune cărți apărute în ultimul an, arată autorul, sînt și cele mai bune din ultimul deceniu. Cele mai importante sînt **Kyofuki** (Vînt nebun) de Jun Ishikawa, **Shinseinkigeki** (Comedia sacră) de Kyojin Onishi, **Aki** (Toamna) de Dhinichiro Nahanura, **Samurai** de Shusaku Endo și **Tsukareta hito** (Ființa posedată) de Mitsu-haru Inone. Autorul articolului relevă eforturile de constituire a unui „roman amplu”, ca o reacție împotriva romanului intimist. Este semnalată de asemenea o operă de istorie și critică literară, **Introducere în literatura japoneză**, de Shichi Kato, care constituie prima prezentare integrală a istoriei de un mileniu și jumătate a literaturii japoneze.

Jimenez și Cuba

● Revista literară cubaneză „La Nueva Gaceta”, condusă de poetul Nicolas Guillen, consacră, sub titlul **Omagiu universal lui Juan Ramón Jiménez** de Luisa Santamaría, o pagină din sumarul său celebrării centenarului nașterii marelui poet andaluz.

Ultimul Sciascia

● Ultima carte a scriitorului sicilian Leonardo Sciascia (n. 1921) — autor al mult discutatului **Todo Modo**, 1971 — se intitulă **Il teatro della memoria**, și a apărut în luna decembrie 1981 la editura Einaudi, în colecția Nuovi Coralli.

Am citit despre...

Un gazetar-instituție

■ N-AM impresia că toți cei ce vor citi rîndurile de față vor înțelege de ce m-a pasionat și fascinat într-atît „viața secretă a lui Walter Lippmann” (împrumut aici titlul pe care un coleg de breaslă, Anthony Lewis, l-a dat amplei sale cronici despre cartea lui Ronald Steele). Evident, cartea este remarcabilă: rodul unei documentări foarte îndelungate, care a început în timpul vieții lui Walter Lippmann (1889—1974) și cu consimțămîntul, adică cu sprijinul acestuia — implicînd destăinuirii, acces nelimitat la arhiva lui personală, dreptul de a face cunoscut tot ceea ce se știa sau se bănuia doar dincolo de impenetrabila statură publică a respectatului „director de opinie”, — **Walter Lippmann și secolul american** (670 de pagini format mare) are toate calitățile unei biografii bazate pe o informație exhaustivă, temeinic și inteligent interpretată. S-a întîmplat să mă număr printre cei pentru care numele lui Walter Lippmann a însemnat mult. Privilegiul de a citi aproape simultan cu cancelariile diplomatice de pretutindeni pentru care ele reprezentau o lectură practic obligatorie cele trei — mai tirziu două — comentarii săptămînale ale lui, l-am avut în perioada cînd ziaristul american, debarasindu-se de ceea ce ajunsese să considere a fi handicapul maxim în profesia lui — „să fii în termenii de prietenie cu cei aflați la conducere”, intrucît „cele mai importante forme de corupție în lumea ziaristului modern sînt numeroasele ipostaze și deghizări ale călătoriei pe piramidele sociale”, — se apropia de idealul unei obiectivități neinfluențate de considerente de oportunitate politicianistă. În cea mai mare parte a celor 60 de ani petrecuți în linia întîi a gazetăriei americane, supranumită a patra forță în stat — deși în cazuri ca dezvăluirea unor documente confidentiale ale Pentagonului privind războiul din Vietnam, episodul Watergate și demascarea unor ilegalități comise de C.I.A., această instituție a izbucnit să salte chiar mai sus în ierarhia reală — Walter Lippmann se ținu, sau mai bine zis fusese ținut, aproape de Casa Albă.

Ni s-a părut că sîntem contemporani cu el, dar citindu-i biografia imi dau seama că personajul făcea parte și din ceea ce de mult învățasem la istorie: a schitat o platformă electorală pentru Theodore Roosevelt pe care începuse prin a-l diviniza atunci cînd l-a cunoscut, în 1914, pentru ca în 1916, dezamăgit

de idolul său, să se apropie de Woodrow Wilson, a colaborat strîns cu acesta, scriindu-i discursuri și ajutîndu-l la redactarea faimoaselor „14 puncte” ale planului păcii de la Versailles, s-a ținut departe de Administrația Harding, dar sub Coolidge a acceptat însărcinarea de a duce tratative secrete cu guvernul mexican, apoi a susținut candidatura lui Al Smith contra lui Hoover, în perioada marilor crize economice l-a combătut pe candidatul la președinție Franklin Delano Roosevelt aproape cu aceeași fervoare ca pe falimentarul Hoover, și așa mai departe, cuvîntul lui cîntărînd tot mai greu pe măsura trecerii anilor: liderii republicani au urmat sfatul lui despre cea mai bună strategie de urmat spre a-l introduce pe generalul Eisenhower în cursa pentru președinție, John F. Kennedy l-a consultat (dar nu l-a ascultat) înainte de a-și desemna secretarul de stat, Lyndon Johnson a fost alături de el cînd a primit încheierea acordului de la Lippmann după ce a preluat, în tragicul noiembrie 1963, președinția, în ciuda lă decembrie l-a făcut o vizită de curtoazie, purtîndu-se ca un discipol cu maestrul lui.

Lippmann a fost alături de Johnson în strădania de construire a „Marii societăți” cu tot ce implica ea în materie de drepturi civile, dar în 1965 s-a simțit înșelat, manipulat și mai ales frustrat, dezamăgit, falmoasa „prăpastie a încrederei” săpată de contrastul dintre promisiunile prezidențiale și escalada războiului din Vietnam cîscîndu-se înii între el și Johnson și abia după aceea (și în bună parte cu ajutorul lui) înțere opinia publică americană și guvern. Numai doi ani avea să-și mai țină rubrica intitulată „Astăzi și mîine” care apăruse, vreme de 37 de ani, în sute și sute de ziare americane și străine. După aceea, pînă la retragerea lui definitivă din activitate, în 1973, l-am urmărit periodic în „Newsweek”. Scria scurt. Scria simplu. În ziare saturate de informație, aducea altceva: un punct de vedere. Sintetizate de el, fapte cunoscute de toată lumea se structurau într-un mod nebanuit, interpretarea lui se revela dintr-o dată ca singura firească, adevărată. Ajunsese foarte popular și în România unde, de la apariția ei, în 1963, pînă la retragerea lui din publicistică, revista „Lumea” l-a produs aproape număr de număr articolele. Pentru gazetarul de politică externă, Walter Lippmann era un model și un simbol. Nu vedeam însă, nu cunoșteam decît ultima și cea mai cîteață, mai fără pată pagină a unei cariere extrem de lungi. Cartea lui Ronald Steele m-a ajutat să înțeleg în ce condiții specifice s-a edificat și a ajuns să domine o actualitate durînd peste jumătate de secol.

Felicia Antip

„Arta Maya“

● Maya — denumire dată, după cum se știe, unor triburi de indieni (amerindieni) din familia de limbi maya — soke, așezate în America Centrală, pe teritoriul Mexicului (în Yucatan), Guatemalei, Hondurasului, a creat o strălucită civilizație precolumbiană, a cărei artă poate fi comparată cu aceea a culturii Greciei în Occidentul antic. Dezvoltată în mileniul I î.e.n. — sec. al XVI-lea, și manifestându-se printr-o arhitectură deosebit de originală — construcții cu platforme joase, pe care se înălțau case sau temple, iar mai tirziu, piramide cu temple în vîrf, precum și o decorație în piatră sau stuc deosebit de bogată —, sculptură monumental-decorativă și statuară de diferite dimensiuni, pictură murală și miniatură de manuscris, ceramică, deosebit de legată și variată ca formă și tehnică

Aparat poliglot

● Sistemul automatizat „Onega”, creat de specialiștii din industria poligrafică a R.S.S. Ucrainiene, poate funcționa ca linotipist, corector și pagină. În afară de acestea, „Onega” cunoaște limbi străine. Mașina prelucrează texte de linotip în 13 limbi, inclusiv în limbile engleză, daneză, olandeză, portugheză. De asemenea, „Onega” asigură editarea dictionarelor din și în limbi străine. Cu ajutorul unei claviaturi speciale în memoria computerului se introduce fondul de cuvinte, iar mașina împarte apoi cuvintele în silabe, formează rîndurile, calculează coloanele folosind toate elementele esteticii poligrafice.

Colaborare

● Eliette von Karajan era cunoscută, pînă nu de mult, numai ca frumoasă soție a marelui dirijor. De curînd, ea s-a afirmat cu o activitate

proprie prin picturile ce le-a realizat pentru copertile discurilor lui Karajan. Pentru seria de LP-uri care urmează să apară cu imprimări din capodoperele muzicii clasice, interpretate sub bagheta lui Herbert von Karajan, ea a oferit 50 de desene originale.

Centenar Kodály

● În R. P. Ungară au început o serie de acțiuni și manifestări menite să cinstească memoria lui Kodály Zoltán de la nașterea căruia se împlinesc anul acesta 100 de ani, precum și 15 ani de la moartea sa. Compozitor, folclorist, dirijor și pedagog, Kodály Zoltán este, alături de Bartók, cel mai de seamă reprezentant al școlii compozitive ungare. El a creat, între altele, opera Hány János, muzică simfonică (Variațiuni pe tema unui cântec popular), numeroase lucrări pentru orgă, studii folclorice etc.

decorative, arta maya a suscitât, de-a lungul timpului, interesul a nenumărați arheologi, arhitecți și istorici de artă. De astă dată, Henri Stierlin, specialist în arhitectură și fotograf renumit, încearcă, după o cohortă întreagă de arheologi și istorici de artă care au contribuit la evocarea, printr-o muncă plină de răbdare, a unor civilizații demult apuse — în lucrarea sa recent apărut-

tă, Arta Maya (editura Le Seuil), să dea, cum spune autorul, „o sinteză nouă, care să ne poată trezi pasiunea de a înțelege și setea de a cunoaște popoare dispărute”. Profund cunoscător al civilizației maya, Henri Stierlin s-a apropiat cu multă dragoste de această bogată și evoluată civilizație indiană; specificitatea studiului pe care îl publică acum constă în aceea că el stabilește o legătură între arta maya și sursele ei olmece (triburi indiene, care au trăit în regiunea golfului Mexic, și au creat între 500 și 100 î.e.n. o importantă civilizație ilustrată în special prin sculpturi monumentale), de care a fost prea adeseori despărțită în mod artificial. Lucrarea, admirabil ilustrată, va fi urmată de alte două — Arta aztecilor și Arta incașilor — care vor completa această panoramă a civilizațiilor precolumbiene.

Centenar James Joyce

● La 2 februarie a.c. s-au împlinit 100 de ani de la nașterea marelui scriitor irlandez James Joyce (1882—1941), care, alături de contemporanii lui, Proust, Kafka, a supus, printre primii, romanul unui substanțial proces de înnoire, modernizare și reformă artistică. Joyce a debutat în 1907 cu placheta de versuri Muzică de cameră; în 1914, a publicat piesa de teatru Exiliații (Jucată la Londra în 1925), pentru ca în 1918 să tipărească romanul cu tentă autobiografică, Portret al artistului în tinerețe. Foarte greu a fost publicată culegerea de nuvele Oamenii din Dublin, care a apărut, pe cheltuiala autorului, abia la 10 ani de la elaborarea ei. În 1922 apare romanul, atît de greu de încadrat într-o formulă, Ulysses, roman descriind o zi la Dublin, a cărui acțiune se contopește cu monologul interior al celor trei eroi principali — unul dintre ei fiind Stephen

Dedalus —, roman în care apar drept figuranți numeroase personaje din Oamenii din Dublin. În sfîrșit, în 1939 apare ultimul roman al lui Joyce, Veghea lui Finnegan, o continuare a Portretului... dar și cu reluări de situații și de personaje din creația anterioară a autorului. Irlandez ca și Swift, Wilde, Shaw, neconformist ca și aceștia, suferind de o deficiență vizuală care s-a tradus ca și la alții cu aceeași infirmitate — Homer, Milton — cu o imaginație auditiv-senzorială extrem de bogată, Joyce, „dornicul de înnoire”, a decedat pe masa de operație într-un spital din Elveția, într-o încercare de a-și salva ultimele raze de lumină ale ochilor. Dintre cărțile lui, în limba română au apărut, în colecția Meridiane la E.L.U., Oamenii din Dublin, 1968, și Portret al artistului în tinerețe, 1969, ambele în tălmăcirea Friedei Papadache.

Unicate de la Vatican

● Rarități de o vechime varînd între două și nouă sute de ani, aflate în celebra bibliotecă a Vaticanului, unicate imposibil de găsit în altă parte, au fost reproduse în facsimil la Stuttgart, în ediții de 500—600 de exemplare. Dar prețul lor atinge suma „dementială”, după expresia unei publicații guvernamentale vest-germane, de zece mii de mărci.

Teatrul Națiunilor 1982

● Ediția '82 a tradiționalului Festival „Teatrul Națiunilor” va avea loc, după cum s-a decis la cel de-al XIX-lea Congres al Institutului internațional de teatru, la Sofia, între 20 iunie și 6 iulie.

Festivalul, desfășurat ani de-a rîndul la Paris (în exclusivitate pînă în 1968), precum și la Varșovia, Belgrad, Caracas, Hamburg, Amsterdam și Veneția, va avea ca deviză „Festivalul Institutului internațional de teatru pentru înțelegere între popoare și colaborare culturală”. Și la această ediție festivalul își propune să prezinte spectacole de reală tinută artistică, ilustrînd diversele genuri dramatice, din care nu vor lipsi teatrul muzical și teatrul popular de tradiție orală. În paralel, vor fi organizate săptămîni, colocvii și conferințe asupra originilor artei dramatice, a dezvoltării sale de-a lungul veacurilor. Programul festivalului urmează a fi definitivat — și anunțat în detaliu — în cadrul unei conferințe de presă ce va avea loc la Paris.

Fontenelle

● La 11 februarie s-au împlinit 325 de ani de la nașterea filosofului și dramaturgului francez Bernard Le Bouvier de Fontenelle (1657—1757), nepot al lui Corneille, care a trăit 100 de ani și care a fost unul din participanții celebrii dispute post-clasiciste, numită „cearta dintre antic și modern”. Fontenelle a fost adept al metodei experimentale în știință și a inițiat dialogurile literaturii cu știința. Dintre lucrările autorului amintim: Dialogurile morților, 1683, Digresiuni asupra anticilor și modernilor, 1688, Convorbiri despre pluralitatea lumilor, 1686, Istoria oracolelor, 1687, Paralelă între Corneille și Racine, 1693.

„Un roman exemplar”

● Astfel a calificat critica franceză romanul laureatului premiului Nobel, Heinrich Böll, apărut în traducere sub titlul Protecție stingheritoare (Protection encombrante). Saga unei familii numeroase care trăiește la Köln, romanul este o trecere în revistă, prin intermediul vieții familiale, a intrigilor amoroase, conflictelor profesionale, dezbaterilor de idei, a marilor probleme sociale și politice care au dominat realitatea țării sale de la sfîrșitul războiului pînă în zilele noastre. Critica este unanimă în a releva măiestria cu care Böll știe să creeze, în jurul unor intrigi obișnuite, o atmosferă fantastică, conducînd cu mare iscusință acțiunea complexă a cărții sale.

ATLAS

Vectorial

■ NU cunosc moment mai descumpănitor, mai lipsit de echilibru și chiar mai greu de suportat decît acela imediat următor terminării unei cărți. Ceea ce părea să fie o apoteoză, nu e decît un gol, o neașteptată rețezare a peisajului. Munca fără milă, obsesia neîntreruptă, efortul aproape masochist, asceza aproape dureroasă aveau legile lor neiertătoare, dar limpezi care interziceau singurătatea prin simplul fapt că nu-i mai lăsau spațiu, care eludau îndoiala prin simplul fapt că nu-i mai lăsau timp. În clipa în care acțiunea legilor încetează, în vidul produs se revărsă tot ceea ce forța centrifugă a muncii reușise să țină la distanță: spaima și nesiguranța, oboseala și uritul. Natura are oroare de vid, suportă mai degrabă monștrii. Încordarea întinsă pe zeci de luni, pe ani întregi ia sfîrșit întotdeauna atît de brusc încît mă face să mă clatin. Cred că ceva asemănător trebuie să simtă cei eliberați din închisoare în ziua ieșirii, pe care o visaseră fără încetare, pe care nu obosiseră să o spere, dar care, tocmai pentru că fusese aminată mereu, venea pe neașteptate de fapt, azvîrlindu-i brusc într-o lume ale cărei repere nu le mai cunoșteau și într-o libertate cu care nu știau ce să facă.

Eu sînt cea care de luni de zile nu mă gîndesc decît ce bine va fi cînd voi termina, imaginîndu-mi cu idilice delicii clipa acestui punct final; eu sînt cea care ieri încă mă gîndeam cît de plăcută va fi și cît de sărbătorească ziua de azi; eu sînt cea care azi dimineată încă visam cît de fericită va fi, dacă voi termina la prînz, această primă după amiază liberă; și tot eu cea care acum mă invîrt fără rost prin cameră neștiind ce să fac cu libertatea, cum nu știu actorii netaleantați ce să facă pe scenă cu miinile. Tot ceea ce se vedea minunat și interzis de acolo, din tensiunea de dinaintea sfîrșitului, apare acum, văzut de aproape, îngăduit și oferit recompensă, searbăd, fără rost. Odată cu interdicția s-a risipit și aura timpului pierdut. Fericirea așteptată continuă să aluneca pe poleiul atît de strălucitor al acestei împliniri și e destul să întorc capul pentru a o descoperi cu stupeoare în trecutul de unde se vedea oici. Poți, deci, să-o visezi cum va fi și poți să-ți amintești cum a fost, dar cine are destulă imaginație pentru a o simți în prezent, acum? De fapt, pentru a cita oară descopăr că fericirea este o noțiune eminamente vectorială?

Ana Blandiana

„Literatură și realitate”

■ UNUL din rezultatele „care rămîn” ale Festivalului internațional de la Bielefeld, decembrie 1980, îl constituie numărul de articole, poeme și traduceri scrise cu această ocazie de către cei 40 de participanți și adunate de către editorul Walter Neumann într-un volum (Grenzüberschreitungen oder Literatur und Wirklichkeit, Bremerhaven, 1982). Culegerea are drept motto un citat din Goethe, și astăzi relevant prin modernitatea sa: „Poezia e un bun al întregii omeniri... A sosit vremea literaturii universale și fiecare trebuie să fie acum cît mai activ pentru a grăbi sosirea ei...”. În acest sens, scriitorii din 14 țări s-au întrunit să analizeze aspecte ale diferitelor literaturi naționale, probleme de traducere, perspectivele psihologice sau filosofice ale literaturii contemporane, literatura și ideologia (Alfonso Berardinelli, Italia), Literatura și realitatea (Klaus Konietzki, R.F.G.; Mark Insingel, Belgia; Werner Dürrson, R.F.G.), problematica literaturii feminine (Felicita Frischmuth, R.F.G.), comicologia modernă (Heidi Pataki, Austria), conceptul de Timp în literatura modernă (Karl H. Boley, Suedia), literatura și psihanaliza (Giorgio Manacorda, Italia). O interesantă panoramă a problematicei poeziei moderne se întregeste din prelegerile Ritel Dove (S.U.A.), ale lui Gábor Gergey și Otto Jávör (R.P.U.) și îndeosebi din lucrarea Annei Portugal (Franța), care trece în revistă înnoirile și schimbările din poezia franceză a ultimului deceniu (activitatea revistelor Tel Quel, Change, Action poétique, TXT, NRF și tendințele noli poezii: intertextualitatea, tehnica — folosită și de dadaști — a colajelor; mitul „copilăriei limbajului” și al cuvîntului ca plasmă poetică de sine stătătoare; revenirea la metrică, după o îndelungată „domnie” a versului liber; tema absenței, a tăcerii, a „cuvîntului nerostit”, a

„spațiilor albe”; strategia fixării locului utopiei poetice și a „ascultării secretului altor graiuri”, elaborată de M. Deguy, etc.).

În acest context, prelegerea Ninei Cassian, Dichtung — eine Überlebenschance („Poezia, o şansă a supraviețuirii”), reprezintă încă o adeziune la convingerea tuturor participanților că solidaritatea scriitorilor din întreaga lume trebuie să accentueze speranța în rațiune și umanitate, că poezia nu trebuie să aibă altă agresivitate decît aceea a alungării prejudecăților și a trezirii emoției, că, în această epocă a hiperdezvoltării tehnice, poezia trebuie să reprezinte nu numai un „dialect misterios”, ci un grai al tuturor, o exprimare de sine și în același timp o adresare.

Prezentă, de asemenea, prin cîteva poeme („In Iemn”, „Fabulă”, „Viața de dincolo”), traduse de Felicitas Frischmuth și Walter Neumann, Nina Cassian își exprimă și astfel profesiunea de credință: «Numesc un pescăruș / și umbra lui mă acoperă / și umbra ciocului lui îmi sfredelește tîmpla / și un singe de umbră îmi curge pe obraz. / Spun „foame” sau „adio” / și „foamea”-mi topește pieptul și pîntecul / „adio” — îmi desface bratele și tîbul cade la pămînt... / Eu, scriindu-le, am vrut să le eliberez / dar toate astea nu știu decît să înșfăce și să devore...».

Acea tensiune între realitate și utopie care, așa cum spunea Michael Hamburger, trebuie să existe în orice poem — și care a determinat pe scriitorii participanți la colocviul de la Bielefeld să selecteze pentru antologie în general arte poetice, constituie liantul unui volum a cărui importanță pentru cunoașterea pulsului poetic contemporan rămîne de netăgăduit.

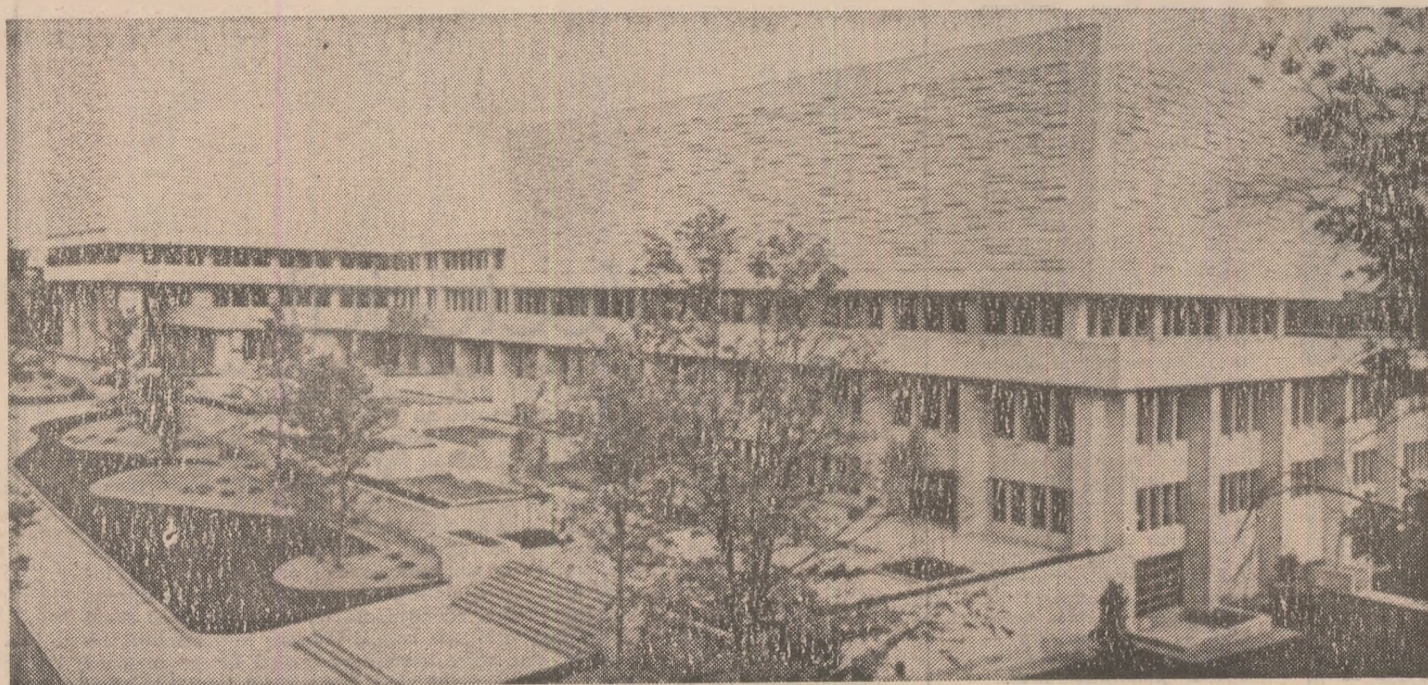
G. T.

„Sanctuarul” — versiunea originală

● Editura „Random House” a publicat pentru prima oară versiunea originală a celui de al cincilea roman al lui William Faulkner, Sanctuarul. Cu acest prilej cunoscutul critic Malcolm Cowley a scris în săptămînalul „New York Times Book Review” un amplu articol în care își exprimă nedumerirea față de indiferența cititorilor ca și a specialiștilor față de acest roman. El consideră că această atitudine este în primul rînd rezultatul „încrîngerii exagerate” manifestată față de punctul de

vedere al scriitorului însuși, expus în prefața celei de a doua ediții (1932) și anume că romanul a fost scris în grabă, în numai trei săptămîni, cu scopuri exclusiv comerciale, că el, Faulkner, s-a străduit „să inventeze cea mai cumplită povestire pe care o putea născoci imaginația mea”. Prima variantă a romanului fusese respinsă de editor care l-a considerat prea „provocator”. Toate acestea — scrie Cowley — au creat o imagine denaturată despre operă. Faulkner n-a inventat subiec-

tul, acesta se bazează pe fapte reale pe care scriitorul le-a aflat la New Orleans, el cunoștea moravurile mediului de înfractori de la Memphis. Totodată, la o investigare mai atentă, reiese că romanul n-a fost scris în trei săptămîni ci în patru luni. Faulkner a refăcut romanul și astfel, scrie Cowley, s-au născut două cărți. Prima dintre ele justifică cu adevărat aprecierea romanului făcută de André Malraux: „În această carte se poate vedea cum tragedia antică greacă se întrepîtrunde cu un subiect politist”.

Biblioteca Universității Bloomington — Indiana

Bloomington

BLOOMINGTON (Bloomington în Indiana, pentru că mai sînt în Statele Unite vreo douăsprezece așezări cu acest nume), orașel cuprinzînd, poate, cincizeci de mii de locuitori, din care mai bine de jumătate studenți, adăpostește cea mai veche și mai celebră Universitate din această parte a Americii; tabloul său de onoare, aflat în marele hol de la Indiana Memorial Union, cuprinde laureați ai Premiului Nobel, ai Premiului Pulitzer, campioni olimpici și mondiali. La mai puțin de o sută de kilometri de Indianapolis, capitala statului și a curselor de automobile, Bloomington pare în întregime un campus verde, liniștit și idilic. Orașelul, în care puține case au un etaj și nu știu dacă mai mult de zece au două etaje, iar majoritatea vilelor, construite din lemn, sînt împrejmuite de unul sau doi brazi semicentenari, este dominat de clădirea principală a Bibliotecii universitare (Main Library), clădire cubistă de unsprezece etaje, adăpostind peste două milioane de cărți și aproape patruzeci de mii de titluri de reviste din toată lumea.

Odată intrat în posesia unui mic pătrățel de carton, care specifică numele și adresa, ai acces liber în toată biblioteca: nu există fișe de cerere, nu aștepți cartea. Odată găsită cota lucrării căutate, afli din indicatoarele prezente peste tot unde se găsește respectiva grupă, iei liftul, cauți cartea și, dacă o găsești în raft, o scoți și te așezi la una din nenumăratele mese aflate din cinci în cinci metri, risipite printre rafturile încărcate. O singură rugăminte au bibliotecarii, te avertizează anunțuri pe fiecare perete: ești rugat să nu pui singur cartea la loc, ca să nu greșești, ci s-o lași pe masă. Poți, de asemenea, împrumuta orice carte, și oricîte cărți, pe termen de două săptămîni. Dacă depășești cele două săptămîni ești sancționat cu o mică amendă, mi se pare 10 cenți pe zi de fiecare carte întîrziată. Ca să restitui cartea, nu e nevoie să vii pînă la ghișeu: poți s-o arunci în una din cele patru sau cinci imense cutii așezate, în acest scop, pe principalele drumuri din campus, de unde un mic autobuz ie ridică în fiecare dimineață. În bibliotecă poți intra nestîngerit cu orice pachet, geantă, alte cărți sau caiete voluminoase; la ieșire trebuie să treci însă printr-un cadru controlat electronic, și cum toate cărțile din depozit au încorporată la cotor o substanță care face să reacționeze sensorii electronici, încercarea de a scoate fraudulos o carte din bibliotecă este anunțată imediat de o sirenă și porțile turnante se blochează automat. Libertatea cititorului nu este, practic, limitată decît de o singură cerință: să nu aducă nici un prejudiciu cărților. Există o singură sancțiune: retragerea dreptului de a frecventa biblioteca. Împotriva ei nu există apel și ea echivalează cu o condamnare la moarte pentru studenții al căror program (destul de scump plătit: în jur de 5 000 dolari) este bazat în mare parte pe studii individuale. Fapt este că de multă vreme, mi s-a spus, o asemenea măsură n-a fost necesară. Aici în al doispzezelea etaj de la Main Library, adică în imensa sală de periodice curente de la subsol, mi-am petrecut prima săptămînă a stagiului la Bloomington punîndu-mă la curent cu ce este nou în literatură din punctul de vedere al americanilor; și, între aceste noutăți, cîteva ne privesc și pe noi.

INTERESUL pentru România, cultura și literatura ei este ceva destul de recent în Statele Unite; abia acum putem zice că acest interes depășește cadrul cercurilor direct interesate, ale specialiștilor, și — cel puțin în ceea ce privește literatura — calea cea mai directă de pătrundere este aceea a modului nostru specific de a trăi realități culturale universale. Cei mai mulți dintre partenerii de discuție de aici, în general profesori de literatură comparată, mulți dintre ei personalități cunoscute în domeniul respectiv (Henry H. U. Remak, Ulrich Weisstein, B. Mitchell, S. Altoma, Fr. Beaty), au manifestat clar dorința de a afla mai mult despre țara noastră și literatura ei. Și spre surprinderea mea, americanii pot afla de pe acum destul de multe despre literatura noastră. În trimestrialul „World Literature Today”, fosta „Books Abroad”, publicație de mare prestigiu, editată de Universitatea din Oklahoma din 1927, apar cu regularitate prezentări de cărți românești; din numerele de

anul acesta spicuiesc, de pildă, o prezentare elogioasă a cărții lui Adrian Marino despre *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, de Thomas Amherst Perry („deși adresată românilor, cartea aduce multe lucruri valoroase și pentru neromâni; ei pot nu numai să descopere rădăcinile românești ale conceptelor lui Eliade, dar pot și adînci înțelegerea acestui important gînditor al zilelor noastre”), o altă a romanului *Salvați sufletele noastre* de Laurențiu Fulga („un roman care i-ar fi plăcut lui Schopenhauer”) și a antologiei *Romanian Essayists Today*, apărută în 1979 la Editura Univers (ambele prezentări semnate de Nicholas Cattanoy, autor al unei mai vechi antologii de poezie românească, tradusă în limba engleză), o altă prezentare elogioasă a *Dictionarului literaturii române de la începuturi pînă la 1900 etc.*

O altă revistă de prestigiu, „South East European Review”, consacră de altfel un întreg număr țării noastre în 1980 unde, pe lîngă probleme de lingvistică, erau tratate și chestiuni de literatură contemporană, între care un amplu și foarte pertinent studiu despre romanul politic românesc (cu privire specială la Marin Preda și Eugen Barbu), semnat de Michael Impey, profesor la Universitatea din Lexington, cunoscut comentator și traducător de literatură română, care lucrează acum la o traducere din Urmuz.

TRADUCERI din literatura română apar, ce e drept, mai rar; una despre care nu cred că s-a aflat încă la noi este apărută într-o publicație de literatură comparată. Este vorba de o prezentare a lui Marin Sorescu, urmată de traducerea poeziilor *Șah, Scoica, Portretul artistului* și încă vreo cinci, excelent echivalente de Michael Hamburger în *Comparative criticism. A yearbook* (vol. 2, 1980, editat de Elinor Shaffer, p. 253—258). De altfel, o regizoare de televiziune, întîlnită absolut întîmplător, mi-a cerut o piesă a lui Marin Sorescu în engleză, pentru că auzise vorbindu-se mult de el în Europa; din fericire, există și i-am trimis-o. Am mai putut să văd, foarte proaspăt apărut, primul volum dintr-o nouă ediție a *Enciclopediei literaturii universale din secolul 20* (Frederick Ungar's Encyclopedia of World Literature in the 20th Century, vol. I, A—D, general editor Leonard S. Klein). Între cei vreo patru sute de scriitori selecționați din toate țările lumii pentru acest prim volum, figurează și scriitorii noștri: Tudor Arghezi și Ion Barbu (articole scrise de Thomas Amherst Perry), G. Bacovia, Mateiu Caragiale, Ștefan Augustin Doinaș (de V. Nemoianu), L. Blaga și G. Călinescu (Keith Hitchins) și M. Blecher (M. Călinescu). Trecînd peste mici erori, care pot surveni din cauza unei bibliografii depășite (Arghezi ar fi fugit de acasă „revoltîndu-se împotriva dorinței părinților de a deveni preot”) sau peste exagerări sursoologice (Blaga ar fi îndatorat „elanului vital” al lui Bergson, vitalismului dionisiac al lui Nietzsche și disperării metafizice a expresioniștilor), asemenea articole au un caracter riguros documentar și sînt în măsură să prezinte cititorului străin sinteze critice asupra celor mai importanți scriitori români de astăzi, plasîndu-i în perspectiva firească a marilor mișcări artistice europene; așa este prezentat Blaga, de pildă, „participant la mișcarea modernistă în poezia europeană”, Bacovia, „figură-cheie în poezia românească”, apropiat nu numai de Laforgue și Tristan Corbière, dar și de Trakl și Gottfried Benn, și alții. Întrucît în cuprinsul destul de larg al acestor articole sînt citați și alți scriitori români, însoțiți sau nu de semnul care arată că vor beneficia ei înșiși de un articol într-unul din volumele următoare, aflăm astfel că E. Lovinescu și Tristan Tzara vor figura în *Enciclopedia*, iar Gala Galaction, Al. Macedonski și Tudor Vianu vor lipsi. Lăsînd la o parte preferințele noastre particulare, chiar pentru acest prim volum, cred că absența lui Vianu din enciclopedie este o greșeală. Probabil însă, ca și în alte cazuri, n-am știut noi înșine să ne prezentăm valorile. Cum am auzit că o editură din Washington intenționează să traducă în engleză una din cărțile de filosofie ale lui Blaga, poate că ar trebui și noi să traducem un mic dar reprezentativ volum din studiile lui Vianu. Vocația de ambasador cultural a lui Vianu se prelungește dincolo de moarte.

Mircea Anghelescu

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

ITALIA

● „Rinascita”, cunoscuta revistă săptămînală a Partidului Comunist Italian, care apare la Roma, reproduce pe mai bine de două pagini, sub titlul *Tra Croce e Heidegger. La complessità del pensiero estetico di Lukács* (numărul din 18 decembrie 1981), o amplă parte din conferința expusă de N. Tertulian la Colozviu Lukács, organizat de Societatea filosofică italiană la Roma între 10—12 decembrie 1981. Textul filosofului român este singurul publicat de revista italiană dintre cele 8 conferințe expuse în cadrul colocviului.

● La Centrul de artă „Condor” din Palermo, într-o expoziție de desen și grafică, au expus Horia Roșca și Simona Mihăilescu, alături de Nicoló D'Alessandro, Gaetano Lo Manto și Ernesto Treccani.

R. D. GERMANA

● În revista „Bildende Kunst” (nr. 12/decembrie 1981) din R.D.G. s-a publicat, sub semnătura lui Peter Michel, o recenzie asupra volumului *Pictura țărănească pe sticlă din România* de Juliana Dancu și Dumitru Dancu, apărut în traducere germană la editura „Union” din Berlin.

JAPONIA

● La sfîrșitul anului trecut, Gheorghe Zamfir susținea un nou concert în fața publicului japonez. Spectacolul de muzică populară românească, prezentat în Sala publică „Hibiya” din Tokio, s-a bucurat și de astă dată de un deosebit succes, fapt probat și de considerațiile aparținînd criticului Nakamura Toyo și inserate în ziarul „Asahi”: „Muzica interpretată de Zamfir a fost deosebită, cu totul diferită de ceea ce cunoaștem noi. A plăcut întreg programul, alcătuit din muzică tradițională și o melodie compusă de Komuro, care a făcut, în plus, obiectul unei emisiuni la televiziunea japoneză. Zamfir a cîntat acompaniat la chitară de Komuro”.

GRECIA

● Prima manifestare cinematografică românească a anului a fost organizată, la finele lunii ianuarie, în Grecia. Este vorba de „Zilele filmului românesc la Atena și Corint”, desfășurate în prezenta regizorului Gheorghe Vitanidis și a actorului George Constantin. Selecția de filme oferită iubitorilor cinematografului din această țară a cuprins, alături de cîteva documentare lung-metrajele artistice *Burebista, Bună seara, Irina și Stop-cadru la masă*.

TURCIA

● Revista „Yazko-çeviri”, care apare la Istanbul, dedicată exclusiv traducerilor din literatura universală, studiilor și eseurilor despre arta traducerii, publică în ultimul său număr, din decembrie, pagini consacrate poetel Nina Cassian. Alături de date biografice, note despre activitatea literar-artistică, revista prezintă cititorilor săi un grupaj de șase poezii în traducerea lui Melike Roman și a poetei turce Sennur Sezer.

FRANȚA

● După turneul întreprins în Portugalia, solista Operei Române din Cluj-Napoca, Liliana Bizineche, a susținut, la 24 ianuarie, la Paris, un recital în compania pianistului portughez Adriano Jordao. Recitalul, prezentat la sediul Fundației Calouste Gulbenkian — Centrul cultural portughez din capitala franceză —, a cuprins în program lucrări de Enescu, Schumann, Wolf-Ferrari și Bizet.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU